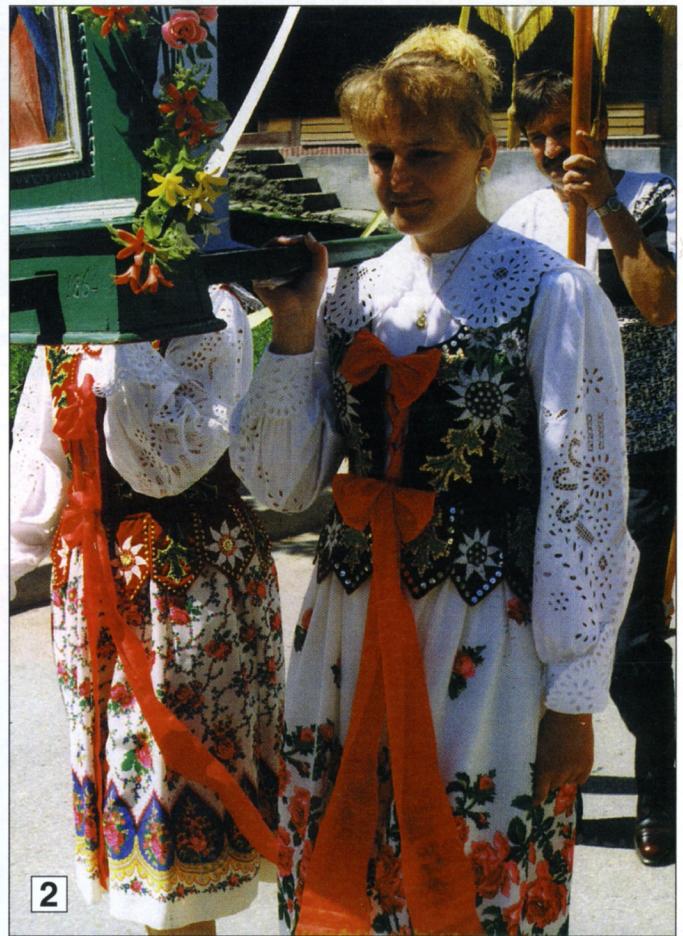

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS * MÁJ * MAJ * 1997 * Č. 5 (468) * CENA 1 ZŁ

Pohľad na slávostnú procesiu na Božie Telo s malebnou panorámou Tatier v Repiskách-Vojetíčkovom Potoku. Podrobnejšie o tomto sviatku na str. 16-17.
Foto: J. Špernoga

V ČÍSLE:

Minister spravodlivosti SR u nás	3
Zákon o zahraničných Slovákoch	4-5
Zvonkár z Veľkej Lipnice	6
Pamätník z mladosti	7
Vývoj severnej hranice na Spiši	8-9
Jubileum nedeckej Veselice	10-11
Posviacka organu v Kacvíne	12
Trpké skúsenosti	13
Návšteva slovenských poslancov	14
Vráťa sa šindle?	14
Ešte raz Fašiangy	15
Sviatok Božieho Tela	16-17
Poviedka na voľnú chvíľu	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým-mladším-najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa....	32

NA OBÁLKE - spišské a oravské dievčatá: 1. Gražyna Sončeková z Jablonky; 2. Mária Findurová z Tríbska; 3. Terézia Vojtasová z Jurgova; 4. Hedviga Greláková z Jablonky. Foto: B. Klimkiewiczová, J. Špernoga a J. Pivovarčík.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POŁSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 32-66-04, 33-09-41
tel./fax: 34-11-27

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelný:

JÁN ŠPERNOGA

Zespół:

Peter Kollárik, Jozef Pivovarčík
Społeczne kolegium doradcze:

Augustín Andrašík, Žofia Bogačíková,
František Harkabuz, Žofia Chalupková,
Bronislav Knapčík, Lýdia Mšalová,
Anton Pivovarčík

Skład:

Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto: BDK w Lublinie
II/O Kraków 10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma można zacząć
w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 1 zł
półrocznie - 6 zł
rocznie - 12 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

AKO SME ZAČÍNALI...

JÁN
VOJTAŠ
z Jurgova

Niet pochybností, že Slováci žili v Jurgove od nepamäti. Žiaľ, dejiny neboli pre nás vždy priaznivé. Preto vznik československého štátu po prvej svetovej vojne krajania v Jurgove, ale aj v iných obciach prijali s veľkou radosťou. Do posledných chvíľ totiž verili, že ostanú pri svojej materskej krajine. Stalo sa však inak. Mnohí Jurgovčania slovenského pôvodu sa vtedy postavili na odpor poľským úradom, za čo boli prenasledovaní políciou a žandármi. Za svoju národnosť zahynul v roku 1922 mladý Ján Pavlák a Mária Kráľová bola ranená. Krátko potom desiatky Jurgovčanov zavreli na vyše dva mesiace v Novom Targu. Viacerí, aby sa vyhli perzekúciám, sa skrývali v lesoch Pod okulnom, kde Jurgovčania mali svoje pasienky a salaše. V takýchto podmienkach sa v medzivojnom období nedalo ani myslieť na založenie krajanskej organizácie. Napriek tomu sme si zachovali svoje slovenské povedomie. A nielen to. Dlhé roky sme si v našom kostole udržali slovenské spevy. Okrem toho v Jurgove bolo veľmi veľa členov Spolku sv. Vojtecha, ktorý nám pravidelne zasielal knihy a kalendáre. Všeobecne môžem povedať, že národný duch prechádzal u nás z pokolenia na pokolenie a zachoval sa do dnešného dňa. Hodne sa na to pamätám, keďže som sa narodil v roku 1908. Školskú dochádzku som začal v maďarskej škole, potom som sa rok učil po slovensky a školu som zavŕšil v polštine. Na začiatku r. 1939 som narukoval do poľskej armády, s ktorou som sa dostal - už po vypuknutí druhej svetovej vojny ku Evovu, kde sme utrpeli porážku. Do Jurgova som sa vrátil pešo v októbri 1940. Boli sme vtedy pri Slovenskej republike. Postavenie Slovákov sa zlepšilo, aby sa po skončení vojny opäťovne zhoršilo. Napriek tomu sa nám po niekoľkoročných snahách a prípravách podarilo založiť svoju organizáciu. Začiatky krajanskej činnosti veru neboli ľahké. Ľudia sa báli prenasledovania. Našli sa však viacerí odvážlivci, ktorí v lete 1947 vytvorili prípravný výbor, ktorý sa neskôr stal základom miestnej skupiny Spolku.

Pamätám sa, že prvé schôdze - už po registrácii MS - sa konali v bývalej škole, kde sa dnes nachádza materská škôlka. Konali sa pod vedením Martina Tibora, ktorého sme zvolili za prvého predsedu MS. Odtedy sa pravdaže veľa zmenilo. Odišli od nás viacerí zakladatelia Spolku. Možno povedať, že jej dnešnú základňu tvorí vlastne druhá, a často

už tretia generácia. Nesmierne sa teším, že práca našich otcov nevyšla nazmar a krajanskú organizáciu sme si udržali už 50 rokov.

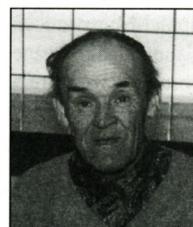
MÁRIA
LITVIAKOVÁ
z Jablonky - Bory

Na mnohé udalosti z tohto obdobia sa veľmi dobre pamätám, keďže som mala vtedy už 17 rokov. Otec Vendelín Puchala nás spolu s mamou Johanou vychovávali už od malíčka v slovenskom duchu. Chodili sme do slovenských škôl a ja som pokračovala v štúdiu aj na mešťianke. Nikdy, ani pred vojnou, či po jej skončení sme neukrývali to, že sme Slováci, a preto sme kvôli tomu mali neraz veľké problémy.

V Jablonke sa, ako vieme, sústredovali všetky nitky krajanskej činnosti spojené so založením Spolku Čechov a Slovákov v Poľsku. K jeho organizátorom u nás patrili Alojz Šperlák, neskôr tajomník OV na Orave, Ján a Eugen Paniakovci, Ignáč Kašprák, Anton a Eugen Sončekovci, môj otec Vendelín Puchala a ďalší. Pamätám sa, že v roku 1939 sme sa všetci tešili po vzniku Slovenského štátu z toho, že sme pri Slovensku. Tešili sme sa zo slovenských škôl a omši v kostole, a hoci neskôr vypukla 2. svetová vojna, jej následky sme priamo akosi ani nepociťovali. Keď sa vojna skončila, mysleli sme si, že sa hranice už nezmenia. Trpko sme sa však rozčarovali. Poľské vojsko obsadiло Oravu, pri podvŕšianskom kostole došlo k zrážke slovenskej milície s poľskou, a pre nás Slovákov nastali zlé časy. Úrady prenasledovali najmä tých, ktorí sa nebáli vyjadriť svoje národné cítanie. Nastali represálie, domové prehliadky, zatváranie a výsluchy krajjanov. Ľudia sa však nedali, držali svorne pri sebe a dôfali, že sa im podari založiť aspoň krajanskú organizáciu. Stalo sa tak v roku 1947. Ja som popri otcovi do Spolku vždy patrila, svoje presvedčenie som nikdy neuskryvala, hoci som si za to dosť vytrpela.

Spomieniem udalosť, ku ktorej došlo krátko pred založením Spolku. Keď som sa raz v nedeľu vracala z kostola, už na nás čakali šiesti poľskí milicionári, ktorí oznamili, že prišli vykonať domovú prehliadku. Čo hľadali? Vraj rádiostanicu, zbrane, slovenskú zástavu a knihy, ktoré vraj ukryvame. Prekutali a vyhádzali doslova všetko. Nazreli dokonca pod posteľ, na ktorej ležala chorá mama, prehrabávali seno v stodole, snorili na povale a stále nič. Zrazu

jeden z nich vytiahol zo sena starú, hrdzavú pušku! Otec zbledol ako stena a ani ja som neskrývala prekvapenie. Veď len pred párom dňami som brala seno, ale žiadnej pušky tam nebolo. Prišla som k záveru, že ju tam ktori podstrčil, aby mali úrady dôvod vyvriť sa na našej rodine. Neraz nám totiž hovorili, vyneste sa na Slovensko, keď ste takí Slováci... Otca samozrejme zobrať a nepomohol pláč ani vysvetľovanie, že pušku vidíme po prvýkrát v živote. Prešiel potom dlhý čas, kym sa pravda konečne dokázala. Milicionári prišli k nám aj neskôr, ale vtedy sme už našli svedkov, ktorí poznali páchateľa, čo nám pušku podstrčil. Keď som to veliteľovi oznámila, otca prepustili. Neskôr nám veliteľ dokonca navrhoval, aby sme toho zlomyseľníka dali na súd, ale sme to nechali tak. Neboli sme pomstiví. S provokáciami sme sa stretávali veľmi často. Patril k nim dodnes známy prípad, keď milicionári postrieľali u nás, v Boroch, sochu Panny Márie a zvalili to na Slovákov. Aj v tomto prípade vyšla pravda najavo, a vinníci, ako sa medzi ľuďmi povrávajú, skončili tragicky. Na záver spomeniem, že pri spisovaní národnosti, ktoré sa robilo po skončení vojny, dávali poľské úrady tým, ktorí si zapísali poľskú národnosť tzv. „portkové“, t.j. peniaze na portky (nohavice). Vznik Spolku veru nebol jednoduchý a ľažká boli aj nasledujúce roky. Nič nám však už nezabránilo v ďalšom rozvíjaniu našej slovenskej kultúry či zvykov. Ale na to, aby sme v kostole mali opäť slovenské omše, sme museli čakať vyše 40 rokov. Hoci od založenia Spolku uplyva už dlhých 50 rokov, dávame o sebe vedieť a nadálej si udržujeme svoje národné povedomie. Na minulosť, a na to, čo sa pre Spolok vtedy urobilo, by nemala zabúdať ani dnešná mládež. V nich vidím pokračovateľov našich tradícií.

JÁN
BRIZEK
z Fridmana

Vznik nášho Spolku vo Fridmane prebiehal podobne ako v iných obciach. Väčšinu správ o vtedajších náladách a organizačných podujatiach našich obyvateľov viem najmä z rozprávania môjho otca Michala, ktorý patril k spoluzakladateľom našej MS. Naši krajania vo Fridmane sa dosť rýchlo dozvedeli, čo sa deje v ostatných spišských obciach, preto sa hned zaktivizovali. Musíme podotknúť, že po vojne sa k slovenskému povedomiu v našej obci hľásilo okolo 95% obyvateľov. Veľmi aktívne boli aj ženy. Kde si na jeseň roku 1946 dve naše krajanky začali po dedine zbierať peniaze na cestu našej delegácie na československý zastupiteľský úrad

vo Varšave, aby tam požiadali o pomoc. Možno by sa im to aj podarilo, keby sa o tom nedozvedela tunajšia milícia, ktorá hned' zakočila. Uvážnila niekoľkých fridmanských krajanov, medzi nimi môjho otca Michala, ktorého zobraťa priamo z poľa, kde oral. Všetkých zavreli v pivničach tunajšieho kaštieľa, kde ich podrobili prísnemu výsluchu. Na slobodu sa dostali o niekoľko dní, aj to len preto, že ich niekto z našich v noci vypustil. Niektorí z nich sa potom museli niekoľko mesiacov skrývať na Slovensku, až kým sa situácia trochu ukľudnila.

Bola práve jar 1947, keď k nám došiel z novotarskeho starostva istý J. Polaczyk v sprivede vtedajšieho československého konzula M. Andráša. Ako viem, stretnutie sa najprv konalo na našej fare, kde sa obidvaja hostia snažili obmäčiť neúprosné stanovisko farára J. Dlugopolského, aby slovenským veriacim povolil v kostole spievať slovenské piesne. A skutočne, napäťa národnostná situácia sa upokojila.

Krátka potom, v apríli 1947, sa podarilo Fridmančanom založiť aj MS. Prvým predsedom sa stal Vojtech Žolondek, tajomníkom Jakub Bednár, pokladníkom Pavol Prelich. Keď neskôr bola naša miestna skupina právne zaregistrovaná a teda uznaná štátom, mohli už krajania bez obáv vyvíjať svoju činnosť. Nebolo to však také ľahké. Významným momentom z tohto obdobia bolo najmä otvorenie slovenskej školy vo Fridmane, ktorú navštievovala väčšina detí.

Za tých päťdesiat rokov sme však vytreli veľa prikorí, ale predsa sme vydržali. Len škoda, že v národnostných otázkach bola aj

cirkev taká neústupčivá. Pred niekoľkými mesiacmi som sa vrátil zo Spojených štátov, kde som zistil, že tam veriacim nikto nenaucuje, na aké bohoslužby má chodiť - poľské, slovenské, české, nemecké a iné. Veriaci podľa svojej národnosti si ich volia sami. A nikto im v tom neprekáža. Tako by to podľa mňa malo byť v celom civilizovanom svete, teda aj v Poľsku.

JOZEF
HOSAŇÁK
z Podsklia

K zakladateľom Spolku u nás patrili Ján Kolodzej, prvý predseda MS v obci, Jozef Bielak, Štefan Lopúch, Ján Nedospal, Ján a Jozef Jurčáškovi, Mária Králová a svojou troškou som prispel aj ja. Pamäťam sa, že podobne ako v iných oravských obciach, bola po vojne aj u nás slovenská milícia, ktorej hlavnou úlohou bola starostlivosť o bezpečnosť obce a ochranu obyvateľov pred bandami, ale aj prenasledovaním. Po opäťovnom pripojení Oravy a Spiša k Poľsku sme sa s tým nijako nemohli zmieriť. Krajania sa začali schádzať, debatovať o vzniknutej situácii a radili sa, čo robiť. Medzitým pri kostole v Podvliku došlo k ozbrojenej zrážke, v ktorej zahynuli krajania Tivadar Šarka a Ján Zonzel z Podsrnia, a ranený bol, myslím, Eugen Kulaviak z Dolnej Zubrice. Vedeli

sme, že sa na účastníkoch zrážky budú úrady mstiť. Preto niektorí odišli natrvalo na Slovensko. Časť sa istý čas skrývala v našej starej škole, kde ich potom zatkli a niekde odviedli. Vtedajšia milícia nám nedala pokoj ani neskôr, po založení miestnej skupiny Spolku v Podskli. Niekedy koncom roku 1950 zobraťi predsedu MS Jána Kolodzeja a vyše pol roka ho držali zavretého. Napriek všetkým prekážkam sa krajanská činnosť pekne vyvýjala. Pomáhalo nám v nej učitelia vyučujúci na slovenskej škole, ktorá po založení Spolku začala fungovať aj u nás. Z učiteľov slovenčiny si pamäťam také mená ako Vojtech Kortiš a p. Kuzmanová zo Slovenska, A. Slabyová z Podvliku, Mária Kuczewska (rod. Rokická) z Pekelníka a Halina Kusperová z Krakova. Situácia sa začala zhoršovať kdesi v polovici šesťdesiatych rokov, kedy boli zrušené slovenské školy a zavedené vyučovanie slovenčiny ako nepovinného predmetu. Napokon, asi v 80-tych rokoch, sa slovenčina u nás prestala vôbec vyučovať. Tento stav trvá dodnes. Pred niekoľkými rokmi sme sice mali vyše 25 detí prihlásených na vyučovanie, ale školské kuratórium v Novom Sáčci nevedelo zabezpečiť učiteľa. V súčasnosti krajanská činnosť v obci, žiaľ, prešľapuje na jednom mieste. Bolo by potrebné dať nejaký nový impulz, a krajanov vyburcovat. Ved' inde máme mnoho príkladov na to, že sa práci s krajanmi darí. Pokúsme sa o to aj u nás...

Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO Z ORAVY

Požiarne vo Veľkej Lipnici-Murovanici a Centre si na tento rok naplánovali dve vážne úlohy: výstavbu požiarnej zbrojnice v Centre a zakúpenie automobilu pre požiarne zbor v Murovanici. Pripomeňme, že doterajší požiarne automobil má už vyše 30 rokov. Ako nám povedal predseda požiarneho zboru v Murovanici Franciszek Pindziak, technický stav auta vôbec nezodpovedá dnešným náročným cieľom.

* * *

V súvislosti s informáciami o nelegálnom vyrubovaní stromov najmä v súkromných lesoch upozorňuje lesná správa vo veľkolipnickej gmine majiteľov píl pred prijímaním a pílením takého neznačkovaného dreva. V prípade zistenia, že na píle sa spracúva drevo pochádzajúce z krádeže, bude uplatnený postih podľa § 215 a 216 Trestného zákona, čo bude mať za následok o.i. zakázanie činnosti píly.

* * *

Rozvoj motorizácie je v posledných rokoch značný aj na dedinách. Pozrite sa, ako to vyzerá vo veľkolipnickej gmine. Občania

tu vlastnia 600 osobných automobilov, 44 motocyklov, 4 autobusy, 367 traktorov, 1 náves, 78 prívesov, 37 univerzálnych nákladných automobilov a 11 dodávek. Kde sú tie časy, keď voz tahaný koňmi bol výsadou len bohatších roľníkov.

* * *

3. marca bol na zasadaní gminnej rady v Jablonke schválený rozpočet na rok 1997, t.j. príjmy vo výške 11 211 400 zlôtých a výdavky 11 631 000 zlôtých. Poslanci zároveň rozhodli začať v tomto roku výstavbu športovej haly v Jablonke, pokračovať vo výstavbe kanalizačnej siete a čističiek odpadových vôd v Jablonke a Dolnej Zubrici, ako aj základných škôl v Podvliku (č.2) a v Malej Lipnici (č.1).

* * *

Volejbalové družstvo mužov Orava Jablonka si dobre viedlo v tohtoročných zápasoch Podhalianskej ligy, keď skončilo na 2. mieste. Pripomeňme, že vlastní jablonskí volejbalisti túto súťaž vyhrali.

* * *

Investície z veľkolipnického gminného rozpočtu na tento rok budú využité o.i. na

generálnu opravu uličného osvetlenia, čo súvisí s pripravovanou reelektrifikáciou gminy, a tiež na opravy cesty vedúcej cez Veľkú Lipnicu, ktorá je po zime značne poškodená. Hotový je tiež projekt opravy a modernizácie cesty k hraničnému priečedu Winiarczykóvka - Bobrov, ktorý, ako sme sa dozvedeli, má byť otvorený už v máji t.r. Ukončila sa oprava miestneho združeného strediska. Náklady vo výške ok. 104 tisíc zlôtých hradila zo svojho rozpočtu gmina.

* * *

List s voskovou pečaťou Veľkej Lipnice z pol. 19. stor. sa našiel v budapeštianskom archíve. Pripomeňme, že v erbe Veľkej Lipnice zo 17. stor. sa v modro-strieborno-čierne-zlatom lemovaní nachádza postava sv. Lukáša s perom v ruke, za ním leží čierny býk a vedľa kalamár a otvorená kniha.

Minister J. Liščák s manželkou počas stretnutia na ÚV SSP

Slovenský host' (zľava) s L. Molitorisom a J. Šternogom v tlačiarne

MINISTER SPRAVODLIVOSTI SR U NÁS

V dňoch od 24. do 26. marca t.r. bol na oficiálnej návštive v Poľsku minister spravodlivosti Slovenskej republiky Jozef Liščák. Rokoval s viacerými poľskými politikmi a predstaviteľmi vlády, vtom s ministrom spravodlivosti PR Leszkom Kubickým, s ktorým na záver podpísal zmluvu o spolupráci oboch krajín v trestných záležtościach. Dodajme, že zmluva rozširuje rozsah vzájomnej súčinnosti o.i. na colné, daňové a finančné priestupky, zjednodušuje otázky formulovania žiadostí o právnu pomoc a umožňuje priebežné kontakty medzi prokurátorskými a súdnymi orgánmi oboch krajín.

V treťom dni pobytu zavítal minister J. Liščák do Krakova, kde spolu s manželkou a tajomníčkou slovenského veľvyslanectva Janou Burianovou navštívil aj Ústredný výbor Spolku Slovákov v Poľsku. Počas rozhovoru s tajomníkom ÚV SSP Eudomírom

Molitorisom, šéfredaktorom Života Jánom Šternogom a red. Jozefom Pivovarcíkom sa oboznámil so súčasnou činnosťou Spolku, najdôležitejšími problémami slovenskej menšiny na Spiši a Orave a plánmi našej organizácie do budúcnosti.

Minister J. Liščák vyjadril spokojnosť, že sa mohol stretnúť s predstaviteľmi krajanovského hnutia v Poľsku a spoznať nás život, úspechy, ale aj problémy, s ktorími sa musíme boroti. Vyslovil krajanom a Spolku uznanie za veľkú životoschopnosť a podnikavosť v kultúrnej i hospodárskej oblasti, a najmä za to, že si napriek mnohým nepriaznivým okolnostiam dokázali podnes zachovať svoje slovenské národné povedomie. Zdôraznil, že slovenská vláda venuje otázke starostlivosti o svojich rodákov v zahraničí veľa pozornosti, čoho prejavom je aj jeho návšteva v našom Spolku. - Osobitným

dôkazom tejto starostlivosti o krajanov - podotkol minister - je aj nedávno schválený zákon NR SR o zahraničných Slovákoch, ktorý v značnej miere zrovнопrávňuje krajanov s občanmi Slovenskej republiky.

Vyše hodinová debata zahrnula širokú škálu krajanovej a nekrajanovej problematiky. Minister J. Liščák hovoril medziiným i o súčasných priaznivých trendoch v rozvoji slovensko-poľských vzťahov a zdôraznil, že aj naša menšina môže zohrať dôležitú úlohu v ďalšom zbližovaní našich krajín. Zaujímalo ho všetko, školské otázky i slovenské bohoslužby v kostoloch. Pochválil myšlienku budovania krajanovských kultúrnych centier na Spiši a Orave a bol prekvapený útokmi a ohováračskou kampaňou proti našej menštine, aká sa vyvinula počas vlaňajšej prehliadky dychoviek a jubilejných osláv v Jurgove.

Na záver stretnutia si minister J. Liščák prezrel našu tlačiareň, obdivoval kvalitu jej práce a odchádzajúc prisľúbil Slovákom v Poľsku svoju podporu a pomoc.

J.Š.

Minister v rozhovore s pracovníkmi tlačiarne

* * *

Vo Veľkej Lipnici bolo ku koncu minulého roka len 150 telefónov. Tento stav sa rýchlosťou zmenil v prvých mesiacoch roka 1997. Pribudlo totiž až 619 nových aparátov. Z vplatenej sumy 800 zlôtých môžu občania pretelefonovať 380 zlôtých. V obci sa už tretí raz po vojne zmenilo číslenie domov. Za novú tabuľku domu zaplatil každý občan v gminnom úrade 13 zlôtých. Zmenili sa aj telefónne čísla. Všetky sa teraz začínajú číslicou 3 a nie 5. Napríklad pri telefonovaní do gminného úradu vo Veľkej Lipnici teda netočte už číslo 545 95, ale 345 95.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

ZÁKON

O ZAHRANIČNÝCH SLOVÁKOV...*)

zo 14. februára 1997

Čl. I

§ 1

Predmet zákona

Tento zákon upravuje postavenie zahraničného Slováka, jeho práva a povinnosti na území Slovenskej republiky. Ďalej upravuje postup pri priznávaní postavenia zahraničného Slováka a pôsobnosť ústredných orgánov štátnej správy vo vzťahu k zahraničným Slovákom.

§ 2

Zahraničný Slovák

(1) Zahraničným Slovákom je osoba, ktorej je priznané postavenie zahraničného Slováka podľa tohto zákona.

(2) Postavenie zahraničného Slováka možno priznať za podmienok ustanovených v tomto zákone osobe, ktorá nie je štátom občanom Slovenskej republiky, ak má slovenskú národnosť alebo slovenský etnický pôvod a slovenské kultúrno-jazykové povedomie.

(3) Slovenským etnickým pôvodom sa na účely tohto zákona rozumie, ak osoba, ktorá žiada o priznanie postavenia zahraničného Slováka (ďalej len „žiadateľ“), alebo niekto z jej predkov v priamom rade do tretieho pokolenia bol slovenskej národnosti.

(4) Žiadateľ svoju slovenskú národnosť alebo slovenský etnický pôvod preukazuje dokladom potvrdzujúcim túto skutočnosť. Dôkladmi potvrdzujúcimi tieto skutočnosti sú najmä rodný list alebo krstný list, výpis z matríky, osvedčenie o štátom občianstve alebo osvedčenie o trvalom pobete žiadateľa.

(5) Žiadateľ, ktorý nemôže získať doklad uvedený v odseku 4, sa preukazuje písomným svedectvom krajanskej organizácie pôsobiacej v mieste jeho pobytu, alebo ak taká nie je, svedectvom aspoň dvoch zahraničných Slovákov, ktorí s ním žijú v tom istom štáte.

(6) Slovenským kultúrno-jazykovým povedomím sa na účely tohto zákona rozumie aspoň pasívna znalosť slovenského jazyka spolu so základnou orientáciou v slovenských kultúrnych reáliah alebo aktívne prejavy hlásenia sa k slovenskému etnickému spoločenstvu.

(7) Žiadateľ svoje slovenské kultúrno-jazykové povedomie preukazuje výsledkami svojej doterajšej činnosti, svedectvom krajanskej organizácie pôsobiacej v mieste jeho pobytu, alebo ak taká nie je, svedectvom aspoň dvoch zahraničných Slovákov, ktorí s ním žijú v štáte pobetu.

§ 3

Žiadost o priznanie postavenia zahraničného Slováka

(1) Písomnú žiadosť o priznanie postavenia zahraničného Slováka podáva žiadateľ na Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo zahraničných vecí“) alebo v zahraničí na zastupiteľskom úrade alebo na konzulárnom úrade Slovenskej republiky (ďalej len „zastupiteľský úrad“).

(2) K žiadosti o priznanie postavenia zahraničného Slováka je žiadateľ povinný predložiť doklady potvrdzujúce skutočnosti uvedené v § 2 ods. 2, 5 a 7 a doklady potvrdzujúce, že v štáte, v ktorom žije, sa nedopustil konania, ktoré je podľa zákonov Slovenskej republiky úmyselným trestným činom (ďalej len „úmyselný trestný čin“), za ktorý bol aj právoplatne odsúdený, ako aj to, že netrpí nákazlivou chorobou, ktorej šírenie je trestné podľa zákona.¹⁾

(3) O žiadosti rozhodne ministerstvo zahraničných vecí do 60 dní odo dňa jej prijatia. Ak žiadosti vyhovie, vydá žiadateľovi pre-

kaz zahraničného Slováka (ďalej len „preukaz“) prostredníctvom zastupiteľského úradu Slovenskej republiky v mieste pobytu žiadateľa. Osobitné správne rozhodnutie o priznaní postavenia zahraničného Slováka sa kladne vybaveným žiadateľom nevydáva.

§ 4

Preukaz

(1) Preukaz obsahuje údaje o totožnosti držiteľa, najmä meno, priezvisko, dátum narodenia, štátu príslušnosť, adresu trvalého pobytu. Do preukazu sa na požiadanie zapíše aj meno, priezvisko a dátum narodenia dieťaťa (aj osvojeného) do 15 rokov veku, ak to umožňujú medzinárodne zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná. Zvýhodnenia vyplývajúce zo zákona sa vzťahujú aj na deti žiadateľa vo veku do 15 rokov zapísané v preukaze zahraničného Slováka.

(2) Preukaz sa vydáva s platnosťou na neurčitý čas. Preukaz platí len s platným cestovným dokladom alebo s platným dokladom o totožnosti osoby. Preukaz sa vydáva na účely možnosti uplatnenia zvýhodnení vyplývajúcich z tohto zákona na neurčitý čas.

(3) Držiteľ preukazu je povinný dbať na to, aby údaje v ňom uvedené zodpovedali skutočnosti. Držiteľ preukazu je povinný ohlasiť zmenu mena, priezviska, štátnej príslušnosti a adresy trvalého pobytu ministerstvu zahraničných vecí, ktoré mu vydá nový preukaz.

(4) Preukaz sa nevydá osobe:

a/ mladšej ako 15 rokov,

b/ ktorá vykonáva činnosť poškodzujúcu záujmy Slovenskej republiky a ktoré konanie vykazuje znaky skutkových podstát trestných činov uvedených v Trestnom zákone,²⁾

c/ ktorá sa dopustila úmyselného trestného činu.

(5) Priznané postavenie zahraničného Slováka zanikne u osoby, ktorá sa na území Slovenskej republiky dopustila úmyselného trestného činu, za ktorý jej bol uložený trest vyhostenia.³⁾

§ 5

Vstup zahraničného Slováka na územie Slovenskej republiky a pobyt na ňom

(1) Pri vstupe na územie Slovenskej republiky sa od zahraničného Slováka nevyžaduje písomné pozvanie a vízum u tých žiadateľov, u ktorých to umožňujú dvojstranné medzištátne zmluvy.

(2) Zahraničný Slovák je oprávnený zdržiavať sa dlhodobo na území Slovenskej republiky za podmienok stanovených osobitným predpisom.⁴⁾

(3) Zahraničný Slovák podáva žiadosť o vydanie povolenia na trvalý pobyt na území Slovenskej republiky v zahraničí na zastupiteľskom úrade alebo na príslušnom útvare Policajného zboru v Slovenskej republike.

§ 6

Práva zahraničného Slováka na území Slovenskej republiky

(1) Zahraničný Slovák počas svojho pobytu na území Slovenskej republiky má právo požiadat'

a/ o prijatie na štúdium⁵⁾ na ktorúkoľvek školu nachádzajúcu sa na území Slovenskej republiky,

b/ o prijatie do zamestnania bez vydania povolenia na pobyt na území Slovenskej republiky a bez povolenia na zamestnanie,⁶⁾

c/ o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky z dôvodov hodných osobitného zreteľa,⁷⁾

d/ o povolenie výnimky na výplatu dávok dôchodkového zabezpečenia do cudziny,⁸⁾ ak splní podmienky nároku na ich poskytovanie na území Slovenskej republiky.

(2) Zahraničný Slovák na území Slovenskej republiky má právo vlastniť a nadobúdať nehnuteľnosti za podmienok uvedených v osobitnom predpise.⁹⁾

(3) Štát poskytne podľa osobitných predpisov¹⁰⁾ zahraničnému Slovákovi,

*) Zákon zo 14. februára 1997 o zahraničných Slovánoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

a/ ktorý je poverateľom starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku, 50 % zľavu z ceny cestovného lístka v miestnej hromadnej doprave, vo vnútroštátnej železničnej a vnútroštátnej pravidelnej autobusovej doprave,

b/ ktorý dovŕšil 70 rokov svojho veku, bezplatnú dopravu v miestnej hromadnej doprave, vo vnútroštátnej železničnej a vnútroštátnej pravidelnej autobusovej doprave.

§ 7

Pôsobnosť ústredných orgánov štátnej správy

Ministerstvo zahraničných vecí

a/ rozhoduje o priznaní postavenia zahraničného Slováka a o jeho odňatí,

b/ vedie evidenciu držiteľov preukazu,

c/ riadi a koordinuje tvorbu a výkon zahraničnej politiky štátu vo vzťahu k zahraničným Slovákom,

d/ vypracúva dlhodobú koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k zahraničným Slovákom v spolupráci s ústrednými orgánmi štátnej správy.

§ 8

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

a/ koordinuje a zabezpečuje pomoc štátnych a neštátnych ustanovizní Slovenskej republiky zahraničným Slovákom v záujme udržania ich slovenskej identity,

b/ koordinuje a zabezpečuje v rámci štátneho informačného systému dokumentačnú činnosť o zahraničných Slovácoch a utvára podmienky na sprostredkovanie informácií o dianí na Slovensku pre zahraničných Slovákov.

§ 9

Ďalšie ústredné orgány štátnej správy sa podieľajú na tvorbe a výkone štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k zahraničným Slovákom v rozsahu svojej pôsobnosti.^{11/}

§ 10

Spoločné a záverečné ustanovenia

(1) Ak nie je v tomto zákone ustanovené inak, vzťahujú sa na konanie podľa tohto zákona všeobecné predpisy o správnom konaní.^{12/}

(2) Za podanie žiadosti o priznanie postavenia zahraničného Slováka nevyberá ministerstvo zahraničných vecí správny poplatok.^{13/}

(3) Žiadosti podľa § 3 ods. 1 sa podávajú na úradných tlačívach vydaných ministerstvom zahraničných vecí.

Čl. II

Zákon Národnej rady slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky sa dopĺňa takto:

V § 7 ods. 3 písm. b/ sa na konci vkladá čiarka a pripájajú sa tieto slová: „alebo o osobu, ktorej bolo priznané postavenie zahraničného Slováka.“^{14/}

Poznámka pod čiarou k odkazu znie:

„^{14/} Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovácoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.“

Čl. III

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti sa dopĺňa takto:

V § 116 ods. 2 sa na konci vkladá čiarka a pripájajú sa tieto slová: „alebo ak je zahraničný Slovák.“^{15/}

Poznámka pod čiarou k odkazu ^{15/} znie:

„^{15/} Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovácoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.“

Čl. IV

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 73/1995 Z. z. o popiete cudzincov na území Slovenskej republiky sa dopĺňa takto:

V § 6 ods. 1 sa na konci pripája táto veta:

„Povolenie na dlhodobý pobyt sa nevyžaduje u osoby, ktorej bolo priznané postavenie zahraničného Slováka.“^{16/}

Poznámka pod čiarou k odkazu ^{16/} znie:

„^{16/} Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovácoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.“

Čl. V

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 123/1996 Z. z. a zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 224/1996 Z. z. sa dopĺňa takto:

V § 4 ods. 1 písm. b/ sa bodka nahrádza čiarkou a odsek 1 sa dopĺňa písmenom c/, ktoré znie:

„c/ osoba, ktorej bolo priznané postavenie zahraničného Slováka.“^{17/}

Poznámka pod čiarou k odkazu ^{17/} znie:

„^{17/} Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovácoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.“

Čl. VI

Tento zákon nadobúda účinnosť 5. júla 1997.

Michal Kováč v. r.

Ivan Gašparovič v. r.

Vladimír Mečiar v. r.

P o z n á m k y

1/ § 189 Trestného zákona.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z. z.

Vyhľáska Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 105/1987 Zb., ktorou sa určuje, ktoré choroby sa považujú za nákazlivé v zmysle Trestného zákona.

2/ Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

3/ § 27 písm. h/ Trestného zákona.

4/ § 6 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 73/1995 Z. z. o pobycie cudzincov na území Slovenskej republiky.

5/ Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

6/ § 116 ods. 2 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov.

7/ § 7 ods. 3 písm. b/ zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

8/ § 103 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.

9/ § 19 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 202/1995 Z. z. Devízový zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

10/ § 20 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 258/1993 Z. z. o Železniciach Slovenskej republiky.

§ 30 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 164/1996 Z. z. o dráhach a o zmene zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

§ 15 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 168/1996 Z. z. o cestnej doprave.

11/ Zákon Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

12/ Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

13/ § 4 ods. 1 písm. c/ zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

ZVONKÁR Z VEĽKEJ LIPNICE

Podhorské oravské dedinky, učupené pod majestátnej Babiou Horou, žili oddávna svojím rytmom života. Poľnohospodárskej výrobe sa však kvôli nepriaznivým poveternostným podmienkam nikdy nedarilo tak ako na dolniakoch. Mnohí ľudia, ktorí sa po celé generácie „zahrázali“ do svojich kamenistých poličok v snahe užiť početnú rodinu, viďiac, že príroda je akoby proti nim, často opúšťali a aj dnes opúšťajú rodnú hrudu, aby si svoje šťastie a lepší život hľadali d'aleko za hranicami. Väčšina však zostala, neopustila rodný kraj, borila sa s nepriazňou osudu alebo verili, že iba pôda, hocijako je k nim tvrdá, môže užiť ich, ich deti a deti ich detí. Vytrvali, hoci popri roľníctve museli robiť aj iné práce, keď si chceli privyrobiť nejaký ten groš navýše. Chytali sa kováčstva, po večeroch strúhali šindle, vyrábali z dreva potrebné domáce náradie a podobne. Vtedy to bola samozrejmost', ba možno povedať nutnosť', vyplývajúca z takého spôsobu života, ale tiež využívanie zimného obdobia, kedy sa nedá ísiť do poľa. Mnohým, najmä starším ľuďom vzťah k takejto činnosti zostal dodnes. Na Orave môžeme aj dnes nájsť napríklad výrobcov drevených pamiatkových predmetov, rezábarov a bývalých kováčov, vyrábajúcich napr. zvonce.

Práve takéhoto človeka sme našli vo Veľkej Lipnici-Murovanici. Je ním 70-ročný Karol FITÁK, bývalý kováč, dnes roľník, ktorý sa zhotovovaniu zvončekov venuje najmä v posledných rokoch.

- Našu starú kováčsku dielňu ešte môžete vidieť pred domom - hovorí K. Fiták. Práca so železom ma zaujímaťa, dalo by sa povedať, odjakživa. Po vychodení ľudovej školy som sa „krútil“ okolo kováčskych mechov. Počúval som udieranie kladív o nákovu, syčanie rozpáleného železa po vložení do vedra s vodou, a nasával som do seba vôňu „čierneho remesla.“

Neskôr sa kováčstvu venoval už sám. Ani si nepamätá, kol'ko vyrobil železných obrúč na kolesá vozov, pluhov, či kol'ko podkov pribil na kopytá koní. Ved' kôň bol a aj dnes je najmä v t'ažko prístupných horských oblastiach Oravy dobrým a často jediným pomocníkom pri lesných práciach. Častokrát len kôň dokáže nájsť tam, kde zlyháva moderná technika. A sedliacky voz, ktorým sa zväžala úroda z polí, musel mať na kolesách kvalitné železné obrúče, aby sa na hrboľatých cestách nerozsypal. Roky však plynuli, kováčstvo pomaly zanikalo, tak ako sa postupne znižoval aj počet koní a vozov, stále častejšie nahradzovaných traktormi a inými železnými tátošmi. Láska a vzťah ku kováčskemu remeslu však u Karola Fitáka

Karol Fiták so svojimi zvončekmi

pretrvali podnes. Naučil sa tiež mnohé zámočnícke práce, dokonca si sám urobil frézu, ku ktorej, keď je to potrebné, rád zasadne aj dnes.

- Zvoncov a zvončekov (je ich viac druhov) - pokračuje K. Fiták - som vyrobil už množstvo, ale k ich výrobe som sa dostal viac-menej náhodne. Do značnej miery to súvisí s mojím vzťahom k folklóru. Ako iste viete, vo Veľkej Lipnici má už dlhoročnú tradíciu organizovanie Pastierskych sviatkov. Na týchto podujatiach môžeme vidieť mnoho ukážok ľudového umenia, vtom ukážky starých oravských zvykov a obradov súvisiacich s pastierstvom. No a pretože je Pastiersky sviatok prehliadkou a má svojich víťazov, v gmine sa raz rozhodli, že okrem diplomov a finančných odmen treba víťazov obdarovať aj niečím iným, čo súvisí s pastierstvom. Tako prišli za mnou, či by som dokázal zhotoviť aj pastierske zvonce.

Karol Fiták sa pustil do práce. Na výrobu zvoncov, ako hovorí, je najvhodnejší plech majúci hrúbku 1 mm. Z neho sa potom narežú obdlžníky dlhé od 20 do 30 cm, široké 5 až 10 cm (závisí to od toho, či sa robí zvonček väčší alebo menší). Sám vyrába zvonce troch veľkostí. Plech sa potom nahrieva, ohýba, až kým nedostane požadovaný tvar. Obrusuje sa na sústrahu a čisti. Zvonec sa skladá z lievokvitného alebo plochého zužujúceho sa kovového plášťa a z voľne pohybujúceho sa kovového kladivka (srdca), upevneného na vnútornom ušku. Pri pohybe zvonce sa kladivko vychýľuje, udiera o steny kovového plášťa, a tým ho rozozvučuje. Výška a intenzita tónu závisí od materiálu (plech, liatý kov), veľkosti, hrúbky a klenutia plášťa. Podľa druhu materiálu sa zvonce delia na liate (veľké kostolné, stredné, signálizačné a malé spiežovce pre zvieratá - ovce, kravy a pod.) a plechové. Zvony a zvonce patria k vôbec najstarším hudobným nástrojom. Pripomeňme, že výroba liatych zvonov je na Slovensku doložená od 13. storočia - remeslo sa nazývalo zvonolejárstvo či zvonkárstvo. Zvonkári, ku ktorým patrí K. Fiták, vyrábajú dva základné druhy - spiežovce a plechové zvonce. Zo železného plechu vznikajú nito-

vaním rôzne zvonce, majúce svoje špecifické pomenovania. Robili sa hrkáče alebo hrkálky pre kone, klepáče pre kravy, bubny pre voly a tzv. šuliare pre ovce. Na výrobu kostolných zvonov sa zase používa tzv. zvonovina - čiže bronz s vysokým obsahom cínu, ktorý sa vyznačuje jasným zvukom. Poznáme aj ladené, samoznejúce zvony, čo sú vlastne kovové rúry zavesené na tzv. vešiaku. Znejú po úderoch paličky.

Vráťme sa však k zvoncom vyrábaným K. Fitákom. Aby boli úplné a hotové na odozvanie, treba ešte na plášť ručne vytepáť príslušný text či vzor. K. Fitáka som sa spýtal tiež na to, kol'ko zvoncov a za aký čas dokáže vyrobiť (napríklad na veľkolipnický Pastiersky sviatok), poprípade kto sú jeho ďalší odberatelia.

- Zvonce robím len zo záľuby - hovorí. - Ich veľkosť, t.j. to, že robím práve tri druhy vyplýva z toho, že poputujú k tým, ktorí získali prvé, druhé a tretie miesto. Výroba niekoľkých desiatok zvoncov je prácou trvajúcou aj tri týždne. Samozrejme popri tom sa musíme postarať aj o svoje hospodárstvo. Ale ako hovorí, robím to rád, z lásky k našim oravským tradíciam i pre radosť ľudí. Odberateľov by sa našlo veľa. Napríklad len na vlaňajšiu slávnosť 50. výročia ZŠ č. 1 v Jablonke som vyrobil 100 zvoncov...

Zvonce K. Fitáka sú skutočne veľmi pekné. Priznám sa, že aj mne sa natoľko zapáčili, že som neodolal, aby som o jeden zvonkára K. Fitáka nepožiadal. Vyníma sa teraz na poličke, kde má svoje dôležité miesto. Na otázku, prečo vyrába zvonce len na folklórne či iné slávnosti, a neskúsi ich ponúkať napríklad aj slovenským turistom, ktorí navštievujú trhy v Jablonke či Novom Targu mi odpovedal, že by to bolo oveľa náročnejšie. Musel by mať na to povolenie, platit dane atď. Okrem toho má veľa práce na hospodárstve, takže zatiaľ bude zvonce vyrábať len príležitostne. Veď ako už viackrát hovoril, takáto práca sa robí zo záľuby a nie kvôli „zbohatnutiu.“ Ako mi K. Fiták ešte pripomeral, dodnes má veľmi blízky vzťah k Slovensku. Napríklad jeho otec ešte ako vo-

PAMÄTNÍK Z MLADOSTI (2)

POKRAČOVANIE Z Č. 4/97

Ked' plameň zhasol, chlapci sa, ako som už spomínał, smiali do popuku. Nevedeli prestať - možno pod vplyvom šoku - až mi to začalo byť neprijemné, ale smial som sa aj ja. Ked' sa konečne ako-tak ukľudnili, Jozef mi podal zrkadielko a vtedy som sa zhrozil. Oboče a vlasy až po okraj čapice som mal celé obhorené a tvár poriadne popálenú a od sadzí skoro čiernu. O chvíľu ma tvár začala strašne páliť. Odbehol som k vode, kde som si sadze zmyl a tvár opláchol, čo bolest zmiernilo, ale len nakrátko. Preto som si namočil vreckovku a priložil na popáleniny. Potom, cestou domov, som si pri každom potoku močil tvár, vďaka čomu bolest zakaždým ustúpila. Všetci sme vyčítali Ondrejovi, že horiaci prach neodhodil ďalej, ale čože, bolo už neskoro. Odvtedy sme mu však naše výbušniny už nedovolili odpaľovať. Po ceste sme sa dohodli, že sa k nehode nepriznáme. Ked' som došiel domov, naši sa sice domýšlali, že som čosi vyparatiel, ale som im povedal, že ked' som sedel pri vatre, vietor nečakane fúkol a šľahol mi plameň do tváre. Túto verziu som opakoval aj v škole, teda v meštianke, a po ceste sa na všetko zabudlo.

Do meštianky sa mi veľmi chodit' nechcelo. Nikto ma do toho nenútil, aj keď mi otec rázne povedal, že si môžem vybrať: bud' chodiť do meštianky, alebo - keď sa mi nechce - chytiť vidly a vyhadzovať z maštale hnoj. To mi úplne stačilo. Do hnoja sa mi nechcelo a tak som šiel radšej do školy. Nebudem popisovať všetky nezbednosti, čo sme tam navystrájali. Školáci sú predsa všade rovnakí. Musím však priznať, že som na vyučovaní bol skutočne pozorný. Zapáčila sa mi najmä chémia, všetky tie pokusy s kyselinami a rôznymi prvkami. Ked' sme raz na hodine mali tému: výbušniny, mohol som sa konečne zaskvietiť. Bol to predsa môj koniček. Ked' ma učiteľ vyvolal ku katedre, vedel som o všetkom dopodrobna porozprávať, aj to, ako sú skonštruované granáty. Ved' ako sa pamätáte, mal som ich doma uschovaných tridsať. Bratovi Lojzovi som prísne prikázal, aby sa ich ani nedotkol, lebo som sa bál, že sa mu niečo môže stať.

Vrátim sa však k oným dňom v zime, kedy sme Nemcom spomínanú debničku granátov

jak, slúžil v Trenčíne a Leviciach, teta Rozália hrala v miestnom divadelnom súbore a na rôznych prehliadkach dostala viaceré ocenenia. Pri rozlúčke som zvonkárovi z Veľkej Lipnice poprial veľa zdravia a chuti do výroby ďalších zvoncov a zvončekov, ktoré ma svojím hlasom akoby odprevádzali na ceste domov.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

V tejto skoro storočnej chalupe je dnes Múzeum ľudovej kultúry v Jurgove. Foto: J. Šternogá

ukradli. Asi na tretí deň som si jeden zobraľ a pobral som sa za stodolu. Ked' som sa presvedčil, že nablízku nikoho niesť, granát som odistil a hodil smerom k lesu. Rýchle som zavrel vráta a čakám na výbuch... Čakal som asi 15 minút, lenže granát nevybuchol. Opatrne som vyšiel von a s dušou na ramene som ho išiel hľadať, aby som zistil, čo sa stalo. Granát som v snehu pochopiteľne nenašiel. Vtedy ma však napadlo, že keď som ho hádzal, odpadol z neho akýsi klobúčik a spadol na zem niekoľko metrov odo mňa. Preto som sa rozhodol hodit' ešte jeden. Tentoraz som onen klubúčik pridržal prstom a hodil som granát na to isté miesto mysliac si, že výbuch „zobudi“ aj ten predošlý, nevybuchnutý. Ledva som stihol privrieť vráta, keď zadunelo ako hrom, až sa celý Jurgov otriasol. Potom, akoby nič, som sa vrátil domov.

O chvíľu pribehli za mnou kamaráti, Valent, Burkoc, Cikacovci, Karnafel a ďalší. Dychtivo sa ma vypytovali, či som to bol ja. - Aja som jeden hodil - hovoril Valent - lenže nevybuchol. Asi sú pokazené... Potichu som im vysvetlil podstatu veci. Odvtedy sme už stále chodili s granátm vo vreckách neuvedomujúc si, aké nebezpečenstvo nám hrozí.

Ten nevybuchutý granát som našiel až na jar, keď sa sneh stopil. Rozobral som ho a celý mechanizmus dôkladne preskúmal, až som sa dozvedel, ako dochádza k výbuchu. Raz som ho so všetkými súčiastkami doniesol aj do školy, kde som ho na spomínamej hodine ukázal a objasnil jeho fungovanie spolužiakom a pánu učiteľovi, ktorý - ako neskôr vysvitlo - nemal dovtedy ozajstný granát v rukách.

Podobným spôsobom sme skúšali aj výbušniny, hoci sme spočiatku o nich tiež skoro nič nevedeli. Využívali sme ich, najmä ekraziat, pri pytliačení na ryby. Domysleli sme sa, že na takej kocke ekraziitu s rozbuškou treba zapaliť šnúru a hodit' ju do vody. Tak sme aj urobili, a keď vybuchla, vystriedol stíp vody asi do dvadsaťmetrovej výšky. V okruhu desiatich metrov od miesta výbuchu bolo potom plno zabitych rýb. Viackrát sme si takto zapyliačili. Len raz sme zažili veľmi nebezpečnú príhodu, aj keď so šťastným koncom.

Bolo to v nedelu popoludní, keď sa naša cháska vybrala opäť na ryby. Zašli sme tentoraz ku farskému lesu, kde - „pod grapou“ - bola v rieke najväčšia hlbina. Často sme sa tam kúpavali. Ked'že medzi nami bolo aj niekoľko chlapcov, ktorí naše granáty ešte nevideli, rozhodli sme sa, že tentokrát si zavlovíme s pomocou nich. Po dlhom dohadovaní sme napokon rozhodli, že granát bude hádzat' Jožo Marfiniok, ktorý bol odo mňa starší o dva roky..

Pozdĺž rieky sa tiahol jelšový lesík, ako pri každej vode. Jelša boli vysoké a hrubé, ale rástli dosť poriedko, lebo sme ich každý rok vyrubávali na kúrenie. Odišli sme od potoka medzi jelše, odkiaľ sme mali hádzat'. Chceli sme sa tým poistiť, aby nás náhodou nejaká črepina nezasiahla. Vytiahol som z vrecka granát a dal som ho Jožovi. Ten ho odistil, poriadne sa rozhnal a hodil. My všetci, ako sme sa skôr dohodli, vrhli sme sa na zem. Lenže čo cert nechcel. Joža sa asi prisilno rozhnal, lebo granát namiesto toho, aby pomedzi jelše letel do vody, udrel do konárov nad našimi hlavami a ešte vo vzduchu vybuchol. Črepiny dookola len tak svišťali a na nás padali useknuté konáre stromov. Od strachu sme sa dlho nevedeli ani pohnúť. Napokon ktorýsi zdvihol hlavu, potom ďalší, a pomaličky sme vstali. O chvíľu sme zistili, že sa vlastne nikomu nič nestalo. Ked'že sme od vody nechceli odísť s prázdnymi rukami, rozhodli sme sa, že použijeme druhý granát. Ten som už, ako skúsenejší, hádzal ja.

Trafil som presne, kde som chcel, a rýb bolo až, až... Poskákali sme do vody a chytali ako sa len dalo, aj do trenírok.

Zabudol som spomenúť, že našim loviskom bola rieka Bialka, v ktorej bolo veľa hlbín, plných rýb, najmä pstruhov. Vtedy sme si ešte neuvedomovali, akú škodu robíme rybám. Ved' výbuch asi do desiatich metrov ohlušil všetko, aj malé rybičky, ktoré už neožili. My sme sa len tešili, že sme „nachytali“ veľa rýb a o ostatné sme sa nestarali. Pytliačiť granátm a výbušinami nás naučili sovietski vojaci. Vypyto-

DOKONČENIE NA STR. 9

VÝVOJ SEVERNEJ HRANICE NA SPIŠI

POKRAČOVANIE Z ČÍSLA 4/97

Začalo sa obdobie intenzívnej agitácie ľudu severného Spiša, najmä z poľskej strany. Začiatkom roku 1919 založil poľský spisovateľ a tatanec Kazimír Przerwa-Tetmajer spolok nazvaný „Komitet obrony Spisza, Orawy, Czadcy i Podhala“, ktorý sa postavil na čelo akcií za pripojenie Spiša k Poľsku. Pomáhali mu aj významní poľskí historici, ako napr. prof. Władysław Semkowicz a prof. W. Goetel, ktorí nielen zaplavili územie množstvom brožúr dokazujúcich odvekú príslušnosť severného Spiša k Poľsku, ale robili aj expertízy pre Mierovú konferenciu v Paríži a pre iné medzinárodné organizácie. Z našej strany sa Spišu a Orave nevenovala takmer žiadna pozornosť.

Už v januári 1919 začali Poliaci organizovať delegácie, ktorými navštievovali mnohých činiteľov medzinárodných organizácií i samotnú Mierovú konferenciu. Dňa 27. januára referoval delegát Poľskej národnej rady pri francúzskej vláde, že ho navštívila delegácia vedená básnikom Tetmajerom v záležitosti pričlenenia Spiša a Oravy k Poľsku.¹⁹ Dňa 4. februára došla 35-členná delegácia Poliakov do Paríža, aby Mierovej konferencii predložila príslušné dokumenty.²⁰ Druhého marca bol vypracovaný „Apel de la population polonaise du Tatra“ proti českej okupácii oblasti Vysokých Tatier, ktorý tiež bol zaslaný do Paríža.²¹ Dňa 1. marca 1919, počas návštevy pohraničia členom anglickej misie plukovníkom Wadeom, ho navštívila delegácia vedená ružomberským kaplánom Ferdinandom Machayom so žiadosťou o intervenciu v tejto záležitosti v prospech Poľska. Wade ich odkázal na francúzskeho veľvyslance Noulansa vo Varšave, tento ich zas usmernil na Mierovú konferenciu do Paríža.²² Medzitým však 15. marca poslal ministerstvu zahraničia petíciu, ktorú delegácia predložila Medzinárodnej komisii vo Varšave, ktorú podpisali

Ferdinand Machay z Jablonky, Wojciek Halcin z Lendaku, Piotr Borowy z Rabčíca, Matusz Koszczak z Lendaku a Ignacy Jandryk z Jablonky. K petícii bola pripojená mapa s navrhnutými hranicami. Mali ísť južne od Tatier až po prameň Popradu, ďalej poriečím Popradu až k Podolíncu, potom prudko na juh, južne od potoka tečúceho cez Kolačkov, odiaľ sa mali vrátiť pred Novú Ľubovňu a potom mali ísť južne od rieky Poprad do Šariša. Odporúčal pri tom, že bude najlepsie riešiť vec plebiscitom, aby Spojenci sa vyhli zodpovednosti.²³ Delegácia došla do Paríža okolo 20. marca. Prijal ju sám americký prezident T.W. Wilson, vypočul ju, ale nič nesľúbil. Delegácia rozdala účastníkom konferencie memorandum, čím sa otázka severných hraníc Slovenska prvýkrát dostala na toto fórum.²⁴ V tom čase sa organizovalo množstvo verejných zhromaždení v poľskom pohraničí, ktoré svojimi rezolúciami najmä z 21.-23. marca bombardovali Mierovú konferenciu.²⁵

Správa o týchto aktivitách sa dostala aj na Spiš. Spišský župan Ján Ruman si chcel zistíť objektívnu situáciu, preto inkognito vyslal do Zamaguria úradníka Vojtecha Beňuša, aby zistil zmýšľanie obyvateľstva a súčasne aby sa pokúsil získať podpisy pod prehlásenie, že príslušné obce chcú zostať v ČSR. Beňuš prešiel celé územie v dňoch od 7. do 20. mája a podal županovi podrobňú správu. Všetky obce sa jednoznačne prihlásili k ČSR okrem Novej Belej, ktorá to má bližšie do Nového Targu, ale navrhla, aby sa aj Nový Targ dostal do ČSR. Iba rusínske obce boli za autonómiu v rámci ČSR.²⁶

V máji a júni 1919 muselo Československo brániť južné hranice proti invázii Maďarov pod kepienkou Slovenskej republiky rád. Kvôli tomu bolo vojsko z Mníška nad Popradom stiahnuté, ale hned' ho nahradilo vojsko poľské.²⁷ Problémy malo aj Poľsko v súvislosti s vojnou proti Sovietskemu Rusku. Preto sa

stretli v júli 1919 zástupcovia Poľska i ČSR, aby rokovali o spoločnej hranici. Ukázalo sa, že delegácia ČSR počítala len s otázkou Tešína, ale na požiadavky na odstúpenie okresov Spišská Stará Ves, Stará Ľubovňa, Kežmarok a časti okresu Spišská Sobota nebola pripravená. Delegácie sa dohodli, že spornú záležitosť, aj s návrhom poľskej strany usporiadala na uvedenom území plebiscit, predložia Mierovej konferencii.²⁸ Táto totiž vo Versalskej zmluve hovorí, že „Hranice Poľska, po kiaľ nie sú presne vymedzené touto zmluvou, budú dodatočne určené Čelnými mocnosťami spojenými a združenými“.

Mierová konferencia zverila vyriešenie spornej otázky Najvyššej rade, ktorá dňa 10. septembra 1919 rozhodla o vypísaní plebiscitu, ale na území menšom, ako navrhovala poľská strana. Na Spiši mal byť v okrese Spišská Stará Ves a v obciach ležiacich severozápadne od rozvodia Dunajca a Popradu z okresu Kežmarok. Mal sa uskutočniť 24. júla 1920 a dovedy malo byť plebiscitné územie neutrálnym územím, podriadeným medzinárodnej Medzinárodnej komisii so sídlom v Tešíne. Pre správu Spiša vznikla subkomisia, zložená zo zástupcov Anglicka (Pearson de la Forest), Francúzska (Divonne), Talianska (Tornielli) a Japonska (Kurihara).²⁹ Pre riešenie súdnych sporov bol vytvorený Medzinárodný súdny tribunál v Trstenej. Prvostupňové súdnicstvo ostalo v kompetencii okresného súdu v Spišskej Starej Vsi. Plebiscit mal pripravovať plebiscitné komisie. Na Spiši mala sídlo v Spišskej Belej a jej predsedom sa stal Marián Blaha.³⁰

Po rozhodnutí, že otázka hraníc sa má vyriešiť plebiscitom, nastala na oboch stranach horúčkovitá agitácia. Poľská strana agitovala najmä za rozšírenie plebiscitného územia, zbierala podpisy so žiadosťou o pričlenenie obcí k Poľsku a neraz pri tom zneužívala aj nedostatok a biedu na Slovensku lacným predávaním petroleja a pod. Mala k tomu dostatok prostriedkov, organizáciu a podporu tlače i politikov.³¹ Plebiscitné komisie takéto akcie sledovali a potlačovali. Svedčí o tom množstvo spisov v archíve Spišskej župy. Došlo žiaľ aj k násilnému činom. Napr. v Nedeci vyhodili do vzduchu dom richtára, pričom tento prišiel o život. Ozbrojené skupiny zaútočili na četnicke stanične v Jurgove a v Podspádoch.³² Ich aktivity vzrástla najmä potom, čo československé vojsko 29. marca 1920 prepustilo plebiscitné územie francúzskemu vojsku. Na poľskej strane sa začali vytvárať aj vojenské jednotky, najmä Spišsko-oravská légia, ktorá neskôr splynula s Maďarsko-poľskou légioiu.³³ Slúžili v nich mnohí maďaróni. Légia pripravovala na máj 1920 vpád na Slovensko, kde mala obsadiť železničnú trať Košice-Bohumín.³⁴ Oravci i Spišiaci zorganizovali delegácie do Prahy, ktoré 12. novembra 1919 a 17. marca 1920 prijal sám prezident T.G. Masaryk. Podpisová akcia na plebiscitnom území dokázala vôle 86 % obyvateľstva ostat' v ČSR. Ozvali sa aj slo-

Miznú, žiaľ, takéto staré, hlinou obložené sýpky v Kacvíne. Foto: J. Šternog

venskí vystúhalci v USA. To všetko však priebeh rokovania malo ovplyvnilo.³⁵ Vyrcholením vzájomnej nenávisti a politického fanatizmu bolo zavraždenie dvoch českých úradníkov zo Spišskej Starej Vsi dňa 20. júna 1920 v Červenom Kláštore poľskou ozbrojenou tlupou a v náväznosti na to tragická smrť poľského agitátora prof. J. Wiśmierského o deň neskôr v Dunajci.³⁶

Nepokoje na plebiscitnom území, ale aj neúspech Poľska vo vojne proti ZSSR, si vyžiadali urýchlené vyriešenie problému. Po podpísaní Trianonskej zmluvy s Maďarskom 4.6.1920 sa zišli ministri zahraničných vecí oboch štátov Eduard Beneš a Władysław Grabski v Spaa a 10. júla 1920 vydali spoločné vyhlásenie, že sa zriekajú plebiscitu a že prijmu v tejto záležitosti rozhodnutie Najvyššej rady. Táto prenesla túto úlohu dňa 11. júla na konferenciu veľvýsľancov, ktorá dňa 20. júla 1920 rozhodla o rozdelení plebiscitného územia medzi ČSR a Poľsko.³⁷ Definitívne vytýčenie hraníc mala vykonať medzinárodná delimitačná komisia. Tako pripadla do Poľska okrem časti Oravy aj časť Spiša, konkrétnie obce: Nová Belá, Krempachy, Fridman, Tribš, Durštin, Čierna Hora, Jurgov, Repiská, Vyšné Lapše, Nižné Lapše, Lapšanka, Nedeca a Kacvín. Rozhodnutie nadobudlo účinnosť dňom jeho vynesenia.

Po rozhodnutí o rozdelení Spiša bolo treba vyriešiť množstvo parciálnych právnych problémov, ako otázku štátneho občianstva, otázku užívania majetkov na druhej strane hranice, otázku cirkevnnej správy, otázku malého pohraničného styku a pod. Tieto veci regulovala bilaterálna zmluva, podpísaná dňa 29.11.1920. Problémy mala delimitačná komisia na Spiši s určením hranice v Javorine, pretože tu bolo sídlo javorinského panstva, na ktorom pracovalo mnoho robotníkov z odstúpených obcí. Susedné obce tu tiež mali svoje pastviny. Poliaci navrhovali odstúpenie celej Javoriny Poľsku, pri tom mali na zreteľ aj to, že ide o turisticky príťažlivú časť Vysočiných Tatier. Keďže československá strana s tým nesúhlasila a početné jednania nevie-dli k výsledku, bola záležitosť na odporúčanie E. Beneša predložená Konferenciou veľvyslancov dňa 18.8.1923 Spoločnosti národov. Táto svoju rezolúciou z 27.9.1923 si vyžiadala posudok o veci od Stálého súdneho dvora pre medzinárodnú spravodlivosť v Haagu. V dôsledku tohto posudku potom Rada Spoločnosti národov 17.12.1923 sa priklo-nila k československému stanovisku, pre-dložila vec delimitačnej komisii, ktorá navrhla ponechať celú Javorinu Československu a zbytok chotára Jurgova odovzdať Poľsku. Konferencia veľvyslancov tento návrh dňa 26. marca 1924 schválila.³⁸ Tvrdošti vzniklé vytýčením hranice odstránil tzv. Krakovský protokol podpísaný zástupcami oboch štátov 6. mája 1924 a schválený Konferenciou veľvyslancov 5. septembra 1924.⁴⁰

Otázka severnej hranice Spiša sa stala opäť aktuálnou v období druhej svetovej vojny.

Mníchovská dohoda podnetila Poliakov obnoviť svoje neuskutočnené požiadavky voči Československu. Poľská vláda zaslala československej vláde dňa 30. septembra 1938 nótu, v ktorej jej predložila svoje požiadavky na odstúpenie Tešínska i na korektúru hraníc. Na Spiši šlo najmä o pripojenie Javoriny k Poľsku. Československá vláda nótu 1. októbra prijala a vymenovala delimitačnú komisiu, ktorá v období od 16. do 30. novembra mala zrevidovať československo-poľskú hranicu na Orave a na Spiši. Predsedom komisie za ČSR sa stal historik Dr. František Hrušovský. Na prek protestom obyvateľstva bol dňa 30. novembra 1938 podpísaný protokol, na základe ktorého Javorina s Lesnicou na Spiši a via-cerými obcami na Orave pripadla Poľsku.⁴¹

K pohybu hranice došlo ešte raz. Keď v septembri 1939 Nemci porazili Poľsko a spravili z neho Generálny gubernát, požiadali bývalé slovenské obce, ktoré v roku 1920 pripadli Poľsku, o návrat do pôvodnej vlasti. Stalo sa tak na základe ústavného zákona č. 325/1939 Sl. z. Väčšina obyvateľov návrat do Slovenska prijala s radostou. Tým ďalej bolo rozhodovanie po skončení druhej svetovej vojny. V apríli 1945 navštívili deputácie Slovákov z oravských a spišských dedín prezidenta E. Beneša v Košiciach a memorandom ho požiadala, aby mohli zostať v ČSR. Nepomohli ani akcie v samotnej Moskve. Dňa 17. júla 1945 bolo celé územie patriace Poľsku pred rokom 1938 ob-sadené poľským vojskom, čím sa obnovil stav slovensko-poľskej hranice z roku 1924.

PhDr. IVAN CHALUPECKÝ

P o z n á m k y:

- 19/ Tamže, fól. 94-95.
20/ Tamže, fól. 136.

- 21/ Tamže, tom 51, fól. 12.
22/ Bielovodský, c.d., s. 64-65.
23/ A.M.A.E., Europe, serie Z, tom 51, fól 82-86.
24/ Bielovodský, c.d., s. 64-65.
25/ A.M.A.E., Europe, serie Z, tom 51, fól. 145, 159-161.
26/ ŠOBA L, SŽ 328/1919 prez.
27/ Tamže ŠTZ L, IV 96/1920.
28/ Semkowicz, W.: O Spisz, Orawie i Czadeckie. Garść wspomnień i materiałów z lat 1919-1920. Kraków 1930, s. 3-6.
29/ Klimko, J.: Politické, c.d., s. 51-53.
30/ Tamže, s. 58-59.
31/ Goetel, W.: Dziesięciolecie przyłączenia i zagadnienia przeszłości Spisza i Orawy. Kraków 1930, s. 10-11.
32/ ŠOBA L, Krajský súd v Levoči (ďalej len KS L), B 1084/1929.
33/ Goetel, W.: c.d., s. 12; ŠOBA 1484/1920 prez.
34/ ŠOBA L, KS L, B 1364/1920; Kramer, J.: Irente a separatizmus v slovenskej politike. Bratislava 1957, s. 51-52.
35/ Bielovodský, c.d., s. 25 a 156.
36/ Podrobny popis udalostí vid': Chalupecký, I.: Krvavá hranica na Dunajci. In: Historická revue, IV, 1993, č.4, s. 15-16. Prevzali: Život, Warszawa, č. 4/93, s. 7-8 a Spiš-Liptov-Orava, III, 1993, č. 3, s. 9-10. Súdna dokumentácia sa nachádza v ŠOBA L, KS L, B 1084/1920, tiež ŠTZ L, č. IV 1053/1920 a IV 96/1919.
37/ Publikovaný vyhláškou vlády č. 20/1925 Zb.
38/ Goetel, W.: Spór o Jaworzyne a park narodowy Tatrzanski, Lwów 1925, s. 7.
39/ Podrobny popis celého procesu je v: Krčmař, J.: c.d., a tiež v Slovník veřejného práva československého, II. zv., Brno 1932, s. 59-61.
40/ Publikovaný je ako vyhláška č. 274/1925 Zb.
41/ Priebeh práce komisie poborobne popisuje: Šimoničič, J.: Denník delimitačnej komisie ČSL.-poľskej roku 1938. In: Slovenská archivista, XXVII, 1992, č.1, s. 105-109. Vidieť tiež: Deák, L.: Poľské územné nároky voči Slovensku v roku 1938. In: Historický časopis, 39, 1991, s. 12-27.

PAMÄTNÍK...

DOKONČENIE ZO STR. 7

vali sa, keď boli u nás, kde je veľa rýb. Išli sme im ukázať a vtedy sme videli toto nehumánne kántrenie pstruhov. Dnes je v Bialej rýb veľmi málo, k čomu prispel nielen veľký výlov, ale predovšetkym znečistenie riek.

V tých časoch boli všetky vodstvá, aj tie najmenšie potoky, plné rýb a iného tvorstva. Okrem rýb sme chytali aj žaby. Napr. skokanov sa chytalo na jar. Aby sme sa doma všetci najedli, bolo ich treba chytiť aspoň sto, tým viac, že už iba sa na jedenie hodila len zadné nožičky. Musíme povedať, že boli veľmi chutné. Najviac žiab bolo v močidlách, v ktorých sa v jeseni močilo ľan. Dnes už aj tie skoro zmizli, lebo ľan sa u nás prestáva pestovať.

Za mojich čias boli okolité lesy a hory čisté a skoro neporušené, ako ozajstné pralesy. Žilo v nich plno rôznej zveriny - jelene, srny, diviaky, zajace, líšky, kuny, rysy, veveričky, hady, vrtenice a množstvo všelijakých vtákov. Len medveďov a vlkov nebolo, hoci tie posledné sa tiež občas ukázali. Tie všetky

lesy a háje to bol náš raj, čistý, bez jediného papiera či iných odpadkov. Bolo v nich plno hríbov, malín, jahôd, čučoriedok, brusníc a iných plodov. Od jari do jesene nás živili, a nielen nás, ale aj našich rodičov či súrodencov. Trávili sme v nich každý voľný čas a zbierali to veľké bohatstvo lesných plodov.

Dnes je okolitá príroda, žiaľ, zašpinená a oveľa úbohejšia. Myslím si, že je už načas začať sa starať aj o lesy a vôleb prírodu. Zdá sa mi, že by to nebolo ani také ďažké či nemožné. Pre začiatok by stačilo, keby sa ľudia dohodli, že vsetci (doslova) nebudú prírodu znečišťovať a smeti začnú vyhadzovať na určené smetiská. Potom napr. v rámci „šarvarkov“ by sa mohli pozbierať všetky vyhodené odpady, a celé okolie by vyzeralo ako vynovené. Bolo by to naozaj veľa a stalo by to za to.

Ked' som sa dostal k „šarvarkom“, spomeniem ešte dnes už nefungujúcu jurgovskú elektráreň, vybudovanú v obci a udržiavanú za spoluúčasti všetkých obyvateľov. Práve pri nej ľudia odpracúvali „šarvark“. V rámci neho sa dá urobiť naozaj veľa dobrého.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

T. SPIŠIAK

Vedúca Veselice Žofia Bogačíková

Nedečania tancujú v Starej Lubovni

JUBILEUM NEDECKEJ VESELICE

Až sa nechce veriť, že nedecká Veselica má už štvrt' storočia. Za tých dvadsať päť rokov nám vyrástla krásna deva spišského folklóru. Je to teda vhodná príležitosť zaspomínať si na jej začiatky, ale nielen...

Skôr narodená

Folklórny súbor v Nedeci nevznikol samozrejme zo dňa na deň. Predchádzali ho dlhé prípravy, v tom najmä hľadanie kandidátov na účinkujúcich.

- Nedečania vždy mali zmysel pre zábavu a tanec - vysvetľuje Žofia Bogačíková, zakladateľka a vedúca súboru, - preto som pri organizovaní tohto umeleckého kolektívu nemala väčšie problémy. Vypĺývalo to aj z toho, že nadvázoval na skorší súbor, ktorý sporadicky účinkoval už od prvých povojnových rokov. Tak napr. už v roku 1955 sme vystupovali na známom kultúrnom podujatí - Sabalowe bajania, kde sme obsadili pekné druhé miesto. Spolu s nami vtedy vystupoval dnes už neexistujúci súbor z Kacvina.

Nacvičovali, kde sa len dalo. Veď stálej klubovne v Nedeci nebolo. Sami si zaobstarávali aj potrebné kroje, nezriedka dedené z pokolenia na pokolenie. Čistili ich, zašívali, štopkali, len aby boli použiteľné. Takto sa dočkali roku 1972, kedy bol súbor formálne registrovaný. - V sedemdesiatych rokoch - spomína Ž. Bogačíková - nastala akási móda na folklórne súbory. Vznikali nielen u nás, v Nedeci, ale aj v iných obciach na Spiši a Orave. Mnohé z nich pôsobili veľmi aktívne. Tako bolo takmer do konca 80. rokov. Škoda, že väčšina z nich potom zanikla. Teším sa však, že nám sa podarilo pretrvať a nadále vystupovať.

Babička spomína

Vo svojom repertoári sa Veselica snaží verejnosti priblížiť dávne zvyky a obrady, ktoré sa pod vplyvom doby a snáď aj ľahostajnosti človeka k všetkému starému pomaly vytrácajú z tamojšieho života. Dnes staré melódie nahradzuje cudzokrajná diskotéková hudba. Preto jedinečnou pokladnicou folklóru sú práve súbory.

Veselica na Spišskej zime. Foto: D. Surma

Bez dobrej hudby sa tancovať nedá. Foto: D. Surma

- Už mne bolo tažko - hovorí Ž. Bogačíková - dostať sa k prameňom niektorých zvykov. Aj mnohi starší občania si už ne-pamätali, ako napríklad vyzerá zvyk chodenia s koňom. Dozvedela som sa to od istej babičky, najstaršej v Nedeci, ktorá mi zároveň vysvetlila, odkiaľ sa v našich zvykoch vzala postava husára, ktorý so šabľou kráča napr. v sprievode mládencov pri ohrávaní májov. Takto som nachádzala aj ďalšie zvyky, z ktorých som potom mohla zo-staviť program vystúpenia.

Dnešná Veselica

Za tých dvadsať päť rokov sa Veselica veľmi zmenila. Vyrástla na kvalitativne vy-spelý súbor na vysokej umeleckej úrovni. Samozrejme v súbore sa vystriedalo množstvo členov. V súčasnosti v jej radoch pôsobí vlastne už druhá generácia nedeckých ta-nečníkov a spevákov.

Členovia súboru sa schádzajú po večeroch v neveľkej klubovni, aby si precvičili niektoré nové, alebo staronové spišské tance, pesničky a spievanky. Na každé kultúrne podujatie sa vždy starostlivo pripravujú. Jeden krôčik vpravo, dva vľavo, zvučné hlasy cibrené v rôznych tóninách a napokon pieseň sa často ozývajú z tamojšej klubovne. Skúška trvá hodinu, nie-

kedy aj dve, až kým vedúca súboru Žofia Bočáková uzná, že všetko je už dopracované a možno sa s tým ukázať.

Umelecký program Veselice obsahuje najmä spišské obrady a zvyky. Spomeňme aspoň ohrávanie májov, rozlúčku s regrútmi, obchôdzku s koňom, ondrejský večer a pod. Za povšimnutie tiež patrí obradné pásmo nedecká svadba a spišské fašiangy. K najobľúbenejším tancom patrí najmä svižný čardáš, polka alebo „babsky“ tanec, klobúkový a pod. V súčasnosti vo Veselici účinkuje okolo 40 osôb, nielen mladých, ale aj starších.

„Zagrojče nom genšlicky...“

Dôležitou súčasťou každého súboru je kapela, pravdaže Ľudová, sláčiková. V poslednom období akosi začínajú chýbať nasledovníci starých muzikantov, nielen na Spiši, ale aj na Orave.

Aj my máme najväčšie problémy práve s hudbou - sťažuje sa Ž. Bočáková. Niežeby hudobníci u nás neboli, ale zdajú sa byť veľmi zaneprázdnení. Tyrdia, že nemajú čas alebo sa priamo opýtajú, kol'ko im zaplatíme. My, žiaľ, peniaze nemáme, všetko robíme zdaroma, pre vlastné potešenie. Hral nám kedysi

na husliach Marek Čureja a Andrej Kužel, Jozef Kužel na base, Ján Milaniak a Róbert Kužel na harmonike. Dnes, keď sme v núdzi, pozývame hudobníkov z Lopusznej alebo Czarného Dunajca, ktorí sa rýchle naučili spišské či slovenské melódie.

V súčasnosti nedecká Veselica patrí k najlepším, a je jediným spišským súborom pôsobiacim v našom Spolku. Veľká kultúra nás reprezentovala na rôznych kultúrnych podujatiach doma a na Slovensku, napr. na Jánosíkovských slávnostach vo Východnej, na Zamagurských folklórnych slávnostach v Červenom Kláštore, na rôznych matičných podujatiach v Martine, Košiciach, Starej Ľubovni, Námestove, Kežmarku, ale aj v Prahe, Strážnici na Morave, na prehliadke kultúry národnostných menšíň v Ursuse pri Varšave, na dňoch ukrajinskej kultúry v Sopote, a čo treba zvlášť vyzdvihnuť niekoľkokrát na známych Podpolianských folklórnych slávnostach v Detve. V roku 1981 jej dokonca v hudobnom vydavateľstve Opus vydali gramofónovú platňu pod názvom Slovenská pieseň zo sveta.

Poznamenajme ešte, že pred niekoľkými rokmi na choreografickom kurze v Piešťanoch

solistka Veselice Marta Strončeková nadviazala kontakt s vedúcim francúzskeho súboru Guingoi Valtierom Remieom. Tak došlo k spolupráci obidvoch súborov, ktorá v r. 1993 vyústila zájazdom Nedečanov do francúzskeho vinárskeho kraja Bedarieux. Pred dvoma rokmi zase Guigoi navštívil nedeckú Veselicu. Pošepkáva sa, že Nedečania majú už d'alejšie pozvanie do Francúzska. Či k návšteve dôjde, ešte nevedno. Nie je to však jediná zahraničná aktivita jubilujúcej Veselice. Vari pred desiatimi rokmi nadviazali Nedečania styk s jedným holandským súborom, a neskôr aj so slovenským súborom Mlynčeky z maďarského Pilisszentkeresztu. Dobrou priležitosťou k takýmto kontaktom sú nepochybné folklórne festivaly a iné kultúrne podujatia.

Nedeckú krajanskú klubovňu zdobia početné trofeje, čiže rôzne diplomy, medaily, poháre a pamiatky, ktoré Veselica získala za štvrt' storočia svojej činnosti. Vzbudili aj môj obdiv a nadchli ma hrdosťou, že máme taký vynikajúci, zaslúžilý súbor. Len škoda, že ich nemáme viac.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO ZO SPIŠA

19. marca sa v Nedeci-Zámku konala slávnostná posviacka barokového oltára sv. Andreja v tamoxom novovybudovanom kostolíku, o ktorom sme písali v januárovom čísle Života. Pripomeňme, že tento vzácný oltár bol takmer pol storočia uskladnený v zámockej sýpke. Zreštaurovali ho za finančnej podpory investora nedeckej prievidzy - Oblastného riaditeľstva vodného hospodárstva (ODGW) v Krakove. Konzervátorské práce vykonali známi varšavskí reštaurátori: P. Baranowski a J. Czernichowská. Oltár vysvätíl krakovský metropolita kardinál F. Macharski.

18. marca t.r. sa v Novom Targu konalo zasadnutie rady EU Tatry, na ktorom bol schválený finančný rozpočet na tento rok. Ako sme sa dozvedeli, rozpočet bude zahrňovať sumy: zo slovenskej strany 245.000 SK a z poľskej 92.000 zł. Na zasadnutí, ktoré viedol predseda EU Tatry P. Burian, bol preročovaný aj program činnosti na nadchádzajúce obdobie.

V dňoch od 16. do 19. marca t.r. mali turisti na hraničných prieschodach isté problémy. Štrajkovali totiž poľskí colníci, ktorí žiadali zlepšenie pracovných a finančných podmienok. Bol to tzv. taliansky

štrajk, ktorý spočíval v dôkladnej colnej prehliadke každého cestujúceho. Našťastie po trojdňovej trme-vrme na prieschodach zainteresované stránky dospeli ku kompromisu a všetko sa ukľudnilo.

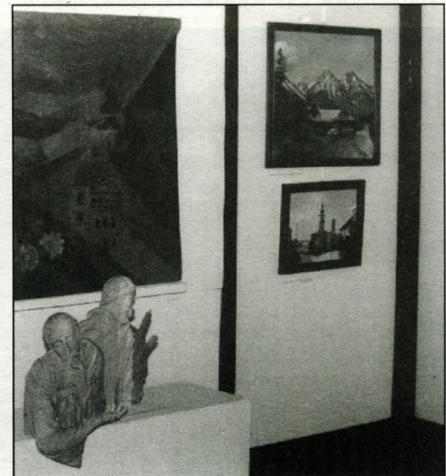
14. marca bukowinská gmina schválila rozpočet na tento rok. Jeho výška dosahuje takmer 8,5 milióna zlôt. Ako sa dozvedáme, Gminný úrad v Bukownie Tatrzańskiej aj v tomto roku zainvestuje najviac do ochrany životného prostredia. Hovorí sa o.i. o výstavbe čističky v Čiernej Hore. V pláne sú tiež zahrnuté školské investície, najmä ukončenie v hrubom stave školy v Čiernej Hore od Jurgova, opravy ďalších škôl a asfaltovanie niektorých úsekov ciest.

13. marca t.r. vo večerných hodinách došlo vo Fridmane k auto havárii. Pod koliesá veľkého nákladného automobilu Kamaz, ktorý náhle zmenil smer, sa dostať malá fiatka, ktorej 27-ročný vodič, Róbert W. z Kacviny zahynul na mieste. Poznamenajme, že vodič Kamaza Edward D. ušiel z miesta nehody a na políciu sa prihlásil až v nasledujúci deň. Prípad sa vyšetruje.

14. marca t.r. sa v priestoroch Mestského kultúrneho strediska v Novom Targu konala slávnostná vernisáž súčasných kežmarských umelcov, pôsobiacich v Klu-

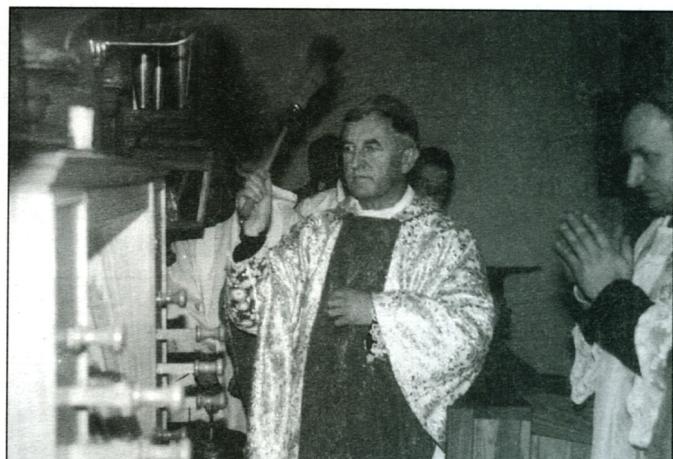
be kežmarských výtvarníkov, založenom pri tamoxom múzeu. Návštěvníci novotarského MKS mohli počas celého mesiaca obdivovať práce akademickej maliarky Anny Borovičkovej (olejomaľba), Anny Compelovej (textil), Martina Barnáša (drevorezba), Andreja Korkoša (drevorezba), Ing. Jána Skupina (maľba a drevorezba), Ing. Petra Purtza (umelecká fotografia), Zdenky Kovalčíkovej (akvarel) a ďalších. Námetom prác kežmarských umelcov je najmä okolitá tatranská príroda. Organizátorom výstavy slovenských výtvarníkov bol EU Tatry a otvorili ju primátor Kežmarku F. Grochoľa a primátor Nového Targu M. Fryžlewicz.(jp)

Záber z novotarskej výstavy

Kyticami kvetov uvítali Kacvínčania biskupa J. Szkodoňa

Slávnostný akt posviacky

POSVIACKA ORGANU V KACVÍNE

V posledných rokoch často pišeme o rôznych, nezriedka mnohomiliónových cirkevných investíciach na Spiši a Orave - výstavbách či opravách kostolov, kaplniek bud' cintorínov, o maľovaní interiérov, reštaurovaní oltárov a iných drobnejších práciach. Spájajú sa s tým väčšie či menšie výdavky, ktoré vo väčšine hradia samotní farníci. Je to nepochybne dôkaz starostlivosti veriacich o božie príbytky vo svojich obciach.

Veľa prác a peňazí v posledných rokoch vložili do svojho kostola Všetkých svätých a iných sakrálnych objektov aj farníci v Kacvíne. Medziiným vynovili viaceré kaplnky, upravili okolie kostola, zreštaurovali bohatu zlatený, bočný barokový oltár Ružencovej Panny Márie, vpredu kostola vymenili staré lavice na nové v spišskom slohu a postavili pekne vyrezávaný obetný oltár s ozdobnými drevenými svietnikmi a pod. Poslednou veľkou investíciou, ktorá Kacvínčanov stála stovky miliónov zlôtých (starých), bola výmena organu. Starý pamiatkový organ, ktorý sa podľa nás hodil na generálnu opravu a mohol slúžiť ešte celé roky, predali, a

stavbu nového zverili neveľkej firme v Novej Wsi pri Krakove.

Náklady na organ boli vysoké a tak farníci museli urobiť niekoľko zbierok peňazí. Významnú, dolárovú pomoc pre tento ciel poskytli niektorí obyvatelia obce pracujúci v zámori. Stavba organu trvala dlho, vyše dva roky, a jej priebeh bol - dalo by sa povedať - dosť dramatický. V istommomente sa dokonca zdalo, že firma poverená stavbou orgánu bankrotuje a farníci stratia vložené peňazole. Napokon sa všetko predsa len skončilo šťastne a montáž nového organu bola ukončená v marci t.r. Treba uznáť, že organ majúci 17 hlasov, je celkom vydareným dieľom. Pekne za vyníma na kostolnom chóre. Má dokonca väčšiu skriňu s písťalami než predošlý organ. Jeho prospekt je harmonický zladený s celkovou výzdobou kostola.

Organ bol slávnostne odovzdaný do užívania vo veľkonočný pondelok 31. marca t.r., kedy sa konala jeho posviacka. Bol to pre Kacvínčanov mimoriadne slávnostný deň, na ktorý sa starostlivo pripravili. Akoby aj nie, ved' na posviacku mal prísť nie hocijaký host', ale sám otec biskup Ján Szkodoň, rodák

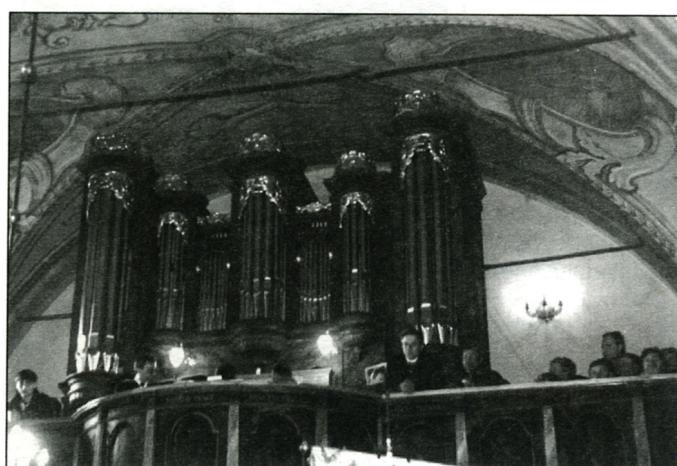
z Chyžného na Orave. Keď sa dôstojný host' v sprievode miestneho farára Stefana Stypuľu zjavil v kostole, privítali ho kyticami kvetov kacvínske deti, predstavitelia mládeže a dospelých obyvateľov obce. Medzitým do kostola prichádzali postupne kňazi z okolitých obcí, ktorých sa napokon na posviacke zhromaždilo vyše pätnásť.

Začala sa slávnostná sv. omša, ktorú celebroval biskup J. Szkodoň. Hned na začiatku bohoslužby odriekol príslušné modlitby a spolu s farárom sa pobral na chór, kde nový organ slávnostne posvätil. Počas sv. omše otec biskup prednesol homíliu nadväzujúcu na slová Evanjelia, v ktorej o.i. vyjadril želanie, aby organ dobre slúžil poľským i slovenským veriacim kacvínskej farnosti.

Pekným záverečným akordom kacvínskej slávnosti a súčasne znamenitou skúškou novovysväteného organu bol zaujímavý, vyše polhodinový organový koncert, ktorý dal adjunkt Hudobnej akadémie v Krakove Stanisław Nowak. Spolu s otcom biskupom si ho so záujmom vypočuli skoro všetci účastníci posviacky. Krakovský virtuóz zahral asi osem organových skladieb, medzi nimi aj známu Ave Mariu a Toccatu od J. S. Bacha.

Text a foto: JÁN ŠPERNOGA

Nový organ v plnej kráse

Deti a mládež prišli na posviacku v krojoch

TRPKÉ SKÚSENOSTI

Neveľký biely domček. Klop, klop! Áno! ozýva sa dnu. Vo svetlej izbe pri okne sedí sympathetický počerný ujko. Z jeho tváre vyžaruje spokojnosť a veľká životná skúsenosť. Áno, je to Jozef TOMAŠKOVIČ z Fridmana, bývalý odbojár, účastník 2. svetovej vojny a SNP, ktorý nám pri príležitosti májových osláv ukončenia 2. sv. vojny priblížil svoje vojenské spomienky.

Na fronte

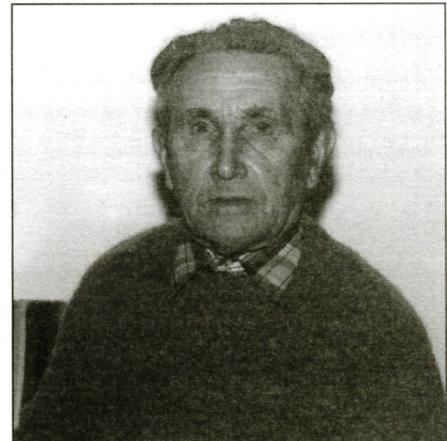
Na vojenčinu narukoval v máji 1942 do Spišskej Staré Vsi, odkiaľ bol zaradený do 4. roty guľometníkov v Liptovskom Sv. Mikuláši. Začiatok vojenčiny neboli prehľadné, kym si zvykol na kasárenský život. Až po polroku dostal prvú týždňovú dovolenku, ktorú strávil vo svojej rodnej spišskej obci. V januári 1943 bola jeho rota s celým 2. praporom premiestnená do Dolného Kubína, odkiaľ mali odísť na východný front. Vlakom ich prepravili cez Podkarpatskú Rus, Maďarsko, do Dnepropavlovska, kde sa ponômi museli prepriaviť na ľavý breh jednej z najväčších tamojších riek - Dnepra. Tuná sa ako vojak slovenskej Rýchlej divízie zúčastnil bojov pri známom čiernomorskom prístave - Odese. Front sa tu držal takmer dva mesiace. Jozef Tomašovič tam slúžil pri obsluhe kanónov. Ako spomína, počas kanonády bolo možné aj ohluchnúť. Neskor, niekoľko mesiacov po prelomení frontu pri Stalingrade sa Jozef Tomašovič spolu s ďalšími slovenskými, maďarskými a rumunskými vojakmi dostal pri obci Nová Askania do zajatia.

Od zajatia do povstania

V zajatí pobudol len niekoľko týždňov. Totiž práve vtedy sa tam po súhlase J. V. Sta-

lina začala tvoriť I. Československá armáda, ktorej veliteľom sa stal generál L. Sloboda. Vojak J. Tomašovič s ďalšími kamarátmi sa do nej prihlásili a museli prejsť ďalší vycvik. Tentokrát nie hocijaký - ale parašutistický. Aj sa trocha bál, ved' nikdy nevedno, či sa padák včas otvorí. Vojaci najprv skákali z cvičného balóna, neskôr už na ostro, z vojenského lietadla. Absolvoval 12 skokov, v tom 6 bojových. Každý parašutista mal pri sebe dva padáky - spred PD-6 a na pleciach PD-46. V polovici roka 1944 československí vojaci po boku ČA postupovali v smere na západ. Československý armádny štab sa pripravoval k účasti v Slovenskom národnom povstaniu, ktoré, ako vieme, vypuklo v auguste 1944. Krátko potom z letiska v poľskom meste Krosno vyštartovali vojenské štvormotorové lietadlá. V jednom z nich sa nachádzal aj Jozef Tomašovič, ktorý bol vysadený na letisku Tri duby pri Zvolene. Odtiaľ boli nákladnými autami prepravení do pôblízkych lesov, kde zviedli prvý boj.

Po potlačení SNP vojaci prešli na partizánsky spôsob boja. J. Tomašovič sa zúčastnil viacerých akcií. Koncom septembra 1944 nemeckí vojaci obľúčili jeho jednotku, ktorá sa po ťažkom boji dostala do zajatia. Uväznili ich v Martine, neskôr vlastními odviezli do Berlína a odtiaľ do zajateckého tábora vo Wienderdorfe. Na začiatku J. Tomašovič pracoval u nemeckého roľníka - bauera. Neskor, aj spolu s ďalšími väzňami, pracoval pri oprave nemeckého letiska zničeného spojencami, kde bol až do konca vojny. Zajatcov oslobođilo anglické vojsko. Všetkých ošetrili a po niekoľkých dňoch, ak chceli, mohli odcestovať na západ. Jozef Tomašovič sa však vrátil tam, kam ho ťahalo srdce - na Spiš.

Domov prišiel v júli 1945. Doma, ako všade po vojne, vládla bieda. Rodičia boli už starší a na gázovstve im nemal kto pomôcť, tým viac, že starší brat Jozefa zahynul ako voják Poľskej armády. Rodina sa domnieva, že bol zavraždený v katynskom lese. Jeho priezvisko, aj keď neúplné, je v ozname obeti.

Nechceli mu priznať podporu

Po niekoľkých rokoch poľské úrady priznali mnohým účastníkom vojny a odboja neveľkú finančnú podporu. Uchádzal sa o ňu aj Jozef Tomašovič. Záležitosť tejto odbojárskej pomoci sa však riešila takmer 18 rokov. Nepomohlo ani stanovisko vtedajšej Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov. Úrady boli neúprosné. Až po zmenách v 90. rokoch, teda len nedávno, priznali Jozefovi Tomašovičovi vojenský invalidný dôchodok. V podobnej situácii máme na Spiši a na Orave viacero bývalých odbojárov, ktorí nedostávajú žiadnu pomoc. Žijú skoro úplne zabudnutí.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO Z ORAVY

Veľkolipnická gminná rada schválila zmeny v rozpočte na rok 1997. Príjmy budú vo výške 4,4 milióna zlôtých. Pôvodne sa predvídal 3,9 milióna zlôtých.

* * *

V oravských zdravotných zariadeniach je nadálej nedostatočné lekárske obsadenie. Chýbajú najmä zubní lekári. Čakajú na nich o.i. v zdravotnom stredisku v Pekelníku i vo Veľkej Lipnici. Vari lekári nadálej nechcú pracovať na dedine?

* * *

Koncom marca a začiatkom apríla šarapatila na Orave víchríca, a vo februári ohrozenoval obyvateľov Jablonky a Zubrícu vyše 2-kilometrový ľadový pancier na rieke Čierna Orava. Požiarnici z Nového Targu boli dokonca pripravení na evakuáciu obyvateľov z ohrozenej oblasti. Nebezpečie našťastie zažehnal dážď, ktorý odplavil ľadové kryhy do Oravskej prieehrady.

* * *

Jar - to je o.i. návrat sťahovavých vtákov z teplých krajín. Oravci už na predjarí pripravili hniezda pre bociany i búdky pre škorice. Pred domami v Hornej i Dolnej Zubrici, Malej Lipnici, Podvilkou, ale i inde, môžeme na stromoch vidieť mnoho drevených „príbytkov“ pre tieto vtáky, ktoré obyvateľom prirastli k srdcu.

* * *

Minulý rok sa skončil úspešne pre gminné družstvo GS v Jablonke. Družstvo má svoje 4 obchody a reštauráciu aj vo veľkolipnickej gmine. Celkovo zamestnáva 73 osôb. Rok uzačreli ziskom 94 991 zlôtých.

* * *

Cesty na Orave, najmä v Jablonke, Oravke a Podvilkou sú veľmi rušné. Žial, videli sme na nich mnoho detí, preháňajúcich sa na kolieskových korčuliach a tým aj ohrozených prechádzajúcimi autami, traktormi či autobusmi. Čo na to rodičia?

* * *

Na jednom z posledných stretnutí veľkolipnického vojta Franciszka Adamczyka s

primátorom Námestova Ivanom Krušinským sa debatovalo o.i. o spolupráci pri výstavbe lyžiarskeho vleku a sedačkovej lanovky pod Babiou Horou. Dúfajme, že sa tieto plány stanú skutočnosťou, čo by zvýšilo prítážlivosť tejto časti Oravy pre turistov z oboch strán hranice.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Bocianie hniezdo v Podsrní

J. Špernoga a L. Molitoris v rozhovore s poslancami...

...I. Belohorskou a I. Andrejčákom. Sprava: J. Burianová

NÁVŠTEVA SLOVENSKÝCH POSLANCOV

Za účasti popredných politikov a politológov z európskych krajín sa v Krakove konala medzinárodná konferencia venovaná otázkam európskej bezpečnosti a rozšírenia NATO. Zúčastnili sa jej aj predstaviteľia Slovenska - podpredsedníčka Zahraničného výboru Národnej rady SR Irena Belohorská a poslanec NR SR Imrich Andrejčák, ktorí pri tejto príležitosti navštívili 24. marca t.r. - v sprievode tajomníčky Veľvyslanectva SR Jany Burianovej - sídlo ÚV Spolku Slovákov v Krakove.

Počas stretnutia s tajomníkom ÚV L. Molitorisom a šéfredaktorom Života J. Šperno-

gom sa slovenskí hostia zvlášť zaujímali o otázky súčasného postavenia našej menšiny v spoločnosti a možnosti účasti menších v samosprávach, ale aj o kultúrnu a vydavateľskú činnosť nášho Spolku, vyučovanie slovenčiny na základných školách, časopis Život, tlačové protikrajanské útoky a ďalšiu problematiku. V tomto kontexte poukázali i na situáciu národnostných menších na Slovensku, ktorých práva bráni jasne formulovaný osobitný zákon NR SR, schválený čoskoro po vzniku samostatnej Slovenskej republiky, o akom my zatiaľ môžeme, žiaľ, len snívať.

- Slovenská vláda a Národná rada - zdôraznila I. Belohorská - prikladajú riešeniu problémov národnostných menších veľký význam. A nielen im. Veľkú pozornosť venujeme aj našim rodákom v cudzine - krajanom, čoho najpresvedčivejším dôkazom je nedávno schválený zákon o zahraničných Slovákoch, ktorý presne stanovi ich postavenie na území Slovenskej republiky, vlasti ich predkov...

Sme radi, že sa tento zákon, na ktorý krajania tak dlho čakali, konečne stal faktom. Je to pre nás veľké povzbudenie, prejav uznania za to, že sme napriek nepriazni osudu v slovenskom povedomí vytrvali.

J.Š.

VRÁTIA SA ŠINDLE?

Mladší sa už nepamätajú, ale starší spomínajú na časy, keď v spišských a oravských obciach prevládala ľudová drevená architektúra. Takmer všetky strechy boli kryté šindľami. Kdesi začiatkom šesťdesiatych rokov šindle a vôbec drevená architektúra začali ustupovať moderným krytinám a stavebným materiálom, ako sú tehla a kvádre. Na strechách sa tiež začali objavovať škrídlice a krytina z azbestovocementových tablíc, zvaná eternit, ktorý je však - ako ukazujú posledné výskumy - zdraviu škodlivý. Možno aj preto začali stavitelia nových príbytkov využívať na krytie streich lahlký plech a v poslednom období aj pálenú škrídlicu. Niektorí sa však vracajú k tradícii a začínajú používať „zdravé“ šindle. Aj ich trválosť je pomerne dlhá, ved' na streche vydržia aj štvrt' storočia.

- Pamätam sa na časy - spomína F. Šiškovič z Kacvína - keď väčšina domov v obci bola krytá šindľom. Žilo tuná veľa majstrov, ktorí vyrábali štiepané šindle. Tieto na streche vydržali aj sedemdesiat rokov. Boli

dlhé od 60 do 80 cm a ich šírka dosahovala priezemerne od 10 do 15 cm. Štiepané šindle boli dôkladnejšie fugované a aj z druhej strany lepšie zakresané, preto tesne priliehali k sebe a voda cez ne nepretekala.

Dnes už nežijú starí majstri, ktorí vo svojich drevených šopách stríhali šindle. Ručne vyrábané šindle totiž boli kvalitnejšie, a teda aj niekol'kokrát drahšie ako napr. rezané. Keďsi sa šindle rezali aj na miestnych pílach, obyčajne poháňaných vodou. Dnes stačí mať dobrú pílu, aby sa za deň dalo vrobiť stovky kusov tejto drevnej krytiny. Bronislav Mazurek z Repísk vlastní takúto pílu s ktorou „putuje“ po celej obci. Keď je pripravená guľatina, stroj hned' začne chrliať biele a vôňajúce doštičky v ktorých majster Mazurek vyhľiba fugu a pridá aj dušu, čiže z druhej strany zaostri. To je celá filozofia výroby šindľa. Predtým, ako poputujú na strechu ich treba najprv uložiť na suché a vzdušné miesto, aby dobre vyschli. Niektorí hovoria, že treba na to niekoľko mesiacov, zatiaľ čo ďalší tvrdia, že sa musia sušiť aj dva roky!

Výroba šindľov na elektrickej píle sa veľmi zjednodušila a zrýchli. Demonštruje nám to krajan Ján Šiška z Repísk

- Práve nedávno sme vybudovali nový dom - vysvetľuje Ján Šiška z Repísk. - Strechu sme samozrejme prikryli šindľami, ktoré nám narezal B. Mazurek. Na jar sme navyše urobili ešte trochu šindľov - ako sa to povie - pre každý prípad. Drevo je dnes dosť drahé. Kto má dosky, môže si dovoliť narezat aj šindľe. Najlepšie sa na ich výrobu hodí tvrdé smrekové drevo. U nás sa pripravujú metrové šindľe, ktoré ked' sú na streche dobré uložené a zakonzervované ochrannými látkami, napr. Imprexom, vydržia aj zo dvadsať rokov.

Hoci dnes záujem o šindľe nie je až taký veľký ako voľakedy, predsa sa opäť začínajú objavovať na strechách.

Šindľe sa v podstate používali všade tam, kde bolo treba niečo zastrešiť, teda na obytných domoch, maštaliach, stodolách a sýpkach, v ktorých sme mohli donedávna vidieť aj zaujímavé šindľové súseky na

uskladňovanie obyolia. Vo veľkom sa šindel používal na krytie kostolov a kaplniek. Pred niekoľkými rokmi Kacvinčania vymieňali šindle na svojom kostole. Aby predlžili ich trválosť, nakúpili pri Czorsztyne tvrdú jelšovú guľatinu, z ktorej vyrobili šindľe. Aj Repišťania v Brijovom Potoku, ktorí budujú nový kostol, použili na strechu šindľovú krytinu. Ako sme sa dozvedeli, spotrebovali na to takmer 15 tisíc šindľov.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Kým sa šindľe dostanú na strechu, musia predtým ešte dlho schnúť

EŠTE RAZ FAŠIANGY

Na žiadost našich čitateľov uvverejňujeme ešte niekoľko záberov z vystúpení jednotlivcov a skupín na tohoročných fašiangoch v Krempachoch. Zároveň, ako sme už spominali v minulom čísle Života, prinášame výsledky súťaženia spevákov, hudobníkov, ľudových rozprávačov a folklórnych súborov na tomto peknom podujatí.

Speváci

DETIA A MLÁDEŽ

1. Jadwiga Grigušová z Krempáčov
 2. Agata Krištofeková z Krempáčov
 3. Margita Paluchová z Krempáčov
- Čestné uznanie: Adriana a Dominika Wněkové

DOSPELÍ

1. Mária Wněková z Krempáčov
2. Jozef Petrášek z Krempáčov
- Ján Cervas z Novej Belej

Hudobníci

1. Karol Slovik z Krempáčov

Spieva skupina z Malej Lipnice

2. Lukáš Petrášek z Krempáčov

Ludoví rozprávači

DETIA A MLÁDEŽ

1. Margita Paluchová z Krempáčov
1. Jadviga Grigušová z Krempáčov

DOSPELÍ

1. Emil Brzyzek z Krempáčov
2. Ľudmila Majerčáková z Novej Belej
3. František Chalupka z Novej Belej

Folklórne súbory

DOSPELÍ

1. Súbor Veselica z Nedeca
- Súbor Rombaň z Chyžného
- Súbor Zelený javor z Krempáčov

DETIA A MLÁDEŽ

1. Malí Krempašania z Krempáčov
- Koledníci z Podvylka

Čestné uznanie: kapela z Novej Belej.

Všetci ocenení účastníci dostali diplomy a peňažné odmeny v celkovej hodnote vyše 2.500 zl., ktoré hradil ÚV SSP. Gratulujeme!

Rozprávač E. Brzyzek z Krempáčov

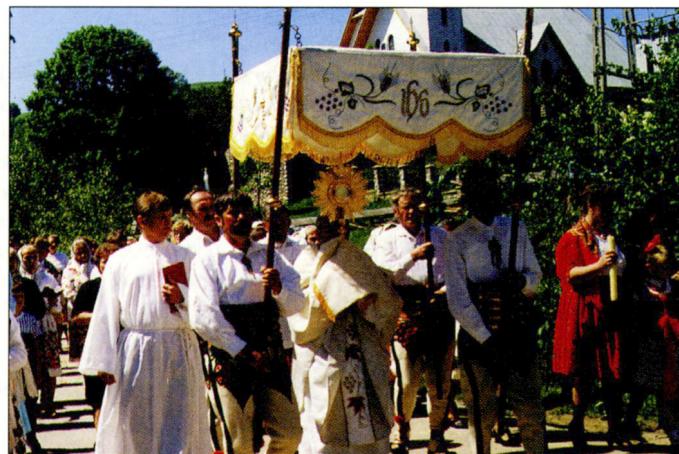
Chýrna belianska kapela

SVIATOK BOŽIEHO TELA

Procesia vychádza z čiernochorského kostola

Pod baldachýnom kňaz s najsvätejšou Sviatost'ou

SLÁVNOSTNÝ ŠTVRTOK

Oslavujeme ho každý rok, vždy koncom mája buď začiatkom júna. Sviatok Božieho Tela, lebo o ňom je reč, patrí k pohyblivým sviatkom a prípadá vždy na štvrtok, desať dní po Svätodušnej nedeľi.

Rušné ráno

Každá dedina sa starostlivo pripravuje. Už deň predtým sa chlapi a mládenci s malými sekerkami vyberajú do blízkeho lesa. Nie, nevydávajú sa na zbojnícke chodníčky, ale pre zelené stromky a čečinu, ktoré sú v deň Božieho Tela potrebné na výzdobu štyroch oltárov v obci. Práve k nim príde predpoludním slávnostná procesia. Neleňošia ani gazdinky, ved' na ich šikovných rukách spočíva príprava celej výzdoby oltárov, ale aj príbytkov. Na procesiu treba vychystať tiež deti. Času je teda skutočne málo. O chvíľu sa už obcou ozýva hlahol zvonov, ktorý pozýva na slávnostné pobožnosti.

Čiernochorky držia obrazy aj počas zastavení pri oltároch

Sväty, svätý...

Do kostola sa ponáhľajú starší, mladší a aj tí najmladší, ktorí v pletených vŕbových košíčkoch prinášajú na obetu - prvé jarné kvety, záružlie, púpavu, nezábudky, materinu dúšku, orgován, kvety kvitnúcich jabloní, voňavej šípkay, ba aj dateliny a pod.

Teforická procesia sa začína až po skončení slávnostnej svätej omše. Pri teplom a slnečnom počasí je to skutočne pekný zážitok. Hned vpredu kráčajú miňištanti, za nimi urastení mládenci, ktorí nesú honosné kostolné zástavy. Niekoľko, aj pri menšom vánku treba veru stať na pevných nohách. Nezriedka veľkú zástavu nesú aj tria mládenci. Za sprievodom junákov kráčajú graciózne dievčatá. Vo štvoriciach nesú na podstavcoch farebné obrazy a sošky svätcov a patrónov svojej farnosti. Predstavujú o.i. Pannu Máriu, Ježiša Krista, sv. Jozefa, Juraja, Martina, Šebastiána, Floriána, Katarínu a pod. Je to skutočne pekný pohľad, tým viac, že v

Obeta z jarných kvietkov v Tribši

Tribšské dievčatá v krojoch, žial', podhalských

Zastavenie pri jednom z oltárov v Repiskách...

...a chvíľka oddychu pre dievčatá

poslednom období je v procesiach hlavná časť sprievodu vyobliekaná v krojoch. Za dievčatami nesúcimi figuríny svätých vidíme vlastné jadro procesie. Pod ozdobným baldachýnom, ktorý nesú najväčenejší občania farnosti, kráča knaz. V obidvoch rukách drží zdvihnutú zlatú monštranciu, v ktorej je ukrytá Najsvätejšia Sviatosť Oltárna. Tesne pred knazom je skupinka detí, ktoré nedávno pristúpili, bud len pristúpia k prvemu sv. prijímaniu. Z nevelkých košíčkov hádžu na cestu hla-vičky jarných kvetov. Počas procesie sa knaz a veriaci zastavia pri ozdobených oltároch. Procesia nezriedka prejde aj celú obec. V niektorých dedinách sú oltáre situované nedaleko kostola. Pri každom zastavení knaz posväti oltár, prečíta kapitolu sv. Evanjelia a prednesie krátku náučnú kázeň, ktorá nadvázuje na Evanjelium a apoštolské skutky, ako aj na rôzne spoločenské otázky, ktoré sa priamo spájajú so životom každého katolíka. Procesia trvá niekedy aj vyše dve hodiny. V prípade silného dažďa sa konajú len slávnostné bohoslužby.

Možno povedať, že procesie na Božie Telo v mestách a na vidieku sa v podstate nelisia, aj keď sa mi zdá, že na dedinách sú procesie malebnejšie a dojímavejšie.

Dlhocizný sprievod nemá konca

V roku 1994 sa procesie na Božie Telo v Krakove zúčastnil spolu s krakovským metropolitom, kardinálom F. Macharským aj nitriansky sídelný biskup, kardinál J. Ch. Korec. Pri poslednom z krakovských oltárov, pred Mariánskou bazilikou slovenský host prednesol peknou polštinou kázeň, v ktorej hovoril o slobode človeka v súčasnom svete.

Z histórie procesie

Ako hovoria historické pramene, počiatky osláv Božieho Tela siahajú takmer do polovice 13. storočia a súvisia so zjaveniami blahoslavenej Juliany z francúzskeho mesta Cornillon. Už v roku 1246 biskup Róbert ustanobil sviatok Božieho Tela v diecézii Liege a v roku 1252 ho pápežský legát rozšíril na celé Germánsko. Tesne pred svojou smrťou v roku 1264 pápež Urban IV. nariadil sviatok Božieho Tela v celej Cirkvi a prípravu liturgie na tento sviatok poveril sv. Tomášovi Akvinskému. Sviatok pretrval do súčasnosti, a aj keď prešiel nevelké zmeny, je procesia na Božie Telo skutočným divadlom dejín, s ktorými sme späť všetci.

V Poľsku sa prvýkrát spomína procesia už v roku 1320 v krakovskej diecézii

za biskupa Nankera, odkiaľ sa celé mystérium prenieslo postupne na ďalšie oblasti. Do konca 15. storočia boli procesie známe v podstate v celom Poľsku. Žiaľ, nevieme presne, ako sa udomácnili na Slovensku, tým viac, že jeho územie bolo vtedy pod čiastočnou tureckou nadvládou a neskôr tam zúrili aj náboženské reformačné a protireformačné boje. V časoch komunistického režimu boli v podstate na Slovensku procesie zakázané.

Hodno poznamenať, že procesie na Božie Telo v západnej a v našej časti Európy sa trochu odlišujú. Napr. v talianskom meste Orvieto, v Palerme alebo španielskej Barcelone nadvážajú procesie na rytierske a mestské tradície, zatiaľ čo u nás majú ľudový nádych. V tento slávnostný deň sa napríklad vždy svätili jarné kvietky a venčeky. Po celý rok mali potom magickú moc. Chránili všetkých domáčich pred nešťastím, akým bol napríklad požiar, bieda, choroba, ale aj pred zlymi bosorkami. Posvätené kvietky sa kládli na jar pod prvé zoranú brázdu, alebo sa odkladali do stodoly, aby zabezpečili budúcu úrodu. Takto sa to zachovalo do dnešných čias.

JOZEF PIVOVARČÍK

Foto: J. Špernoga a J. Pivovarčík

Chlapci so zástavami na čele tribšskej procesie

JÁN ŠTIAVNICKÝ

FAJERMANSKÁ ZÁSTAVA

Kto nepozná Žehru, tomu treba povedať, že je to dedina, ktorá si utešene sedí pod Spišským hradom. Keď sa na ňu pozrel či pocestný alebo kupec, každému sa tak pozdávala, akoby to neboli ani domce, čo sa okolo potoka tisnú, ale zobáčky striech uložené v hniezde. Horšie to už bolo so žehranskými fajermanmi. Niežeby neboli šikovní, vedeli si oni poradiť aj s vedrom, aj s hákom, ak bolo treba, i pri veľkej vode pomohli a k ohňu v okolitých dedinách vždy medzi prvými pribehli. Iba pri župnej fajermanskej paráde museli kráčať medzi poslednými. Za nimi už išli len takí, čo krok nevedeli udržať, vlastnú striekačku ani voz nemali. Škrela ich to veľmi, a keď sa domov z takej parády vracali, do hviezdnatého neba a tichého chotára svoju zlosť neraz i hlasno pomedzi zuby vykrikovali.

- Zástavu musíme mať! - začal päťšou do vzduchu podrichtár, ktorý bol aj fajermanským veliteľom, keď sa raz vracali znova z fajermanskej parády v Levoči, a kým oni kráčali pred honoráciou, tí prví už mali zjedený i gulás na lúke za mestom.

- Vravíš, akoby si bol levočský mešťanosta! - prihamoval ho hlásnik Mamuk, ktorý jedným razom musel robiť dve roboty. Vedľa sa mu pri ohni neraz stalo, že od ľaku nezatiahol „horí...“, ale to, čo mu lepšie išlo z úst „odbila hodina...“, - Im je dobre i dve zástavy mať, keď kupecké domy na rínsku div sa od stisku nepodusia, a v bočných uliciach je tiež neúrekom remeselníkov. Jeden dá toliar, druhý priloží aspoň medenáky, nuž sa potom ľahko parádne zástavy kupujú, čo aj zlatom obšívané!

- Dobre hovoríš, Mamuk, - pritakal mu ktorísi z fajermanov a rozopál si blízu. - Ani iné dediny nemajú zástavu a nehorekujú ako náš podrichtár!

- Iné dediny nie sú Žehra, - pomaly vypustil zo seba richtár. - Tie nemajú ani svojho rechtoru, a my až dvoch. Vedľaj aj sa mi posmievali ostatní richtári, či z detí chceme vicišpánov narobiť, že ich takto múdrostami dávame pumpovať, a na zástavu koruniek nies.

- Aj to sú dobré slová! - súhlasil s richtárom boženík. - Zástavu nám treba, lebo vždy budeme jest' gulás bez mäsa!

- Treba poslat' boženíka po domoch, nech každý dá podľa svojho vrecka. Na najbližej paráde si vykročíme už so zástavou!

- Pošlem, pošlem... - prisľúbil richtár. A naozaj, na druhý deň už boženík krpce stieral po dedine s richtárovým lajstrom, v ktorom sa písalo, že každý má dať na fajermanskú zástavu, aby celá dedina v hanbe nezostala.

- Aj by som dal, - otvoril pred boženíkom holé dlane nejeden chudobný sedliak, - lenže

z prázdnego vrecka nepýtaj! Ešte tak vajíčko, dve, nepoviem...

- A to má richtár zástavu urobiť z vajec?

- No, nie... - pokrútil hlavou sedliačik. - Predať by ich mohol a peniaze nech ostanú na zástavu!

- Predať, ale komu? - d'obol boženík sedliačika do haleny.

- Ty ich nemáš komu, a chceš, aby sa namiesto teba po jarmokoch richtár skrúcal!

Takto to išlo v nejednom, čo chudobnejšom dome, a keď potom večer boženík vysýpal z klobúka nazbierané, nemusela sa richtárka báť, že niečo padne zo stola na zem. Riedko, veľmi riedko žehranská dobročinnosť štrngotala.

- Z toho veru zástava nebude! - poškrabal sa za ušami.

- Ešte tak plátno na onuce by sme za to kúpili! - zlostil sa podrichtár, že aj nadalej bude fajermanským veliteľom bez zástavy.

- Tak mi okolo hlavy chodí... - začal opatrne boženík.

- Ked' ti to okolo hlavy chodí, polož to pred richtára, rozkázal prvý klobúk v dedine. - Ja už budem vedieť, čo s tým d'alej!

- Na zástavu peniaze nemáme...

- Ech, veď to každý vidí! - tresol podrichtár na stôl. - I slepý muzikant Bercuš by to medzi prstami zrátal!

- Nie to som chcel... - cofkal sa pred toľkou zlosťou boženík. - Na dobré plátno by bolo dosť. A ostatok nech ženy cez zimu vyšijú, aby z toho na jar bola hotová zástava. Žídku by som aj ja, keby richtár dovolil....

Keby sa to richtárovi patrilo, aj by boženíka objal a aj s mastnou halenou vystískal. Vlasy už na hlave nemá hustejšie ako riedke strnisko, ale pri obskakovani okolo richtára a iných múdrych pánov sa všeľičomu priučil. Inakšie by na toľku múdrost' naraz, len tak, bez pohárika neprišiel. Pravdu má, akože Žehra stojí na dobrých bielech kameňoch z Dreveníka! Kúpi sa plátno, richtárka ho pôjde sama vybrať do Levoče a cez zimu nech nevesty naří vyšijú, čo na každej poriadnej zástave musí byť: od mena dediny po skriženú fajermanskú sekierku a čákov!

Vyberala potom richtárka u troch kupcov plátno, prehadzovala batisty i damašky z ľavej ruky do pravej, a len keď udrel na levočskej veži zvon pravé poludnie, odrátala peniaze za budúcu zástavu. U kofy, čo si dáva nite voziť až z Dalmácie, nakúpila špuliek dva razy toľko, ako farieb na dúhe. S celým bohatstvom si sadla do voza a sluha ju odviezol nazad do Žehry.

V tú zimu sa v dedine o ničom inom nehovorilo, len o zástave. Ženy na ňu ukladali nitku po nitke, steh za stehom, akoby to na plátno nakreslil rechtor. I sám richtár medzi

ne nejeden večer prišiel a podrichtár by bol najradšej so zástavou i spal.

Keď sa na stráňach Braniska začal strácať sneh a bača i s valachmi stále netrpezlivejšie chodili po dedine, lebo im jar Žilky v nohách rozvígala, bola zástava hotová.

- Toľká krásna! - rozkladala rukami richtárka, keď zástava ležala na stole, aby si ju mohol každý do očí poriadne votrieť. - Nebude krajšej v celej stolici!

- Zástavníka nám treba vyvolať! - ozval sa ktorísi z gazdov. - Aj dobrý chlap to musí byť, aj rovného vzrastu, lebo on vždy bude tri kroky pred nami sám kráčať!

- Mišo Cmorej! Lepšieho niet! - hned' sa chytí slova podrichtára.

- Veru, on bude zástavníkom! - prikývol i richtár. - Chlap je to taký, že aj do najvyšších dverí sa musí zohýbať, a ručiská má tiež neúrekom. Keď nad hlavou zdvihne zástavu, zarovno s mestskou vežou sa bude kývať.

- Len nie privysoko, - začal sa strachovať podrichtár, - lebo ľudia nedovidia na písmená.

- Ved' ja môžem ruky i popustiť, - prisľúbil Mišo.

- Richtár, či aj mňa pustíte ku slovu? - opýtal sa kožušník, ktorý býval konča dediny. - Na zástavu sa u mňa korunku nenašli, gazdovia akosi pridlhko trhajú kožuchy, ale ušil som pre zástavu kabát...

- Kabát! - rozosmiali sa gazdovia. Jazyk ti kožušník zakáša!

- No, kabát to celkom nie je... Kožené vrece to je, keď nečas na parádu doľahne, zástavu doň uložíme! Aj medzi parádami jej v tom vrci dobre bude. Nezapráši sa...

- Ukáž! - vystrel ruky fajermanský veliteľ.

Kožušník položil na stôl nevelké, dlhé kožené vrecko, do ktorého sa dala skrútená zástava naozaj vsunúť.

- Bist'! Dobrá vec! - pochválil puzdro richtár. - Dobre sa jej bude do novej parády ležať.

Lenže od jari do leta, kým začnú fajermanske parády, je dlhý čas. Richtárka, ktorá mala zástavu v truhlici, neraz ju preložila z jedného miesta na druhé. Raz, bolo to práve po veľkonočných svätokoch, tiež si novú suknicu ukladala do truhlice, keď jej vrece so zástavou prišlo do očí.

- Zástava si môže polehať aj bez kabáta, ale suknicu mi treba ochrániť, - povedala si sama pre seba, a keď richtár nebol nablízku, rýchlo vybraťa zástavu z kože a vložila do nej sviatočnú sukňu. Všetko potom po priádru poukladala a kľúč od truhlice podľa zvyku na hrubý klinec, čo zo steny trčal, zavesila.

Na Petra Pavla, odkedy len chlieb sa je, vždy oddávna bola vo Vlachoch veľká fajermanská zábava s parádnym maršom. Aj richtár poctivej obce žehranskej dostal od samého mešťanostu list v ktorom mu písal:

- ...aby sa dobré veci otcov nadalej prenášali a v pamätiach našich udržiavalí, na deň

Petra a Pavla veľký fajermanský bál v meste bude. Pred ním, keď začne poludňajšie zvonenie, maršom cez mesto všetci fajermani so zástavami i bez nich prejdú. Potom gulás dostanú a kone seno, čo ich domov odviezť majú. Nuž podľa svojich múdrych hláv sa rozhodnite, či nás fajermanský bál účasťou svojou ku väčšej sláve zvelebíte...

- Prídeme, akoby nie! - hlasno odpovedal richtár na list, keď ho dočítal.

- Kto pride? - opýtal sa boženík, ktorý stál pri dverách.

- Ten mastičkár, čo sme ho od župy pýtali, keď na jar začali ovce dochnúť?

- Nikto nepríde...Ba príde. Bodaj t'a! - zahrozil richtár boženíkovi. - Tol'ký list som prečítať, a teraz ma myliš! Dopletiem potom úradnú vec a celá dedina sa do nešťastia dostane! Bež po podrichtára! Do Vlách na fajermanský majáles pôjdeme. A so zástavou!

- Utekám! - pomaly sa obrátil boženík, aby mu úradná robota dlhšie trvala.

Od toho dňa, do večera pred Petrom Pavlom, fajermani vždy po dennej robe parádny marš na pastvisko nacvičovali. Na miesto zástavy nosil pred nimi Mišo Cmorej len pavúz. Ozajstnú zástavu vytiahnu len vo Vlachoch, i to až vtedy, keď už vykročia z horného konca na dolný. nech ostatným oči od závisti vypučí.

- Ved' olcnavského richtára môže poraziť, - chichúňal sa dopredu podrichtár, - ved' uvidí, že my už zástavu máme a s ňou mašírujeme!

- Hned' za mestá sa musíme postaviť! Teraz sa nám už patrí!

- Bude guláša aj s mäsom a s mastnými okami!

V tú noc veru v Žehre málokto spal! Ženy len na pol oka, lebo tak sa uzhovorili, že ranný pôdoj uskoria, aby ešte pred fajermanami prišli do Vlách. Dobré miesta si nájdú a odťať budú pozerať, ako chlapská sila dediny za zástavou kráča. Muži v spánku preberali nohami, akoby už mašírovali za zvukov trúbky a tri kroky za svoju zástavou.

Ráno pritiahol pred richtárov dom rebrinák, na ktorom už sedeli vyobliekaní fajermani. Boženík držal v ruke prázdnú žrdku, ktorú nevyšiel richtár, tiež vo fajermanskej uniforme, v rukách s koženým vreckom, v ktorom odpočívala zástava.

- Daj, hned' ju dáme na žrdku! - natiahol ruky podrichtár.

- Až v meste!

- Škoda, kúštik sme sa mohli poparádiť i tu, v dedine!

- Rušaj! - nepočúval ďalej richtár nikoho a d'abol paholka, ktorý držal kone. Bič zapráškal a voz sa rozbehol. Netrvalo dlho a už videli, ako sa ku Vlachom schádzajú fajermani z Podhradia, bijacovskí, katunskí a d'alsí a d'alsí. Celé Vlachy v ten deň akoby fajermanské vojsko obsadilo. Trúbači trúbili, kde - tu velitelia rovnali rady, a keď vežové hodiny udreli poludnie, vykročili vlašskí fa-

jermani za svojou zástavou cez mesto. Za nimi Novomešťania, Levočania, Gelničania, och, tol'kú fajermanskú krásu veru ťažko inde bolo vidieť! Okolo cesty záplava sveta a na malom stolíku, namiesto tribúny, sám župný fajermanský veliteľ pozdravuje zástavy a pochodusujúcich fajermanov.

- Ideme! - prikázal žehranský richtár.

- Kde vás čerti nesú! - postavil sa mu do cesty kolinovský. - Ste bez zástavy tak, ako my! Až za nami pôjdete, lebo máte v dedine o tri domy menej!

- Domy každý deň nerátame ako vy! - vrátil mu žehranský podrichtár. - Máme, tu sa pozri, zástavu!

Tlapol dlaňou po koženom obale tak tuho, až to puklo ako mažiar. Kolinovský richtár chcel ešte niečo povedať, ale keď počul o zástave, vtiahol hlavu medzi plecia a otvoril žehranský cestu.

- Vykočíšiíí! Ráááá... - zatiahol fajermanský veliteľ.

Vykročili. Naraz. Ani jeden si nohy nepoplietol. Trubač zatrikoval, až ženy, ktoré stáli dolu pri moste, hlasno vzdychli:

- Naši idú! Naši...!

- Zástava už bude hore...!

Nebola, lebo podrichtár ako veliteľ, rovných desať krokov svojich fajermanov puštil a len potom zavelil:

- Zástavu hore!

Žehranský trubač teraz neutrúbil, ale hral ako na organe. Líca mu div nepraskli a oči boli len málo menšie ako volské. Richtár len po pamäti strhol zo zástavy kožené puzdro a tkaničky priviazať na žrdku.

- Mišo, dvihaj! - prikázal zástavníkovi.

Mišo Cmorej sa narovnal, ruky so žrdkou vystrčil nad hlavu a ešte s ňou ľahko potriásol, aby sa zástava lepšie v slabom vetre rozviala.

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho amerického herca, ktorý hral vo vyše 50 filmoch a viacerých seriáloch. Uvedieme aspoň niektoré: Ako bol dobytý Západ, Jeseň Cheyenov, Pod tlakom strachu, Nevada Smith a pod. Veľkú popularitu získal v televíznom seriáli Ulice San Francisca. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

- Ľudia, pozrite, - zvýskala akási baba, - akú majú žehranskí fajermani zástavu!

Richtár sa vypučil a len tak na pol oka pozrel k nebu, kde povievala ich fajermanská zástava. Hned' sa mu podlomili nohy, a keby nie boženíka, rovno sa na cestu vystreľie. Mišo Cmorej neniesol vozvysok ich novú fajermanskú zástavu, ale richtárku suknicu.

- Echá, ale je krásna!

- Fuj! - kričali Vlašania. - Nášmu majálesu takú hanbu urobiť!

- Treba sa ich opýtať, či to nemal obliect' veliteľ'

Podrichtár si len oči zakrýval a utekal z mesta von. Za ním zástavník a ostatní tiež kade ľahšie. Lenže pred hanbou neunikne. Krik a smiech hnali žehranských fajermanov až domov.

To, čo sa odohralo u richtárov večer, nepatria sa spomínať. Zlé jazyky tvrdia, že z okien tak ostro vyletúvali richtárkine sukničce a jupky, že jedna z nich sa zavesila až na vežu. I visela tam dobrý týždeň, kým sa nad ňou boženík nezľutoval a za kus slaniny ju richtárke nezvesil.

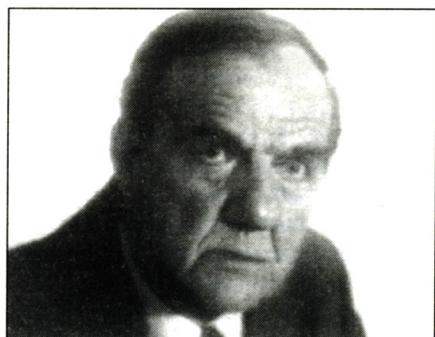
Fajermani dlho na parády nechodili. Ako by aj mohli, keď kade prišli, všade počúvali:

- A novú zástavu kde máte?

Mali potom i novú, naozajstnú, ale vždy, keď ju mal zástavník zdvihnúť nad hlavy, richtár na ňu i tri razy cez okuliare pozrel, či je práva. Čo keby sa i ona dajakým čarom na ženskú sukňu premenila! Dve také hanby sú aj na takého tvrdého človeka, ako bol richtár v Žehre, priveľa!

(Z knihy Horíč - fajermanské prípoviedky, Bratislava 1977)

V Živote č. 3/97 boli na našej fotografii William Conrad a Joe Penny. Knihy vyžrebovali: Cecília Lukášová a Marta Petrášková z Krempáčov, Ján Klukošovský, Renáta Bednárcíková a Paulína i Magdaléna Chalupkové z Novej Belej.

Oravskí krajania na stretnutí

R. Kulaviak víta hostí. V strede M. Činčura. Foto: J. Š.

V JABLONKE O KRAJANSKEJ KARTE

O potrebe dokumentu, ktorý by právne riešil otázku postavenia krajanov v Slovenskej republike, sa v našej menštine hovorilo už celé roky. Nazývali sme ho všeobecne Krajanskou kartou a netrpezivo sme čakali na moment, kedy bude schválený. Konečne 14. februára t.r. Národná rada SR schválila zákon o zahraničných Slovákoch (uvejrijujeme ho na str. 4-5), ktorý začne platiť od 5. júla t.r. Čo konkrétnie však tento zákon obsahuje a aké nám dáva práva na území SR - to boli základné otázky, ktoré krajanov od začiatku najviac zaujímali.

Oravským krajanom sa naskytla vhodná príležitosť oboznámiť sa s novým zákonom dňa 22. marca t.r., kedy ich navštívil v jablonskej klubovni SSP riaditeľ Odboru pre krajanské záležitosti Ministerstva zahraničných vecí SR Dr. Milan Činčura so svojím spolupracovníkom Martinom Juhášom. Stretnutia, ktoré otvoril predseda oravského OV Róbert Kulaviak, sa okrem zástupcov jednotlivých miestnych skupín Spolku zúčastnil aj tajomník ÚV Ľudomír Molitoris a šéfredaktor Života Ján Šternog.

V úvode Dr. M. Činčura o.i. povedal, že schválenie tohto zákona je výrazom starostlivosti a veľkého zájmu slovenskej vlády o svojich rodákov v cizině, a zdôraznil: *- Nový zákon sice neznamená dvojité občianstvo (ktorého sa naši krajania predovšetkým dožadovali - pozn. J. Š.), ale aj tak dáva zahraničným Slovákom značné práva a v mnohom ich zrovnaprávňuje s občanmi Slovenskej republiky.*

K tým najzákladnejším právam patrí o. i. možnosť dlhodobého pobytu na území Slovenskej republiky bez osobitného povolenia, ako aj prijatie na štúdiá na akejkoľvek strednej, odbornej či vysokej škole. Krajania sa zároveň môžu uchádzať o prijatie do zamestnania na Slovensku bez povolenia úradu práce a bez povolenia na pobyt, môžu tiež na území SR - z podmienok uvedených v osobitných predpisoch - vlastniť a nadobúdať

nehnutel'nosti, nehovoriac o ďalších možnostiach, ako sú napr. zľavy pre dôchodcov v hromadnej doprave a pod.

Počas diskusie položili krajania mnoho podrobnejších otázok týkajúcich sa napr. možností a finančných podmienok liečenia v slovenských kúpeľoch, využívania hotelov a vôbec zdravotnej starostlivosti. Samozrejme odpoveď na viaceré otázky bude známa až po upresnení interpretácie jednotlivých paragrafov či odsekov a po vypracovaní vykonávacích predpisov k zákonom. Budeme o tom informovať.

- Som veľmi rád - povedal nám po stretnutí F. Harkabuz - že sa zákon stal faktom a že sa v našej starej vlasti už nebudem cítiť ako cudzinci, ale skutočne ako doma.

J.Š.

KOMU PREKÁŽAJÚ SLOVENSKÉ NÁPISY?

Pád totality a zrod demokratického systému u nás priniesol nové impulzy vo viacerých oblastiach nášho života. Jedným z nich bol i vznik Euroregiónu Tatry, zahrnujúceho pohrianičné územia Poľska i Slovenska, ktorý mal, ako som to kdesi prečítal, zblížiť naše krajinu a podnetiť v regióne širokú spoluprácu, hospodársku, spoločenskú, kultúrnu, podnikateľsku, turistickú a iné. Hovoriac všeobecne, mal prispieť k rozvoju tohto regiónu, v ktorom sa nachádza aj Spiš a Orava.

EU Tatry existuje už niekoľko rokov, má svoje vedenie, radu, výbory, organizuje konferencie, výstavy a možno aj nejaké iné podujatia. Čo však robí pre svoju popularizáciu na Podhalí, Spiši a Orave? Či každý je v nom zastúpený? Ved' drívá väčšina obyvateľstva o euroregióne nič nevie, alebo len veľmi málo! Zdá sa mi, že keď už je dobrá myšlienka, treba sa ju snažiť rozšíriť, vzbudit o ňu záujem, získať pre ňu podporu občanov, čo by podnetilo iniciatívnosť ľudí. Lenže vzbudiť záujem možno len širokým informovaním, no a dobrým programom, aby ľudia vedeli, že to, čo sa robí, je v prospech nich a regiónu, v ktorom žijú. A v tomto

smere sa podľa mňa zatiaľ urobilo veľmi málo.

Sú krajiny, ktoré prosperujú vďaka nejakej svojej „specialite“, iné žijú napr. z kvetov, turistiky a pod. Aj my máme také šance, len ich treba vedieť umne využiť. Keď pred rokmi začali národné parky - Tatranský a Pieninský - so sebou spolupracovať, objavili sa na ich okrajoch o.i. informačné tabuľky v polštine a slovenčine. Teraz však, nevedno prečo, zmizli! Keď sa po páde totality začalo rozvíjať drobné podnikateľstvo a na novotargské jarmoky prichádzalo množstvo slovenských základníkov, objavil sa v Novom Targu veľký nápis: Vitajte bratia Slováci. Potešil som sa tomu, lebo sa mi zdalo, že konečne začínajú miznúť vzájomné výhrady, predpojatosť, a rozhodujúce slovo má už ten najracionálnejší argument - ekonomický výpočet, skrátka vzájomný prospech. Zdá sa mi však, že som sa s tou radosťou príliš ponáhľal, keďže po čase aj tento nápis ktorosi poškodil. Asi akýsi odpórca poľsko-slovenskej vzájomnosti, ktorý iste nedorásto na požiadavky novej doby. Hovorí sa, že spejeme k Európe bez hraníc, lenže takýmto činom sa tam veru ešte dlho nedostaneme.

Chodievam často na Slovensko a vidím, čo sa tam deje. Napr. v oblastiach s národnostne miešaným obyvateľstvom sú názvy obcí v slovenčine a jazyku národnosti, ktorá tam žije. Nikto ich však neníčí. V tamojších úradoch môžu menšiny vybavovať svoje záležitosti tiež v slovenčine bud' svojom jazyku. Navyše každý si - podľa zákona - môže písat svoje priezvisko takým pravopisom, akým si ho písali ich predkovia, rodičia či starí rodičia. To je podľa mňa ozajstná demokracia a správne smerovanie do Európy. Nezdá sa vám?

A.B.

OPRAVA

V Živote č. 4/97 sme omylem uviedli, že autorom fotografií na 3 str. obálky bol Ľudomír Molitoris. Urobili ich Jozefina Kromková a Marek Ślusarczyk. Ospravedlňujeme sa.

Redakcia

UČITEĽSKÉ KURZY NA SLOVENSKU

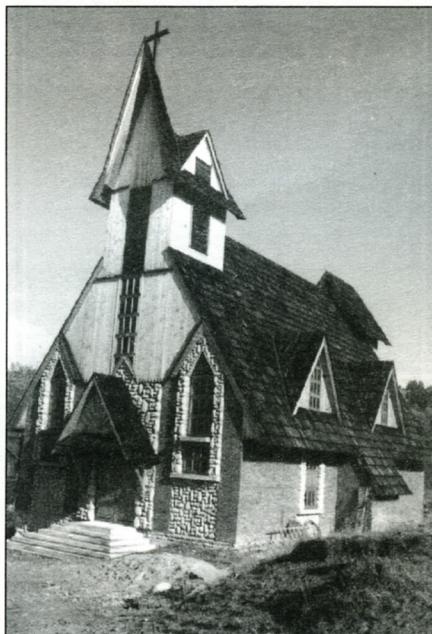
V tomto roku Metodické centrum Univerzity Mateja Bela (MC UMB) v Banskej Bystrici pripravuje tri dvojtýždňové jazykové a odborné kurzy pre krajanských učiteľov materských, základných a stredných škôl. Ich gestorom je Katedra slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied UMB. Metodické centrum vzniklo v januári 1993 a je jedinou inštitúciou tohto druhu na Slovensku.

Kurzov sa pravidelne zúčastňujú aj naši učitelia vyučujúci slovenčinu v školách na Orave a Spiši. Prvého kurzu v apríli t.r. pre učiteľov 2. stupňa základných a učiteľov stredných škôl sa zúčastnili učitelia z Rumunska, Česka, Ukrajiny a Maďarska. Bola medzi nimi aj Anna Lenczowská, vyučujúca slovenčinu v ZŠ č. 2 a lýceu v Jablonke.

Na jún je pripravený kurz pre učiteľov 1. stupňa základných škôl a koncom augusta prídu do Banskej Bystrice učiteľky materských škôl. MC UMB plánuje uskutočniť ešte v novembri t.r. aj kurz pre pracovníkov v kultúre, novinárov krajanských masmédií a pracovníkov slovenských samospráv. Absolventi učiteľských kurzov dostanú certifikáty o spôsobilosti vyučovať v slovenskom jazyku v krajinе, kde žijú. Takéto možnosti si vychvaľujú aj naši učitelia, ktorí sa kurzov zúčastňovali už v minulosti. Podotýkali, že počas dvoch týždňov navštívili mnoho zaujímavých miest na Slovensku a spoznali problémy, s ktorými sa boria pri vyučovaní slovenčiny aj v iných krajinách. V čisto slovenskom prostredí si tiež zdokonalili svoju slovenčinu, ktorá dlhorocným pôsobením v cudzajazyčnom prostredí stráca svoju jazykovú čistotu. Je preto dobré, že Slovensko takéto možnosti poskytuje, ved' je to v prospch nielen učiteľov, ale aj krajanských detí, ktoré vyučujú. Bolo by dobre, keby sa týchto kurzov mohli zúčastňovať všetci učitelia vyučujúci slovenský jazyk na našich školach. (pk)

V REPISKÁCH PRED VYSVIACKOU

V poslednom období boli na Spiši vyvätené dva nové svätostánky - kostol v Čiernej Hore od Tribša a väčšia kaplnka v Nedeci-Zámku. Zdá sa, že onedlho k nim pribudne novovybudovaný kostolík v Repiskách-Brijovom Potoku. Pripomeňme, že jeho výstavba sa začala takmer pred siedmimi rokmi. Dnes už možno povedať, že onedlho bude pripravený prijať svojich veriacich. Chýba však ešte hlavný oltár, organ a zvony, ktoré - ako sme sa dozvedeli - objednali Repišťania až v Przemyšli. Okrem toho celý areál okolo kostola treba upratať

Novopostavený kostol v Repiskách

a oploťť. Ako nám povedal predseda pre výstavbu kostola Ján Jurgoš, nový kostol bude zasvätený Božiemu Milosrdstvu. Bohoslužby bude odbavovať knaz z Jurgova, keďže obec nie je veľká, má iba 300 obyvateľov. Kostol sa podarilo vybudovať vďaka dobrej organizácii a obetavosti Repišťanov, ktorí väčšinu prác vykonali brigádnicky. Niektorí odpracovali množstvo hodín nad stanovený počet. Zase ti, čo nemali čas na brigádu, prispleli dodatočne peniaze. S veľkou finančnou pomocou prišli aj rodáci žijúci v zahraničí, najmä v Spojených štátach. Akciu zbierkami počas sv. omše podporili aj susedné obce.

Tešíme sa, že po niekoľkoročnom úsilí budú mať Repišťania aj na Brijovom Potoku svoj kostol. O jeho posviacke budeme informovať. (jp)

PREHĽIADKA SLOVENSKÝCH FILMOV V KRAKOVE

Slovenský inštitút vo Varšave, Poľsko-slovenská spoločnosť (PSS) a Katedra slovakistiky Jagelovskej univerzity v Krakove usporiadali 4. apríla t.r. v priestoroch Mestského kultúrneho strediska v centre Krakova prehľadku vlastivedných filmov o Slovensku. Podujatie zhliadlo niekoľko desiatok záujemcov a hostí, medzi nimi predseda a podpredseda PSS Bogusław Żurawski a Andrzej Skrzynski, predseda a tajomník ÚV SSP Jozef Čongva a Eudomír Molitoris, zástupca Slovenského inštitútu vo Varšave František Šoltýs, ako aj Maryla Papierzová a Vlasta Juchniewiczová z Katedry slovakistiky JU v Krakove a zástupca redakcie Život.

Prehľadku otvoril B. Żurawski, ktorý v krátkom príhovore priblížil snahu Poľsko-slovenskej spoločnosti na takýchto podujatiach predstavovať Slovensko nielen ako susednú krajinu, ale aj ako štát, ktorý má mnoho cenných kultúrnych a historických pamiatok a milých a priateľských ľudí. V štyroch premietnutých filmoch sme potom obdivovali história i súčasnosť Slovenskej republiky, 7 naj...o Kežmarku, hlavné mesto SR Bratislavu a Banskú Štiavnicu a technické pamiatky jej okolia - perlu ťaivnických vrchov, ktorá bola v decembri 1993 zapísaná do svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO.

Záverečné slovo opäť patrilo predsedovi Poľsko-slovenskej spoločnosti B. Żurawskému, ktorý odporúčal prítomným návštevu Slovenska, jeho prírodných, kultúrnych a historických pamätiadností a pozval na ďalšie podujatia, ktoré budú organizovať.

P.K.

NAJPOPULÁRNEJŠÍ NA SLOVENSKU

Viete, na koho zo známych osobností sú Slováci najviac hrdí? Podľa výskumu verejnej mienky, vykonanom agentúrou Focus na vzorke 937 dospelých občanov SR takmer tretina opýtaných (30,7%) uviedla Alexandra Dubčeka a 28% Milana Rastislava Štefánika. Na ďalšom mieste je Ľudovít Štúr (16% hlasov) a Andrej Hlinka (4%). Osem percent opýtaných uviedlo, že takej osobnosti nies! 22% odpovedať nevedelo. Bolo by iste zaujímavé dozviedieť sa, aké výsledky by mal podobný prieskum, keby sa uskutočnil medzi našimi krajanmi žijúcimi na Orave a Spiši tu v Poľsku. (pk)

POZDRAV

Nedávno sme dostali ďalšie pozdravy zo slávnostného odovdzávania maturitných stu-

D. Krišiková, M. Kovalčíková A. Klukošovská

ziek. Poslali nám ich, aj keď s oneskorením, žiačky Gymnázia D. Tatarku v Poprade - Agata Klukošovská z Novej Belej, Monika Kovalčíková z Krempáča a Dorota Krišiková z Vyšných Láp. Za pozdrav pekne d'akujeme a na maturite želáme samé jednotky.

Redakcia

SPOMIENKA NA FRANTIŠKA MŠALA

Je ľažké a bolestné informovať o smrti niekoho blízkeho, kto nás navždy opustil a pobral sa na večný odpočinok. Jedným z nich je krajan FRANTIŠEK MŠAL z Hornej Zubrince, ktorého životná púť skončila 25. marca t.r. v úctyhodnom veku 96 rokov.

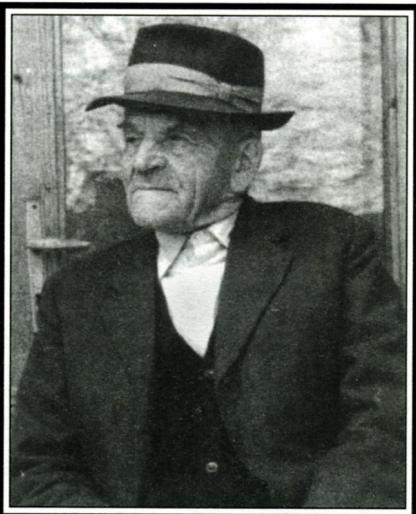
Narodil sa 18. augusta 1901 v chudobnej roľníckej rodine v Hornej Zubrici. Ako jeden z 8 detí spoznal od malíčka čo je to práca. Spolu s ostatnými súrodencami musel od útlych rokov pomáhať na rodičovskom gázdovstve. Mšalovci boli Slovákm od pradávna, a preto aj mladý František a ostatní súrodenci boli vychovaní v slovenskom národnom duchu.

Ked' František trochu podrástol, začal chodiť do ľudovej školy, v tom čase maďarskej, a ukončil 6 tried. V roku 1914 vypukla 1. svetová vojna, na ktorú muselo narukovať mnoho Oravcov. On sám mal šťastie a útrapy vojny nemusel spoznať. Povolávací lístok sice dostal, ale na vojnu už nestihol odísť, lebo práve skončila. Dlho potom opatroloval ako pamiatku z tých čias spomínany povolávací rozkaz.

Po vojne zostal mladý František na rodičovskom gázdovstve. Bolo to v rušných časoch, ked' sa v roku 1920 Orava a Spiš dostali k Poľsku. V kostoloch na Orave ešte istý čas pôsobili slovenskí kňazi, ale neskôr boli prinútení odísť. V roku 1926 sa v obci objavil prvý poľský kňaz J. Karcza a spolu s ním prišla na faru vypomáhať aj jeho neter Žofia, ktorá sa 17. februára 1927 stala Františkovou manželkou. O dobrom vzťahu farára J. Karcza k Slovákom svedčí najlepšie fakt, že povolil farníkom spievať po slovensky a ani svojej neteri Žofii nebránil vydať sa za Slováka Františka Mšala. A ona, poľskej národnosti, ktorej sa nikdy nezrieckla, si muža Slováka, jeho národ a vlast' vždy vážila a nebránila mu vychovávať deti v slovenskom národnom povedomí. Sama odsudzovala kriďu páchané na slovenskej menšine žijúcej na Orave a Spiši.

Po svadbe mladomanželia bývali určitý čas na fare a neskôr si postavili nový murovaný dom, pýchu Františka Mšala. Mnohé murárske a tesárske práce na ňom si robil poväčšine sám, lebo práca s drevo ho oddávna zaujímalu. Neraď hovorieval: *Drevo žije, je teplé a poddajné, dajú sa z neho vyrábať rôzne čudá.*

Žofia a František Mšalovci vychovali päť detí. Ako tretia prišla na svet dcéra Lídia, neskôr činiteľka nášho Spolku, znamenitá výtvarníčka a učiteľka, ktorej tvorbu mohli prednedávnom obdivovať návštěvníci na výstave v Bratislavе.

Po vojne sa František Mšal ako pravý Slovák aktívne zpojil do krajanského hnutia. Ked' sa v roku 1947 začal organizovať nás Spolok, patril k jeho zakladateľom. Viac rokov bol členom výboru Miestnej skupiny SSP v Hornej Zubrici. Do konca svojich dní sa živo zaujímal o činnosť MS a krajanské hnutie. Bol výborným rozprávačom, stále usmievavý a priateľský ku každému, kto ho navštívil. Aj preto sa tešil medzi ľudmi všeobecnej úcte.

Odišiel od nás navždy vzorný krajan, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji! (pk)

K VÝROČIU J. M. HURBANA

Pri príležitosti 180. výročia narodenia významného slovenského spisovateľa a národného buditeľa, evanjelického kňaza Jozefa Miloslava Hurbana sa v Bratislave konali slávnostné služby Božie, ktorých sa zúčastnil prezident SR Michal Kováč, poslanci NR SR a ďalší politici.

Ako vo svojom príhovore riaditeľ Národného literárneho centra D. Machala zdôraznil, J. M. Hurban bol muž činu, ktorý bránil slovenský národ proti tým, čo mu nedovoľovali dôstojne žiť. V roku 1848 sa na Myjave stal prvým predsedom Slovenskej národnej rady. Bol vlastne duchovným otcom vzkriesenia slovenčiny, ako aj motorom jej praktického uvedenia do života v almanachu Nitry.

„Kým Ľudovít Štúr bol mysliteľ, prorok, obozretný diplomat a architekt - podčiarkol D. Machala - Hurban bol konkrétnym staviteľom katedrály slovenského života. Bol zakladateľom revue Slovenské pohľady, ktoré začali vychádzať v r. 1846 a od svojho obnovenia v r. 1881 vychádzajú už 116 rokov podnes, čo je európsky unikát. J. M. Urban

bol vždy tam, kde bolo treba dvíhať hore slovenské srdcia - v Martine 6. júna 1861, na memorandovom zhromaždení, kde jeho reč hlboko zasiahla prítomných. Stál pri zrade Matice slovenskej v roku 1863, keď začal vydávať Cirkevné listy, ktoré vychádzajú ešte aj dnes“.

STOLNOTENISOVÝ TURNAJ

sa uskutočnil v Základnej škole v Pekelníku. Zúčastnilo sa ho skoro 100 žiakov 1. až 8. ročníkov zo 17 základných škôl. Favoritmi boli reprezentanti ZŠ v Podsklí, čo neskôr aj potvrdili. Je zaujímavé, kde sa v tejto malej, zastrčenej, oravskej dedinke berú také športové talenty.

V kategórii žiačok 1. až 4. ročníka skončila na prvom mieste Urszula Ledvoruchová z Podsklia. V súťaži žiačok z 5. a 6. ročníka zvíťazila jej kamarátka zo školy Ewelina Jurczáková pred Beatou Zapotocznou zo ZŠ v Pekelníku.

Nedali sa zahanbiť ani chlapci. V najmladšej kategórii si palmu víťazstva odniesol Tomasz Sproch zo ZŠ v Podsklí, v 5. a 6. ročníku bol najlepší Pavel Gaz, taktiež z Podsklia a Gregor Zapotoczný z domácej ZŠ v Pekelníku vyhral kategóriu 7. a 8. ročníkov. V celkovej klasifikácii zvíťazilo družstvo z Podsklia pred Pekelníkom. Poznamenajme ešte, že reprezentantky z Podsklia Urszula Ledvoruchová a Lidia Sprochová sú po 6. turnajoch na 1. a 2. mieste podhalianskej súťaže o pohár riaditeľa MOS v Novom Targu. Blahoželáme. (pk)

NA SLOVENSKU RÝCHLEJŠIE

Informujeme čitateľov, že od 1. apríla t.r. sa na slovenských autostrádach zvýšila povolená rýchlosť pre osobné a iné automobily (s celkovou hmotnosťou do 3,5 tony) z dotejších 110 km/hod na 130 km/hod. Rýchlosť v obciach vzrástla z 50 na 60 km/hod. Nové predpisy značne zvýšili práva chodcov, ktorým vodiči na prechodech musia bezpodmienečne dávať prednosť. Počas jazdy má vodič zakázané používať prenosný telefón, čo prispeje k zvýšeniu bezpečnosti premávky.

Na Slovensku sa zároveň začala výmena štátnych poznávacích značiek. Nové značky budú zložené z dvoch písmen označujúcich okres, v ktorom je automobil registrovaný, troch číslic a ďalších dvoch písmen. V prípade autonehody, ak hmotná škoda neprevýši 27 tisíc korún, môžu sa odteraz vodiči dohodnúť medzi sebou a nemusia privolávať políciu. (pk)

Z KALENDÁRA NA MÁJ

Záhradkári

Ako sme už minule písali, máj je v našej chladnejšej oblasti hlavným obdobím sejby a sadenia teplomilnej zeleniny. Po koreňovej a strukovej zelenine, ktorími začináme, až teraz môžeme vysiať uhorky a zasadíť priesady kapusty. Robíme to až vtedy, keď máme istotu, že už nehrozí nebezpečenstvo mrazíkov. Ako posledné sadíme tekvicu, rajčiatky, papriku a melóny, teda rastliny, ktoré sú najnáročnejšie na teplo. Preto u nás je to často až začiatok júna.

Pri sadení rajčiatok, ale aj paprik, musíme dbať na to, aby priesada bola silná, ale nie vysoká a vytiahnutá. V prípade melónov sadíme také priesady, ktoré majú vyvinuté 3-4 pravé listy. Musíme pritom pamätať, že teploty pod 15°C sú pre tieto rastliny nepriaznivé - zastavuje sa rast a prejavuje sa tzv. šok po vysadení. Pri sejbe a sadení zeleniny nezabúdajme ani na také druhy, ktoré sa pestujú zriedkavejšie, teda na rebarboru, kôpor, fenikel, ružičkový kel alebo chren, ktoré obohacujú každý jedálny lístok.

Samozrejme pôdu na hriadkach či vo fólioivníkoch treba po vysadení kypríť, okopávať, zbavovať buriny a podľa potreby prihnojovať a zavlažovať. S okopávkou možno začať 7 až 10 dní po výsadení. V suchom roku sa tento zásah robí častejšie a plynkejšie, vo vlhkom možno kopat' hlbšie. Ne-musíme zdôrazňovať, že ručná okopávka a mechanické odburiňovanie v záhradkách má stále najlepšie kultivačné účinky a záhradkár by ich mal uprednostňovať pred herbicidmi. Už onedlho treba venovať osobitnú pozornosť strukovinám (hrachu a fazuli) a vysokým rajčiatkom, ktoré si vyžadujú žrdky krátko po vysadení.

Ovocinári

V tomto období treba sústavne sledovať počasie. Ak sú hlásené nočné mrazíky a teplota začína klesať pod nulu, musíme stromy chrániť, o.i. striekaním vody. Strieka sa dovtedy, kým teplota nevystúpi opäť nad nulu, resp. kým sa neroztopí ľad na listoch a kvetoch stromov. Okrem tohto spôsobu, ktorý patrí k najúčinnejším, možno ešte použiť zadymovanie alebo vyhrievanie sadu.

Keď novovysadené stromčeky nevypučia, treba ich z pôdy vybrať, obnoviť rezné plochy a stromčeky vložiť do vody. Po 24-hodinovom namáčaní ich možno opäť zasadíť a zaliať. Za suchého počasia treba stromy pravidelne zavlažovať. Na začiatku mesiaca možno ešte preštepovalať jadroviny. Keď sa už lyko začne zarezávať, treba ho uvoľniť. Na mladých, ešte nerodiacich stromoch jadrovín, možno uplatniť také opatrenia na urýchlenie rodivosti, ako napr. krúžkovanie, škrtenie, nakláňanie výhonkov, resp. celých konárov a pod.

Ťažisko práce ovocinára v máji spočíva hlavne v boji proti chorobám a škodcom. Keďže máme v poslednom období veľa nových prostriedkov, najlepšie bude poradiť sa vo veci postrekov odborníka. Úrodu ovocia podmieňuje viacero činiteľov, v tom aj dobré opelenie. Dôležitým činiteľom je prenos peľu. Vieme, že vetrom sa opelujú len orech, gaštan a lieska, ostatné stromy opeluje hmyz, najmä včely. Preto v období kvitnutia treba vo väčších záhradách vytvoriť vhodné podmienky pre ich nálet. V blízkosti stromov by tiež mal byť dobrý opelovač, keďže niektoré stromy sa len ľahko môžu opeliť vlastným peľom.

Chovatelia

Do mája nám už kurčatá, vyliahnuté skoro na jar, pekne podrástli a už sa tak veľmi o

ne nemusíme staráť. Čo však máme robiť, keď nám jedna či dve sliepky opäť začínajú kvokať, hoci kvočku už nepotrebuje? Je na to účinný spôsob, najmä keď ho použijeme hned po začatí kvokania. Kvokajúcemu sliepku treba jednoducho zavrieť do závesnej klietky, ktorá má pletivové dno, kde sa nemôže „rozsiediť“. Do tejto visiacej klietky podávame sliepke krmivo a pitnú vodu. Ak sme k záクロku pristúpili zavčasu, sliepka po niekoľkých dňoch prestane kvokať a obnovi znášku vajec.

Koncom mesiaca už húsatám dozrieva prvé perie a ručné letky krídel sa im na chrbte križujú. Je to znamenie, že ich už môžeme podšklbávať. Samozrejme podšklbávame len perie na bruchu a prsiach, aj to nie dohola. Potom aspoň týždeň húsatá chránime pred prechladnutím a výdatnejšie prikrumujeme.

Včelári

V máji rast včelstiev vrcholí. Treba sa preto snažiť zachovať silu včelstva, aby sa napr. rojením nerozdvojila práve pred nadchádzajúcou hlavnou znáškou z agátu. Aby k rojeniu nedošlo, musíme rošíriť letáčový otvor na celú šírku, čím do úla vniká viac vzduchu. Tým sú včely nútene starať sa o udržanie potrebného tepla, najmä v noci. Potom überáme z utepľovacích hmôt, najmä nad plodiskom. Keď už včely zaplnili celý priestor v plodisku, treba im nadstaviť medník, prípadne v ležanoch im umožniť prechod do medníka obsadeného plástmi. Samozrejme mriežkou musíme zamedziť, aby sa matka nemohla dostať do medníka.

Ak napriek všetkému nám roj predsa len vyletí, treba ho rýchlo nájsť a striať do rojnice. Necháme ho v nej do večera, aby sa stmelil a až potom ho vpusťime do plodiska nového úla, ktoré sme podľa hmotnosti roja vystrojili medzistienkami.. Na 1/4 kg včiel v roji treba rátať s jedným rámikom s medzistenkou. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Dnes opäť predstavujeme bylinu, ktorá je u nás dobre známa, aj keď jej liečebné účinky mnohí nepoznajú. Ide o PODBEL LIEČIVÝ (lat. *Tussilago farfara* L., pol. podbiał), rastúci na vlhkejších lúkach, pasienkoch, na rúbaniskách, násypoch, v lomoch, skrátka na dostatočne vlhkých poliach. Bol známy už v staroveku, kedy ho používali na tíšenie suchého kašľa. Dodnes je uznávanou liečivou rastlinou a najmä listy sú v mnohých svetových liekopisoch.

Podbel' kvitne už v apríli a poskytuje veľa nektáru a peľu, preto je veľmi užitočný aj pre včely.

Predmetom zberu sú celé kvetné úbory, ktoré treba trhať (s krátkou stopkou) za suchého počasia v apríli a u nás aj v máji a rýchlo sušiť v tieni v tenkých vrstvách, aby zachovali svoju citrónovožltú farbu. V ob-

dobí od mája do júla sa zbierajú aj zelené listy, taktiež s krátkou stopkou, a sušia sa v tenkej vrstve stopkami hore. Neskôr totiž žltú a dostávajú škvurny.

Kvety a listy obsahujú trochu silice, hodne trieslovín a slízu, inulín, horčinu, tanín, steríny, parafíny a cukry.

Obe drogy sa používajú ako dobré ochranné prostriedky proti dráždeniu horných dýchacích ciest, najmä pri kašli a astme. Vzhľadom na značný obsah slízu a trieslovín veľmi účinne pomáhajú pri vykašľávaní hlienu. Sú teda osozne pri prechladnutí a akútnej i chronických ochoreniamach dýchacích ciest. Pije sa z nich zápar (1 polievková lyžica na pol litra vody) niekoľkokrát denne. Podporujú tiež činnosť obličiek, pôsobia močopudne a antialergicky.

Veľmi široké použitie majú listy podbel'a. Sú oddávna známe ako prostriedok urýchľujúci hojenie sa rán či vredov. Veľmi dobrý účinok

majú napr. obklady z čerstvých listov pri kĺbových bolestiach, reumatizme, dne, úrazoch kĺbov a artróze. Čerstvé listy treba zbavit stopek, opláchnut' v studenej vode a vo dvoch vrstvách obložiť nimi postihnutý kĺb. Listy prikladáme vždy vrchou, zelenšou stranou, pritiahneme k telu napr. obväzom a zvrchu obalíme ešte vlnenou šatkou. Po niekoľkých hodinách obklad vymeníme. Podobne obklady sa robí pri zápaloch žil a iných úrazoch.

Využime teda čas a zabezpečme si dostatočné množstvo podbel'a, lebo sa nám vždy môže zísť. (jš)

MARTIN MADAČOV

DVA GROŠE CHUDOBNEJ VDOVY

Pán Ježiš putuje so svätým Petrom, zase klope na dvere chudobnej vdovy a prosí o kúsok chleba pre oboch.

Ale chudera vdova nemá ani kôrky, prosí o prepáčenie, smutno sa žaluje:

- Ach, dobrí ľudia, dala by som vám chleba, vd'acne by som dala, ale sami nemáme čo do úst položiť.

Naši pútnici už chcú odísť, ale gázdinej príde na um, že jej dieťa má okolo hrdla zavesené štyri strieborné groše na šnúrke, nuž ich zdržuje a vraví im:

- Ešte nechod' e, počkajte trochu, dám vám aspoň malú almužnu. Moja nebohá matka mi dala na pamiatku štyri strieborné groše, hľa, zavesila som ich na hrdlo svojej sŕôtky. Tu máte dva groše, kúpte si za ne chleba, ved' Pán Boh vidí moju biedu, on na mňa nezabubudne, ved' Pánu Bohu dáva, kto dáva chudobným.

Svätý Peter prijíma peniaze a Pán Ježiš hovorí:

- Áno, kto dáva chudobným, Pánu Bohu dáva a Pán Boh ani na teba nezabudne. Za to, že si sa nad nami zlutovala, nech nikdy neubudne groší na šnúrke tvojho dieťaťa!

Pútnici sa so slzami v očiach lúčia s vdovou a poberajú sa d'alej. Gazdiná ešte nie, koho obdarovala, ale už onedľho na to príde... Dieťa jej pláče od hladu a ked' mu zo šnúrky sníma na chlieb d'alší groš, nao-

Zajačik ušiačik - odmenená práca V. Kolodeja z Novej Belej. Foto: J.Pivovarčík

zaj ich neubúda, na šnúrke zase visia dva groše ako prv.

Tu sa rozpamäťuva na slová chudobných pútnikov a vrúcne d'akuje Pánu Ježišovi, že navždy odohnal biedu z jej chalúpk!

Kto sa zľakol a začal utekať, zle pochodiil. Svetielko ho dolapilo a povodilo po roli, že si nohy necítí. Ba hocikedy človeka aj do jarku alebo jamy zavlieklo. Ako sa zotomelo a na roli sa svetielko ukázalo, ľudia si inú cestu hľadali, len aby tade nemuseli prejsť.

Raz ide pastier Jendruš podvečer cez roľu, a keď sa svetielko zjavilo, začul:

- Jój, jój, jój!

Zastal Jendruš:

- Čo to za nárek?

A že nebol strachopud, šiel za svetielkom. Doviedlo ho až ku kameňu na medzi. A ten jojkal, div divúci!

Obzerá Jendruš kameň, pozera z jednej strany, z druhej strany, odkiaľ hlas vychádza. Nič však nevidel, lebo ked' bol na jednej strane, vždy z druhej jojkalo.

- Čo sú toto za figle!

Zobral drevený kolík, zaprel sa a podvihol kameň. Ako kameň posunul, zrazu počuje hlas:

- Ešte ma trochu pogúľaj!

Gúľa Jendruš kameň, guľa, až sa naraz hlas ozve:

- Už sme na mieste!

Kameň akoby do zeme vrástol, viac ním nemohol Jendruš pohnúť. Darmo sa pechoril a zlostil, a bol by sa veru dodnes silil, keby sa hlas znova neozval:

- Sto rokov som ležal na cudzom, nechaj ma už ležať na svojom. Odíd', lebo bude s tebou zle!

Videl Jendruš, že to nie sú žarty, i nechal kameň kameňom a pobral sa domov. Zapovedal sa, že sa už nikdy nedá svetielkom zvábiť.

A odvtedy prestalo na roli strašiť.

Ešte som sa neoženív

Veselo

S. Daxner a spol., [1890–1], tisovská, Gemer Malohontská

Eš - te som sa ne - o - že - niv, už ma že - na bi - je,
ej, ved' som si pri - ho - to - viv tri du - bo - vie ky - je;
je - don na pec, dru - hý za pec a tre - tí do kú - ta,
hned' mi že - na u - va - ri - la na ve - čer ko - hú - ta.

Ešte som sa neoženív, už ma žena bije,
ej, ved' som si prihovoril tri dubovie kyje,

jedon na pec, druhý za pec a tretí do kúta,
hned' mi žena uvarila na večer kohúta.

(V. Majerík a Peter Glocko,
Šťastenko, Bratislava 1983)

JOZEF JAKUBOVEC

ORECHOVÉ KRUPOBITIE

Veríte či neveríte,
u nás bolo krupobitie!

Ked' skončilo, vraví tato:
„Pod'me, deti, pozriet' na to!

Vrhnite sa na košíky,
bežte ako tátosíky.

Načo by sme kupovali?
Zaplníme pol povaly

orieškami zdravými,
klopkadlami sladkými."

JURAJ FAJČÍK

MACOV OMYL

Vyšiel maco spod Poľany ospalý
pozriet', aké zvyšky zimy zostali.

Ako sa tak k nášmu plotu naklonil,
oviali ho biele kvety jabloní.

Ešte je sneh, mrmľal tíško pri hlohu,
a jar celú prespal veru v brlohu.

VESELO SO ŽIVOTOM

- Čo ti včera hovoril za klamstvá ten
klamár Karol?
- Povedal, že si fajn chlapec.

- Karolko, kde si včera bol, ked' tak
kašeš?
- Nikde, mamička. Len sa mi snívalo, že
som na severnom póle.

Marianko je na prázdninách u strýka v
horámi. Raz zbadá na okraji lesa jeleňa a
pýta sa:

- Strýko, a nehanbí sa ten jeleň za parohy?

Babička hovorí svojmu vnúčikovi:

- Dnes máš narodeniny, dostaneš tortu
so siedmimi sviečkami.
- A nemohol by som radšej dostať se-
dem tort s jednou sviečkou?

ČO JE TO?

Vidíš mu kraj a nikdy k nemu nedôjdeš.
(rozbO)

Ked' sa pozeráme, nevidíme ju,
ked' sa nepozeráme, vidíme ju.
(amT)

Jeden baran tisíc oviec pasie.
(ydzeivh a caiseM)

Hovorí všetkými rečami sveta.
(anevzO)

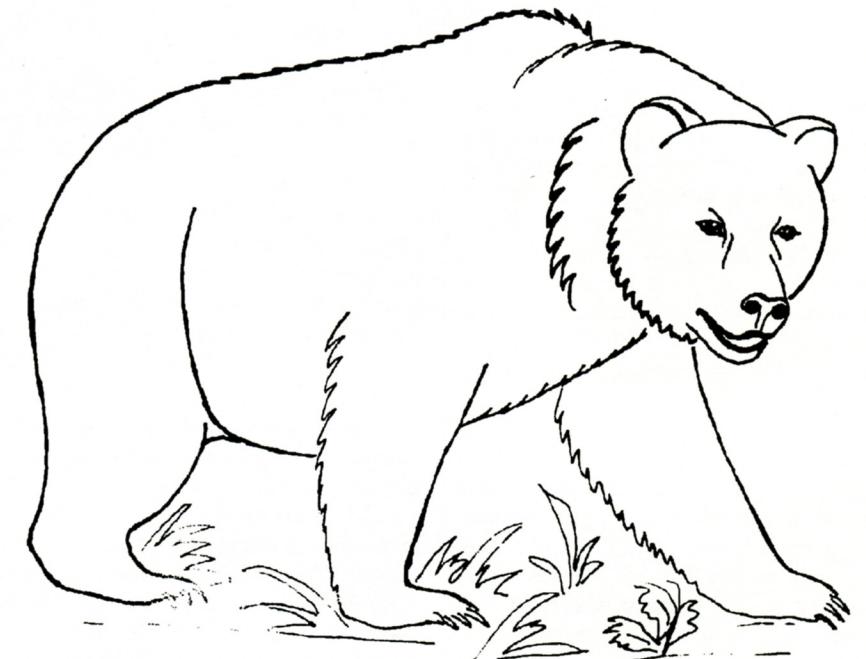
Vojde do izby,
a vyhnat' sa nedá.
(oltevS)

Sidlo, bidlo,
po vode chodilo,
nikdy sa neutopilo.
(oknls)

MAĽUJTE S NAMI

Aj dnešnou vašou úlohou bude predstavený obrázok vymalovať, ale aby sme vám prácu stažili, pokúste sa uhádnuť, ako sa volajú tieto zvieratá. Najkrajšie maľby odmeníme slovenskými knihami.

Zo správnych odpovedí predošlého čísla sme vyžrebovali troch výhercov: Bartolomeja Surmu z Krempáčov, Rozáliu Konopku z Nového Targu a Františka Dluhého z Novej Belej.

NAJMLADŠIA MAJSTERKA

Vo svete športu, v tom i na najvýznamnejších svetových súťažiach, šampionátach a Olympijských hrách, sme už dlhší čas svedkami štartov veľmi mladých športovcov, nezriedka detí, ktoré nás nielenže udivujú svojím talentom, ale získavajú tie najcennejšie trofeje a majstrovské tituly. Takýmto neobvyklým javom je aj nová majsterka sveta v krasokorčuľovaní, Američanka Tara Lipinskiová, ktorá počas preberania zlatej medaily mala presne 14 rokov, 9 mesiacov a 12 dní. Bola teda o viac ako mesiac mladšia od legendárnej Nórky Sonje Henieovej, keď v roku 1927 vybojovala prvý zo svojich desiatich titulov majsterky sveta.

Tara Lipinskiová sa narodila 12. júna 1982 vo Filadelfii. Jej mama Patricia je Írka, otec Jack je poľského pôvodu. Ich pradeo sa do USA pristáhal z Varšavy ešte v minulom storočí. Na korčuliach začala Tara jazdiť, keď mala sotva 5 rokov. Keď rodičia zistili, že ma veľký korčuliarsky talent, zabezpečili jej dobrého trénera a súčasne vybavili individuálne školské vzdelávanie doma. V takýchto podmienkach mohla Tara rýchlo rozvíjať svoj talent. Aj rozbývala. Keď mala necelých 9 rokov, po prvý raz skočila Axel-Paulsenov skok, potom postupne ďalšie. Ako 10-ročná sa spolu s matkou prestáhovala do najlepšieho amerického krasokorčuliarskeho strediska v Delaware, kde

sa v krátkom čase naučila prakticky všetko, čo dobrá krasokorčuliarka musí vedieť. Pre príliš mladý vek sa však mohla zúčastňovať len juniorských súťaží. Pochopiteľne vybojovala niekoľko titulov v tejto kategórii.

V minulom roku štartovala Tara (so sestorkami) na šampionáte Spojených štátov a kvalifovala sa na majstrovstvá sveta. Mala necelých 14 rokov. Aj keď bola znamenite pripravená, jej štart nedopadol najlepšie - skončila až na 15. mieste. Bolo to pre tak mladú pretekárku iste prveľké psychické zaťaženie.

Vlaňajší neúspech (podľa nej) ju nezlo mil. Začala trénovať ešte svedomitejšie - priebežne 3-4 hodiny denne. Ľahko sa kvalifikovala na tohoročné majstrovstvá sveta v Lausanne, na ktorých jej našťastie (po poslednej zmene predpisov týkajúcich sa veku pretekárok) výnimočne povolili štartovať. Aj to len preto, že sa už vlasti zúčastnila majstrovstiev sveta. Od začiatku sa jej všetko darilo. Už po krátkom programe bola prvá a vo voľnej jazde si toto prvenstvo ešte upevnila. Podľa odborníkov mala Tara najlepšiu voľnú jazdu, počas ktorej skočila až sedem trojitych skokov, v tom aj zriedkavo vykonávanú kombináciu dvoch trojitych Rittbergerových skokov. Zaslúžene získala zlatú medailu.

Takýto bleskový postup (po vlaňajšom 15. mieste) na najvyššie pódium bol do nedávna nestretávaný. Potenciálne kandidátky na majsterky museli vždy čakať, kým aktuálne medailistky neprešli na profesionálizmus alebo nezavesili korčule na kliniec. Na druhej strane však treba povedať, že malíčka

a vždy usmiata Tara (výška 145 cm, hmotnosť 35 kg) je už naozaj vynikajúcou krasokorčuliarkou a fantastický skáče. K tomuto úspechu iste prispela aj prirodzená u detí nebojácnosť a presvedčenie, že keď sa raz niečo podarilo, bude sa dať vždy. Kiežby.

Nová majsterka vie, čo chce. Na otázky novinárov, čo chce v najbližšej budúcnosti robiť, odpovedala, že zdokonalovať svoju jazdu, trojité skoky, no a na najbližších Zimných olympijských hrách v japonskom Nagane vybojať zlatú medailu. Uvidíme. J.Š.

Hviezdy svetovej estrády ROD STEWART

Poznáme veľa jednotlivcov - športovcov, hudobníkov, spevákov a iných tvorcov, ktorých hvieza zažiarila prudko, ale na krátko, nezriedka len na jednu sezónu, aby potom náhle zhasla. Na druhej strane vôbec nie sú ojediné prípady spevákov či hudobníkov, ktorí sú na výslní celé desaťročia, až sa niekedy zdá, že ich hvieza nikdy nezhasne. K takýmu „dlhovekým“ umelcom patrí nepochybne i Rod Stewart, dnes už 51-ročný anglický spevák, ktorý už vyše 25 rokov žije v Amerike, presnejšie v Los Angeles.

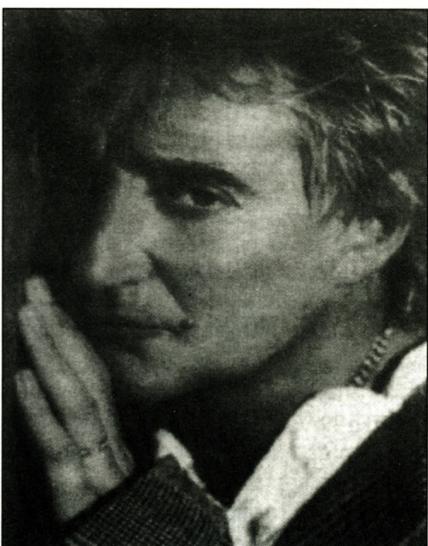
Svoju veľkú spevácku kariéru začínať v časoch slávnej anglickej skupiny The Beatles, teda v polovici šesťdesiatych rokov. O jeho začiatkoch sme už písali, preto nebudeme opakovávať jeho životopis. Treba však zdôrazniť, že jeho hlas sa za tie desaťročia vôbec nezhoršil. Naopak, ako tvrdí sám spevák - dnes je môj hlas v ešte lepšom stave, ako volákoďa a som naň hrdý. Nikdy som

spev neštudoval - dodáva - ale často som cvičil, aby som hlas zosilnil... To sa mu aj podarilo, čo potvrdzujú jeho časté koncertné turné, počas ktorých dokáže naplno spievať 2 - 3 hodiny dokonca päťkrát týždenne. Keďsi to vraj neboli schopný. Samozrejme počas takýchto turné vede veľmi hygienicky spôsob života a ani nepodáva ruky svojim obdivovateľom, aby sa nenakazil nejakým vírusom.

Stewart nahral doteraz už vyše tridsať platných. Veľa jeho skladieb sa stalo populárnymi hitmi. Viaceré pretrvali desaťročia. Spomeňme aspoň niektoré zo 70. a 80. rokov: Hot Legs, Do Ya Think I'm sexy, alebo You're In My Heart a Tonight's The Night.

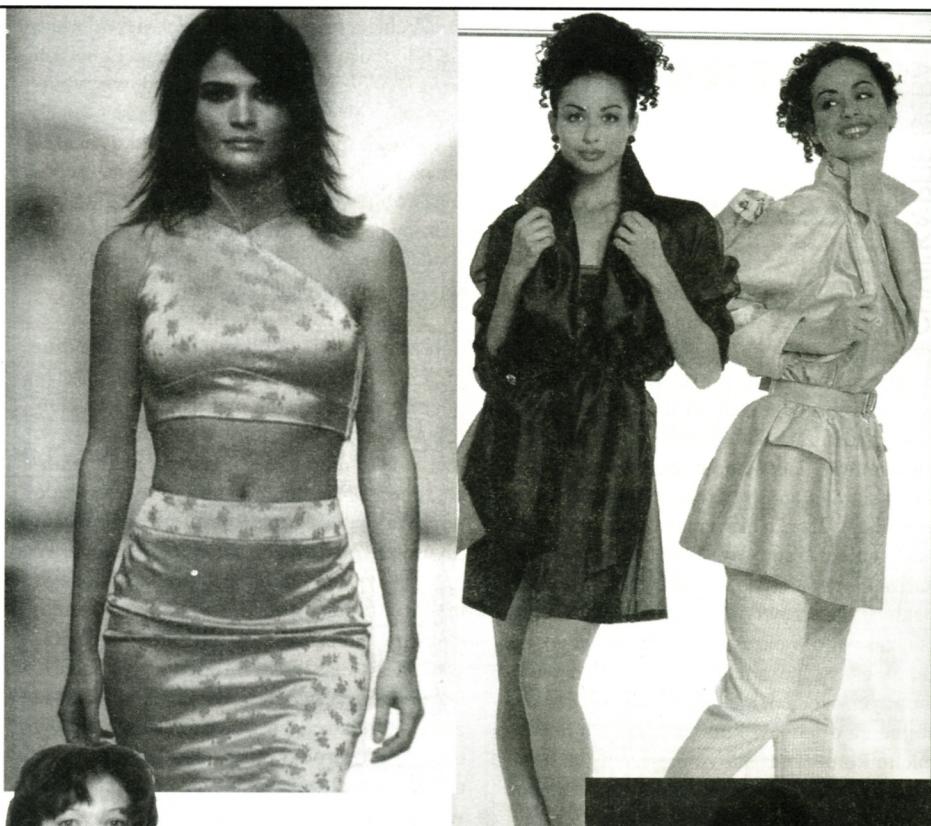
V poslednom období sa Stewart veľmi zmenil. Bývalý playboy a výstredník sa ukľudnil a - dalo by sa povedať - stabilizoval. Niektorí povrávajú, že sa stal „romantickej domasedom“. Možno aj preto hlavnou tému jeho posledného albumu If We Fall In Love Tonight je romantická láska. Hoci album obsahuje spolovice nové skladby a spolovice staré hity, dve nové pie-

sne, v tom titulná, sú už niekoľko mesiacov na popredných miestach americkej hitparády. V súčasnosti pripravuje Rod nový album, ktorý iste nebude horší než dotejšie. (jš)

PRE MLADÉ DIEVČATÁ

Každé mladé dievča, najmä s peknou postavou, chce sa ukázať, zademonstrovať celý svoj pôvab a krásu mladej dievčenskej figúry, najmä keď nastanú pekné letné dni. Vtedy kraľuje mini, ktoré bude aj v tomto roku priam povinné. Môžu to byť krátke jednodielne šatôčky, ktoré sa jednoduchou líniou pekne držia tela, priliehavý klasický kostýmček, prípadne krátka, úzka, ale aj širšia suknička s bielou či inou košielou zviazanou pod poprsím, ktorú však môže nahradíť aj priliehavý top odhalujúci časť brucha. Keby sa však trošku ochladilo, môžeme si k tomu oblieť napr. voľnejší trenček. Prosím, vyberte si! (js)

KOLIBACILOZA ŽREBIAT

W pierwszych godzinach lub dniach życia zwierząt występuje ostre, często śmiertelne schorzenie wywołane przez pałeczkę okrężniczą. Źrebięta ulegają zakażeniu wewnętrz macicy, bądź też w czasie porodu i w pierwszych godzinach po urodzeniu. Drogą wtargnięcia zarazka do ustroju jest przewód pokarmowy. Tak samo mleko kłaczy, a czasem i siara mogą być źródłem zakażenia noworodka pałeczką okrężniczą. Zanieczyszczenie wymienia i strzyków oraz okolicy pochwy kałem kłaczy ułatwia wtargnięcie dużych mas bakterii do przewodu pokarmowego źrebięcia, zarówno w okresie życia płodowego, jak też w czasie porodu i w pierwszych chwilach życia. Jednak nie oznacza to jeszcze wystąpienia objawów kolibaciły. Do jej wybuchu konieczne jest zmniejszenie naturalnej odporności przewodu pokarmowego pod wpływem czynników ubocznych.

Źrebięta tuż po urodzeniu łatwiej zakażają się od źrebiąt chorych. Kał zwierząt chorych na kolibaciłość, będący czystą hodowlą wysokiej zjadliwości pałeczek okrężnicy rozsiewanych w stajniach, powoduje bardzo szybko zakażenie innych źrebiąt. Kłacze chorujące na tę chorobę rozsiewają również złośliwe i zjadliwe szczepy pałeczek okrężnicy. Często, gdy w gospodarstwie chorują na tę chorobę cielęta, obserwuje się przypadki zachorowań źrebiąt.

Źrebięta rodzą się zupełnie normalne, dobrze rozwinięte i zdrowe. Dopiero na drugi, trzeci lub czwarty dzień a czasem jeszcze później, pojawiają się pierwsze objawy choroby. Niekiedy objawy występują już w pierwszym dniu życia. Źrebięta nagle słabną, podnoszą się temperatura i równocześnie pojawia się biegunka, przy czym kał jest płynny, z coraz większą domieszką śluzu. W kale są wysepki ściętego, nie strawionego mleka. Źrebięta nie zdradzają chęci ssania, szybko chudną wskutek odwodnienia. Sprawa kończy się szybko śmiercią, gdyż pałeczka okrężnicza wydziela do krwi jady, które zatrzuwają ustrój, porażają mięsień sercowy oraz różne ośrodkie mózgowe. Jeżeli sprawa ciągnie się dłużej wskutek zajęcia stawów, występują objawy kulawki.

Leczenie kolibaciły jest utrudnione z powodu szybkiego przebiegu choroby, niemniej jednak dopóki chore zwierzę żyje, trzeba próbować je leczyć. Przede wszystkim stosuje się surowicę przeciw kolibacioli i leki zwalczające same bakterie. Leczenie winien przeprowadzić lekarz.

Mleko kłaczy wykazujące dużą ilość pałeczek okrężnicy nie może być podawane źrebiętom. Nie wskazane jest również mleko pełne. Lepiej podawać mleko rozcieńczone wodą z dodatkiem siemienia lnianego lub sam odwar siemienia. Jeżeli w przypadku poprawy nie zastosuje się takiej diety, może nastąpić nawrót choroby, zazwyczaj śmiertelny.

Zapobieganie kolibacioli źrebięt polega przede wszystkim na wprowadzeniu do ustroju noworodka, tuż po urodzeniu, swoistej surowicy przeciw kolibacioli lub krwi matki. Źrebięta chore i podejrzane (biegunka, gorączka) trzeba natychmiast odosobić. Konieczne jest też natychmiastowe odkażenie. Duże znaczenie ma podawanie zarówno kłaczom ciężarnym, jak też noworodkom, witamin, szczególnie witaminy A, która wydatnie przyczynia się do wzrostu odporności na kolibacioli.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

SRBSKÉ PEČENÉ. 500 g hovädzieho mäsa z pleca, 40 g masti, 40 g cibule, 250 g zelenej papriky, 150 g rajčiakov, soľ, červená paprika, voda.

Hovädzie mäso opečieme na masti, pridáme postrúhanú cibuľu, ktorú necháme zapeniť, pridáme červenú papriku, posolíme, podlejeme vodou a dusíme. Potom pridáme zelenú papriku pokrájanú na rezance, rozštvrtelené rajčiaky a v rúre dopečieme. Podávame s ryžou, zemiakmi alebo knedľou.

SÓJOVO-OVSENÉ FAŠÍRKY. 1 balíček sójových kociek, 1 kocka bujónu, 1 hrnček ovsených vločiek, 2 vajcia, 3 strúčiky cesnaku, 1 cibuľa, krajec suchého čierneho chleba alebo strúhanka, mleté čierne buď biele koreniny, majorán, soľ, drvená rasca, petržlenová vňať.

Sójové kocky zalejeme vývarom z bujónu, necháme napučať, potom pomelieme. Nálevom z kociek zalejeme ovsené vločky. Zmäknuté vločky

scedíme a tiež zomelieme spolu s ostatnými prísadami. Nakoniec pridáme vajcia a koreniny. Vytvarujeme bochníčky, vyprážame na oleji a hotové podávame so zemiakovou kašou a kompotom. Ak je masa riedka, zahustíme ju strúhankou.

BABA S OŠTIEPKOM. 1,5 kg zemiakov, 1 vajce, 150 g hladkej múky, 100 g masti, 100 g oštiepka, soľ, mleté čierne koreniny.

Do očistených postrúhaných zemiakov pridáme vajce, múku, soľ, mleté čierne koreniny a dobre premiešame. Zmes dáme na dobre vymostený plech alebo do misy z jenského skla, navrch poukladáme oštiepok pokrájaný na kôlieska a všetko spolu upečieme. Podávame teplé s kyslým mliekom.

JAHŇACINA S FAZUĽOU A ZEMIAKMI. 600 g jahňacieho mäsa, 40 g masti, 40 g údenej slaniny, 1 väčšia cibuľa, 200 g suchej fazule, 2 strúčiky cesnaku, 250 g zemiakov, mleté čierne koreniny, soľ.

Večer pred varením fazuľu preberieme, umyjeme a namočíme do studenej vody. Ráno fazuľu uvaríme. Mäso umyjeme, pokrájame na menšie kocky, dáme do kastróla na horúcu

bravčovú mast', pridáme nadrobno pokrájanú slaninu, cibuľu a podusíme, až dostane zlatistú farbu. Posolíme, okoreníme a za stáleho podlievania dusíme. Ešte kým mäso úplne nezmäkne, vložíme pokrájané zemiaky, rozotrieme cesnak, pridáme uvařenú fazuľu a dovaríme.

NÁTIERKY

PEČEŇOVÁ NÁTIERKA. 30 g údenej slaniny, 200 g pečene, 40 g cibule, čierne koreniny, soľ, cesnak, majorán.

Pokrájanú cibuľu zapeníme na pokrájanej, rozprażenej údenej slanine, pridáme pokrájanú pečeň a sprudka opečieme. Osolíme, okoreníme, pridáme cesnak, majorán a zomelime.

VAJEČNÁ NÁTIERKA. 60 g masla, 2 vajcia, 10 g droždia, 2 cibule, 50 g salámy, 50 g zelenej papriky, 50 g rajčiakov, horčica, soľ, mleté čierne koreniny.

Maslo vymiešame s droždím, pridáme na tvrdzo uvarené, posekané vajcia a salámu, postrúhanú cibuľu, soľ, horčicu, čierne koreniny, posekanú zelenú papriku, pretreté rajčiaky a všetko dobre premiešame.

ROBACZYCA DRÓG ODDECHOWYCH KUR

Robaczyca ta występuje najczęściej u kurcząt, rzadziej u młodych perliczek. Jest to choroba bardzo ciecka, powodująca czasem padanie wszystkich kurcząt w całej wsi. Zarażenie się zdrowych sztuk następuje przez zjadanie karmy i picie wody, zanieczyszczonej odchodami lub wykrztusiną z gardła sztuk chorych. Chorych sztuki kaszczą, kichają, potrząsają głową, nie chcą jeść a z dzioba wypływa im pienista wydzielina. Oddychanie jest utrudnione, gdyż robaki usadzają się w tchawicy. Ptaki stają się smutne, chudną i przeważnie padają wskutek uduszenia. W tchawicy padłych sztuk znajdują się małe glisty koloru czerwonego. Leczenie w tym przypadku przeprowadza lekarz. Chorych sztuki trzeba oddzielić a całe stado dobrze żywić. Jednocześnie z leczeniem należy codziennie usuwać z pomieszczeń odchody ptaków, a pomieszczenia i wybieg co parę dni polewać wrzącą wodą.

HENRYK MĄCZKA

MÚČNIKY

ZÁVORNÍKY. 270 g kryštálového cukru, 370 g hladkej múky, 3 vajcia, 5 g amónia, postrúhaný zázvor.

Celé vajcia s cukrom šľaháme nad parou, kým nevznikne horúca masa. Potom odstavíme a šľaháme, kým masa nevychladne. Pridáme postrúhaný zázvor, múku, amónium a vypracujeme cesto. Na pomúčenom lopári ho rozvalkáme a formičkou vykrajujeme tvary, ktoré uložíme na vymastený plech a na druhý deň upečieme v stredne teplej rúre.

MEDOVNÍK SO ZEMIAKMI. 250 g krupicovej múky, 150 g zemiakov, 1/2 prášku do pečiva, 3 lyžice mlieka, 3 lyžice medu, 50 g mletých orechov, 1 vajce, 120 g práškového cukru, 20 g cukru na posypanie.

Do rozpusteného medu pridáme uvarené pretlačené zemiaky, múku, mlieko, prášok do pečiva, zomleté orechy, vajce, cukor a vypracujeme na hladké cesto. Rozvalkáme ho na plátky, ktoré pečieme na vymastenom a mukou vysypanom plechu. Upečené cesto naplníme alebo maslovým krémom, alebo lekvárom a posypeme cukrom. (js)

PRAWNIK

NAZWISKO PO ROZWODZIE

Rozwód wcale nie oznacza, że była żona traci prawo do używania nazwiska małżonka przyjętego przy zawieraniu związku małżeńskiego. Może je więc zachować i to bez względu na to, czy były mąż wyraża zgodę, czy też kategorycznie się temu sprzeciwia. Kobieta może też oczywiście wrócić po rozwodzie do swego nazwiska panieńskiego. W takiej jednak sytuacji powinna w ciągu trzech miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie złożyć odpowiednie oświadczenie przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Sprawy te reguluje artykuł 59 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

OCHRONA EMERYTA

Zakład pracy nie może wypowiedzieć umowy o pracę osobie, której brakuje nie więcej niż dwa lata do osiągnięcia wieku emerytalnego. Istnieje jednak odstępstwo od tej zasady. Nie dotyczy ona wypowiedzenia umowy o pracę w okresie dwóch lat poprzedzających możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę. Zakaz wypowiedzenia umowy o pracę nie obejmuje również tych pracowników, którzy są zatrudnieni w niepełnym wymiarze czasu pracy, a jednocześnie pobierają emeryturę.

PRACUJĄCY EMERYT

Emeryt lub rencista, który podejmuje pracę na podstawie umowy opracę, bez względu na to, ile godzin jest zatrudniony, objęty jest obowiązkiem ubezpieczenia. Składkę na ubezpieczenie opłaca za niego pracodawca. Ale jeśli emeryt lub rencista zatrudni się na umowę zlecenie, nie jest objęty obowiązkiem ubezpieczenia. Oznacza to, że ubezpieczenie ma charakter dobrowolny. Jeżeli zatrudniony zdecyduje się na objęcie ubezpieczeniem, wówczas sam opłaca połowę składki, zaś drugą jej część zleceniodawca.

NIEPEŁNOSPRAWNI I TELEFON

Zgodnie z rozporządzeniem ministra łączności, osoby niepełnospraw-

ne mają wiele telefonicznych ulg. Przede wszystkim płatą połowę obowiązującej opłaty za podłączenie telefonu. Przysługuje im również dodatkowo prawo do 50-procentowej ulgi w opłatach za miesięczny abonament. Osoby powyższe mają jeszcze jedno udogodnienie. Jest to pierwszeństwo przy zawieraniu umów, które dotyczą powszechnie dostępnych usług telekomunikacyjnych. Pomadto mogą także - zamówić urządzenia telefoniczne przystosowane do potrzeb niepełnosprawnych.

WYPADEK A POLICJA

Nie ma obowiązku wzywania policji do każdej drobnej kolizji samochodowej. Nie zawsze jest to bowiem korzystne dla poszkodowanego. Np. jeżeli sprawca jest nietreżywy, wiele firm ubezpieczeniowych czeka z wyplatą odszkodowania do uprawomocnienia się orzeczenia sądu bądź kolgium. Może to potrwać nawet parę lat. W takim przypadku można skorzystać ze swojego autocasco. Jednak do czasu rozliczenia się między sobą firm ubezpieczeniowych stracimy prawo do ulgi. Natomiast w przypadku, gdy obawiamy się, że sprawca kolizji będzie się starał uniknąć odpowiedzialności, wzywamy policję. Daje nam to większą gwarancję właściwego zabezpieczenia dowodów związanych z kolizją.

KARY ZA ZWŁOKĘ

Strony mają dużą swobodę co do tego, jaką zawarą umowę. Jest oczywiście dopuszczalne oznaczenie w umowie, że np. w przypadku niewykonania robót w terminie, który należy szczegółowo określić, wykonawca zapłaci zamawiającemu szczegółowo określona karę umowną, np. 10 proc ceny usługi za każdy dzień zwłoki. Z kolei za niedokonanie płatności w terminie, zamawiający jest z mocy prawa zobowiązany do zapłaty odsetek umownych - obecnie w wysokości 35 proc. rocznie. W umowie można zastrzec także wyższe odsetki za opóźnienie płatności. Jednakże kary umowne za nienależyte (np. nieterminowe) wykonanie zobowiązania a także podwyższone odsetki nie wynikają wprost z przepisów, ale z wzajemnie podpisanej w umowie zobowiązania, jakie to mają być kary i za co. Jeżeli więc będziemy mieli zawartą umowę, wówczas można prawnie dochodzić kary. (js)

HVIEZDY O NÁS

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

V tvojom rodinnom kruhu sa chystá niečo dôležité. Venuj mu náležitú pozornosť, ale nezabúdaj ani na vlastné, rovnako dôležité záležitosti. Okolnosti ti budú priať, dokonca aj v riskantných situáciach. Aj keď sa ti nepodarí uskutočniť všetky plány, dosiahneš to najdôležitejšie, čo bude mať vplyv na ďalší vývin udalostí.

RAK (22.6.-22.7.)

V najbližšom období bude tvoja prítomnosť v bydlisku a na pracovisku nevyhnutná. Ak plánuješ nejakú cestu, odlož ju na neskôr. Pomoc, ktorú poskytneš komusi, kto ju veľmi potrebuje, sa ti odplatí aj s úrokmi. Presvedčíš sa, aký veľký význam má v živote priateľstvo a lojalita. Ak sú trvalé a hlboké, žiadne prekážky ich neoslavia.

LEV (23.7.-23.8.)

Potrebuješ klúd a pokoj, aby si si premyslel mnoho otázok, ktoré sa týkajú nielen teba, ale aj niekoho blízkeho. Predovšetkým aby sa všetko vyriešilo v prospech vás oboch, bude potrebné vela dobrej vôle a úsilia. V práci sa onedlho vytvoria dobré podmienky k tomu, aby si sa mohol vrátiť k plánom, ktoré si nedávno musel odložiť.

PANNA (24.8.-23.9.)

Zdá sa, že sa tvoje záležitosti začnú vyvíjať ľahšie, ako si to očakával. Potrebujete sa však zrekrovať. Potom sa ti stačí poobzerať okolo seba, niektoré veci premyslieť a hned budeš mať plno nových plánov a nápadov, ktoré môžeš uskutočniť. Predtým však budeš potrebovať trochu kludu bez práce a rodiny. Vrátiš sa ako vymenený.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Onedlho ta čakajú isté zmeny v tvojom okolí, ktorími nebudeš príliš nadšený. Neber to však príliš seriózne, tvoje ego na tom neutrpí. Nezabúdaj však na jedno, že ak máš nejaké problémy, samé sa nevyriešia. Preto sa snaž podľa možnosti nič neodkladá na neskôr, lebo ani sa nenazdáš, keď sa pred tebou nakopí takisto otázok, že si s nimi neporadíš, hoci by si aj neviem čo robil.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

V nadchádzajúcim období sa naskytne vhodná príležitosť, aby si sa rozhodol v záležitosti, ktorá ti už oddávna nedáva pokoj, keďže sa týka tvojich záujmov v zamestaní. Predtým ta však čaká celý rad dôležitých a menej dôležitých rozhovorov. Neber všetko, čo počuješ, príliš vážne, bol by to zbytočný balast. Vyber si len to, čo sa týka priamo teba a samozrejme tvojich plánov do budúcnosti.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Rozdielne názory na niektoré závažné pracovné, ale aj spoločenské otázky môžu byť príčinou dlhotrvajúceho sporu. Ak budeš môcť, snaž sa vyhýbať situáciám, ktoré by sa mohli stať ohniskom konfliktu. V rodinnom kruhu ta čaká vážny, otvorený a úprimný rozhovor, ktorý by ti pomohol vysvetliť viaceré, doteraz premičiavané problémy. Neodkladaj to, lebo sa ich nahromadilo vela.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Už onedlho bude tvoja trpeznosť vystavená na ťažkú skúšku. Ak z nej vydejte víťazne, otvoria sa pred tebou celkom slubné perspektívy. Vďaka tomu sa pokojnejšie začneš pozerať na svet a na ľudí. V osobnom živote môžete čakať príjemné prekvapenie - neočakávaný prejav priazne a náklonnosti od osoby, ktorá už dosť dlho pútala tvoju pozornosť.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Bude to - dalo by sa povedať - mesiac živých spoločenských stretnutí a iných stykov, spravidla zaujímavých a užitočných. Prispejú k tomu, že tvoje doterajšie snahy a úsilia, ktoré sa zdali byť neuškutočiteľné, začnú prinášať konkrétné výsledky. Značne sa zvýšia aj tvoje šance na postup, aj keď sa nevyhneš ani určitým komplikáciám. Ale život je už taký, že úspechy sa často striedajú s neúspechmi.

RYBY (19.2.-20.3.)

Konečne si sa dočkal zadosťučinenia, na ktoré si čakal tak dlho, že sa z toho ani nevieš ozaj tešiť. Je to asi prejav únavy a istej nechuti, ktoré musíš prekonáť. Môžu ti totiž prekážať v uskutočnení istých zámerov, ktoré sú pre tvoju budúcnosť veľmi dôležité. Nestrájaj náladu a neznechucuj sa ani menšími nedorozumeniami doma.

BARAN (21.3.-20.4.)

V tvojej blízkosti sa zjaví ktosi významný, kto vela vie a vela aj znamenia. Nerob si však veľkú nádej, že ti to pomôže vyriešiť problémy. Najlepším a najúčinnejším spôsobom bude tvoje denodenné úsilie, dobrá vôle a vytrvalosť. To sa možejme neznamená, že ti nikto nepomôže. Dobrá rada a aj konkrétna pomoc osôb, ktoré sú ti priaznivé, podporia tvoju sebadôveru.

BÝK (21.4.-20.5.)

Stretával si sa s rôznymi prejavmi priazne a podpory. Mal by si sa čím skôr presvedčiť, kto je tvojím ozajstným priateľom, a kto to iba predstiera. Ak sa pomýliš, môže to mať pre teba veľmi nepriaznivé následky. Pozeraj trieźvo na svet, konaj rozvážne a snaž sa neznechutňovať tvojich ozajstných priateľov, aby sa neodvrátili od teba. (js)

NÁŠ TEST

Ste družní a kamarátsky?

1. Kvety, ktoré ste mali komusi polievať, zvädli. Čo vás v prvom momente napadne?
a/ Chuderky rastliny! - 2 b; b/ Nieko bude kvôli nim sklamaný! - 4; c/ Bude mať zlý dojem o mne - 0.
2. Dáva vám fyzická práca pocit spokojnosti?
a/ Áno - 4; b/ Nie, ale sa jej nebojím - 2; c/ Neviem si to predstaviť - 0.
3. Čo poviete na to, že by ste sa mali pozrieť na výročný jarmok?
a/ Nič - 0; b/ Vo veselej spoločnosti by to mohlo byť zábavné - 4; c/ To závisí od mojej nálady - 2;
4. Ktorá z týchto tem sa podľa vás nehodí na diskusiu?
a/ Náboženstvo - 4; b/ Politika - 2; c/ Láska - 0.

5. Čo si pomyslíte, keď nieko nedodrží to, čo vám slúbil?

- a/ Každému sa to môže stať - 4; b/ Človek sa veru nemôže spoľahnúť na iných - 1.

HODNOTENIE

1 - 6 bodov: Keď sa nieko chce pustiť do nejakej riskantnej akcie, nemôže s vami počítať. Nemáte totiž radi spoločné akcie. Viac sa staráte o vlastné záujmy ako o iných. Často aj ochotu iných počujete za zámlenu na protisužbu. Trochu viac dôvery a ochoty pomôcť iným by vám iste neuškodilo. Kto nič nedáva, nič nedostáva!

7 - 12 bodov: Vaše okolie nevidí vo vás priateľa, na ktorého sa možno spoľahnúť. Obyčajne stojíte zboku a riadite sa vlastnými motívmi. Kto si však už získal vaše priateľstvo, môže s vami vždy počítať. Ste pripravení vydržať s priateľmi v dobrom, aj v zlom. Zba-

MENO VEŠTÍ

ANTON - jasné, teplé, dobré a prosté meno. Človek s týmto menom máva obyčajne tmavé, hoci niekedy aj svetlé, trochu kučeráve vlasy a veľké modré bud' čierne oči. Najčastejšie má okrúhlu tvár s hustým, širokým obočím. Je to typ dobre urastený, obyčajne vysoký bud' priemerne vysoký, s pevným zdravím, ktorý len mállokedy chorl'avie na chrípku, angínu či zápal plúc. Pochádza najčastejšie z robotníckej alebo roľníckej mnohodetnej rodiny a medzi súrodencami je obyčajne najmladší. Možno aj preto ho matka trochu rozmaznáva. Otec je však voči všetkým deťom prísny a dôsledný a pestuje v nich zmysel pre poriadok a disciplínu. Ako chlapec je veľmi obratný, dôvtipný, ochotný vždy pomáhať a poradiť. Je pritom ambiciozny, aj keď sa mu svoje plány nepodarí vždy zrealizovať.

V práci je Anton veľmi svedomitý a obetavý. Je tiež obetavým spoločenským a verejným funkcionárom. Má však jednu nerest', rád si totiž uhne. K jeho kladom, popri veľkej inteligencii, patrí najmä dobrosrdečnosť a náklonnosť ľudom. Vždy sa zastáva slabších a po-krievnených, v súvislosti s čím má aj hodne nepriaznivcov. Životné túžby sa mu mállokedy splnia. Vzdelanie aj keď sa učí dobre, končí najčastejšie na základnej škole, len zriedkavo na strednej alebo nejakej odbornej či priemyslovke. Obyčajne sa uplatňuje ako robotník, roľník, vodič, mechanik, predavač a pod.

Anton je ako človek veľmi spoločenský a má veľa priateľov a známych. Ženám sa páči a v mladosti prežije niekol'ko ľubostných dobrodružstiev. Žení sa pomerne skoro s peknou, múdrovou, vernou a pokojnou ženou, ktorá je zároveň dobrou matkou a gazzinou. Majú spolu obyčajne 3 - 4 deti, s ktorými niekedy mávajú výchovné ťažkosti. Anton je dobrý, milujúci otec, aj keď svoje city neprejavuje navonok. Deti sú však veľmi nadané a často študujú na stredných a vysokých školách. Ak sú medzi nimi dcéry, dokážu sa v živote dobre uplatniť. Synovia sú tiež šikovní, aj keď si tiež, podobne ako otec, radi uhnú. Anton vlastne celý život ťažko pracuje a musí neprestajne prekonávať rôzne prekážky. Dožíva sa pomerne vysokého veku a vo svojom prostredí sa teší všeobecnej úcte. (jš)

SNÁR

Verite snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám sníval:

Klobučník - márna snaha, zbytočne sa namáhaš.

Klbko - mnaho námahy - málo zisku.

Kompas - čaká ťa zaujímavá cesta do sveta.

Kožušník - pred tebou niečo príjemné.

Krabica, stratíť ju - výhra; nájsť ju - počuješ príjemnú správu; nosiť ju - zahrabeš svoje šťastie; s tabakom - milá známosť; maľovaná - potešenie; zlatá alebo strieborná - bohatstvo; dostať do daru - uznanie a úcta.

Krájať niečo - dostaneš pozvánku.

Krajčír, vidieť ho pracovať - veľká odmena; vidieť ho vchádzať do domu - čakajú ťa veľké výdavky; vidieť, ako ti berie mieru - chceš sa komusi páčiť.

Krajčírska dielňa - dostaneš dobré zamestnanie.

Kravín vidieť - onedlho sa začneš cítiť oveľa lepšie.

Kravské mlieko - s tvojím zdravím nie je všetko v poriadku.

Krémna - chráň sa pred väšňou a niečiou zlobou.

Kremeň - budeš mať do činenia s tvrdohlavými ľuďmi.

Krieda - budeš mať veľké výdavky a zadížiš sa.

Krik počuť - veľké klebety, ktosi ťa začne ohovárať.

Križovatka, byť na nej - ocitneš sa pred väžnym rozhodnutím.

Kŕmiť zvieratá - v najbližšom období dostaneš dobrú správu.

Krokodíl - pamätaj, že si obklopený nepriaznivcami a zlými ľuďmi. (jš)

- No tak, drahá, nepláč! Tvoje slzy ešte zhoršujú túto situáciu.

Zomrel starý stávkár a farár sa s ním lúči hladiac na jeho verných priateľov:

- Nie, váš druh nezomrel. To iba spí v očakávaní posledného súdu. Vtom sa ozve zo zástupu:

- Tisíc zlatých, že nevstane!

V istú nedelu venoval dedinský farár celú kázeň zázrakom, ktoré sa kedysi udiali.

- A na záver, - zahrmel z kancľa, - niekto z vás mi ukradol kozu. Nech ju ihneď vráti! Viem, že je tu niekde v dedine. Zmiznúť nemohla. Veď vieme, že zázraky sa nedejú.

Sestrička sa pýta pacienta:

- Môžem vám ohmatať tep?

- Prečo? Vy nemáte svoj?

Pred súdom sa zodpovedá zákazníčka zo samoobsluhy za krádež rôznych druhov potravín.

- Slávny súd, - ospravedlňuje sa. - Konala som pod vplyvom literatúry.

- Kriminálnych románov?

- Nie. Kuchárskej knihy. Tam sa pri každom recepte píše: „Vezmite kilo múky, vezmite kilo cukru, vezmite štvrtku masla...“

- Ako by si charakterizoval hlu-páka?

- Hlupák je človek, ktorý sa vy-jadruje tak, že mu iní ľudia ne-rozumejú. Pochopil si?

- Nie!

- Haló, tam je predajňa obuvi? Pred chvíľou som si u vás kúpila topánky.

- Máte zlé číslo...

- Číslo je v poriadku, ale nepáči sa mi farba!

- Drahý, čoskoro budeme traja...

- To je nádherné! A kedy bude tá šťastná chvíľa?

- Už dnes, keď príde moja mama!

Dvaja bývalí spolužiaci sa stretnú po mnohých rokoch.

- Aká je tvoja žena?

- Je to skutočný anjel.

- Ty si ale šťastný! Moja žena ešte žije.

vte sa však svojej uzavretosti, lebo vaši priatelia nemôžu vedieť, aké bohatstvo majú vo vás.

13 - 18 bodov: Lepšieho priateľa, ako ste vy, by si nikto nemo-hol priať. Ste spoločenský a ochotný pomáhať iným. Kto potrebuje kamaráta, spomenie si v prvom rade na vás. Môže sa na vás spolahlániť, ako aj vy na svojich priateľov. Skúste svoj zmysel pre priateľstvo preniesť na iných.

19 a viac bodov: Ste ochotný každému pomáhať, bez ohľadu na to, o čo ide. Každému sa snažíte vyhovieť, aj keby sa to spájalo s ťažkosťami. Keď však potrebujete pomoc, ste niekedy rozčarovaný - nie každý v takej istej mieri opäťuje vaše priateľstvo. Nerobte všetko bez výhrad. Ak je niekto opravdivým priateľom, iste pochopí aj vaše občasné „nie“. (jš)

PÄŤDESIATNICI(ČKY). V tomto roku celý rad známych filmových hviezd oslavuje polstoročie svojho života. Narodili sa v roku 1947, teda patria do tzv. povojnovej výše. Časy sa však zmenili a dnes nikto päťdesiatníkov pôsobiacich vo filme alebo na estráde nepovažuje za starých. Obyčajne vyzerajú mladší než to vyplýva z ich rodného listu (ved' na to sú plastické operácie!) a majú množstvo plánov do budúcnosti.

Zoznam slávnych päťdesiatníkov(čiek) je naozaj dlhý. Nájdeme v ňom aj Glenn Closeovú, ktorá sa preslávila úlohou vo filme 101 dalmatíncov, stále čarovnú Farrah Fawcettovú, Oliviu Newton-Johnovú či Jaclyn Smithovú. Päťdesiate narodeniny oslávili tiež Dawid Bowie, Peter Strauss, Richard Dreyfuss, Billy Crystal alebo spevák a herec Elton John. Poznamenajme ešte, že 50 rokov zavŕši aj manželka súčasného amerického prezidenta Hillary Clintonová. Je to asi najšťastnejší rok v živote americkej „first lady“, ktorá práve v tomto roku po druhý raz triumfálne vkročila do Bieleho domu. Na snímke: F. Fawcettová s manželom R. O’Nealom, E. John a G. Closeová.

ŽIARLIVOSŤ, ako uvádza časopis Plus 7 dní, sa nevyhýba nikomu, ani spoločenskej smotánke. Tak napr. americká herečka Melanie Griffithová odháňa obdivovateľky svojho muža Antonia Banderasa slovami: „Okamžite vypadni!“ Žena bývalého Jamesa Bonda, čiže Seana Cooneryho Micheline kŕmi svojho muža cesnakovou polievkou, len čo zistí, že sa okolo neho pohybuje nejaká atraktívna kráska. Jego dych ju vraj spoľahlivo odpudí. Známý tenista John McEnroe zakázal zo

žiarlivosti svojej žene, herečke Tatum O’Nealovej, hrať vo filmoch. Mohlo to viesť iba k rozvodu. Amatérsky päťstiar Mickey Rourke bez upozornenia knokautuje každého chlapa, ktorý sa k jeho supermodelke Carré Otisovej priblíží bližšie ako na dva metre. Bývalý manžel speváčky Madonny, herec Sean Penn, priviazel slávnu hviezdu k radiátorom, aby mal istotu, že ho nepodvedie. Podľa znamení zvieratníka sú vraj najžiarlivejšie váhy, a najmenej ľudia narodení v znamení raka. Na snímke: Madonna.

COKOLÁDOVÝ SOBÁŠ. Hovorí sa, že manželské zväzky uzavreté v deň sv. Valenta sú vraj mimoriadne trvalé. Niektorí dokonca veria, že čím sú sobáše extravagantnejšie, tým je väčšia istota, že mladomanželia budú spolu celú večnosť. Ako píše zahraničná tlač, z manželských zväzkov uzavretých v tomto roku

v deň sv. Valenta boli najmódnejšie sobáše v bazéne a na morskom dne. Najoriginálnejší však boli Melanie a Kevin z New Yorku, ktorí si manželskú verność sľubovali vo vani plnej horúcej čokolády. Nečudujme sa, vedečokoláda je už klasický lúbostný nápoj a jedna z hlavných zložiek v najlepších afrodizia-koch. Na snímke Reutera: neobvyklý sobáš.

PAMELU ANDERSONOVÚ, populárnu americkú herečku mladého pokolenia sme pred niekoľkými mesiacmi mohli stretnúť vo Varšave. Televízni diváci sa na ňu iste pamäťajú zo seriálu Slnečná hliadka (Słoneczny patrol), ktorý dlhší čas premietala poľská televízia. Zlatovlasá kráska s nádhernou postavou začínala kariéru ako modelka. V roku 1970 ju náhodou objavil na futbalovom štadióne kameraman istej televíznej stanice. Odvtedy sa šesťkrát dostala na obálku Playboya, nehovoriač o rôznych reklamných

scénkach, zábavných televíznych programoch, filmových a iných ponukách. Do Varšavy prišla v rámci reklamnej kampane známej siete reštaurácií Pizza Hut. Na letisku ju vitali stovky (a možno tisíce) mužov od 15 do 80 rokov, ktorí chceli zblízka uvidieť symbol sexu 90. rokov. Veľa toho nevideli, lebo Pamela krátko po vystúpení z lietadla sa čiernomužinou odviezla do klubu Grand Zero, kde odovzdala peniaze od Pizza Hut pre varšavskú detskú nemocnicu a na druhý deň odletela do Paríža. Na snímke: Pamela Andersonová.

OBRÁTENÁ HRIEŠNICA. Volá sa Donna Rice a prvýkrát sme o nej počuli v roku 1987, kedy sa „vyznamenala“ veľkým sex-skandálom, ktorým znemožnila kandidatúru liberálneho senátora Gariho Harta na post prezidenta. Potom zmizla z obzoru. Nedávno sa - ako píše Slovenka - opäť objavila. Pod novým menom, ako Donna Hughesová, a iným poslaním... tentoraz ako antipornografická bojovníčka a zástankyňa takých tradičných hodnôt, ako je láska, verność, manželstvo, rodina... Istý čas pracovala ako modelka pre

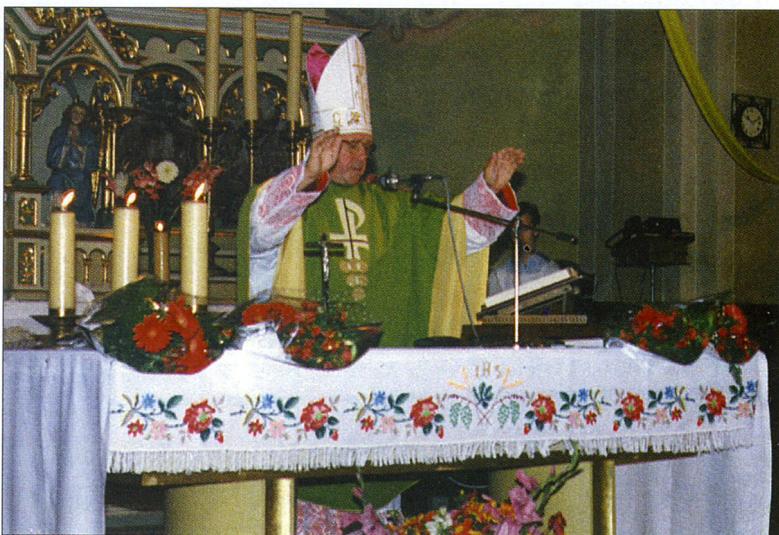

spoločnosť JEANS a nedávno sa šťastne vydala. Vo svojom protipornografickom boji sa sústredí najmä na „Cyberporn“, ktorý sa nebezpečne rozširuje počítačmi cez Internet. Je to často ukážka tej najhoršej zvrátenosti, nevynímajúc znásilňovania a mučenia detí. Aj pre toto sa Donna zmenila a je presvedčená, že na svete sú dôležitejšie veci ako jej minulosť. Na snímke: Donna.

Kardinál Jozef Tomko vo Varšave

Biskup F. Tondra s tribíckym dekanom B. Kozyrom na jurgovskom cintoríne

Biskup František Tondra celebriuje sv. omšu v Jablonke

SLOVENSKÍ BISKUPI V POLSKU A MEDZI KRAJANMI

Foto: J. Šternog a J. Pivovarcík

Kardinál Ján Chryzostom Korec v rozhovore s J. Šternogom a L. Molitorisom

Zvitanie biskupa Dominika Kalatu z N. Belej
s kňazom J. Malcom z Repíšk

Biskup Peter Dubovský medzi krajanmi v Jablonke

Predjarie v Hornej Zubrici. Foto: P. Kollárik

DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

WYKONUJE:

jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości
w formatach A2 i B3
(prospekty, etykiety, ulotki, akcydensy, książki itp.)

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSP
ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków
tel.: 32-66-04, 33-09-41, tel./fax: 34-11-27
nr konta: BDK w Lublinie II/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW

poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.I.</i> (rocznik), Kraków 1993	3,00 zł
Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.III.</i> (rocznik), Kraków 1995	3,50 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	2,50 zł
Zbigniew Tobijański, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	5,00 zł
J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	5,00 zł